

tv-15 naš TOVARIS

Št. 39
30. septembra 1982
Leto XX

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Ob dnevu pionirjev



Številnim slovesnostim po vsej domovini se je minulo soboto pridružila tudi svečanost pred osnovno šolo v Mengšu, kjer so odkrili doprsni kip narodnemu heroju in prvemu komandantu I. Kokrškega odreda Matiji Blejcu-Matevžu.

Spominske svečanosti so se udeležili številni preživeli borci domžalsko-kamniškega območja, mladina, predvsem pionirji osnovne šole, predstavniki družbenopolitičnih in borčevskih organizacij, gostje in krajanji Mengša in sosednjih krajevnih skupnosti. Vse prisotne je pozdravil Marko Hribar, predsednik KO ZB NOV Mengeš, slavnostni govornik pa je bil narodni heroj Franc Avbelj-Lojko, ki je tudi odkril doprsni kip in ga izročil v varstvo učencem osnovne šole. Mladi osnovne šole Matije Blejca-Matevža, recitatorji, mešani pevski zbor Delavskega kulturnega društva Svoboda ter godba na pihala iz Mengša so se svečanosti pridružili z bogatim kulturnim programom, delegacije DPO in borčevskih organizacij pa so položile vence.

Jože Čurin

Bežigrajčani najuspešnejši

V telovadnici osnovne šole »Ob Kornu« v Novi Gorici je bilo IX. republiško tekmovanje ekip Rdečega križa incivilne zaščite v prvi medicinski pomoči. Sodelovalo je 61 ekip iz 53 občin s skupno 366 tekmovalci.



Slavnostni govornik na prireditvi je bil izvršni sekretar predsedstva CK ZKS Ljubo Jasnič, ki je med drugim dejal: »S svojo aktivnostjo postajate vse bolj sestavni del množične in frontne SZDL Slovenije. Postajate aktiven de-

javnik v naših skupnih prizadevanjih za podružbljanje ljudske obrambe in družbene samozaščite, s čimer ogromno prispevate k temu, da delavci in občani postajajo ne le izvajalci, temveč vse bolj tudi nosilci, snovalci dejavnosti na področju, ki je bilo do nedavnega le skrb ozkih strokovnih skupin ali državnih organov.«

Največ znanja so na tekmovanju pokazali predstavniki ljubljanske občine Bežigrad, ki so osvojili vseh 120 možnih točk. Na drugo mesto se je uvrstila ekipa Trbovelj s 117,5 točke, na tretje pa Črnomelj, ki je zbral 112,5 točke. Tudi druge ekipe so pokazale visoko stopnjo teoretične in praktične usposobljenosti. Kar 15 ekip pa je zbralo prek 100 točk.

Tekmovanje je odprla predsednica skupščine RKS Ivica Žnidaršič, ki je med drugim poudarila, da je smisel množičnega usposabljanja prebivalcev za samopomoč in prvo medicinsko pomoč v tem, da bomo znali nesreče preprečevati, če pa do njih že pride, pa učinkovito pomagati ter zmanjševati njene posledice.

Omeniti velja, da je na letošnjih občinskih tekmovanjih sodelovalo 1462 ekip v prvi medicinski pomoči z 8772 odraslimi člani, pri tekmovanjih v orientacijskih pohodih pa je sodelovalo 7.500 ekip s 37.500 pionirji in mladinci.

Organizatorja novogoriškega republiškega finala sta bila republiški sekretariat za ljudsko obrambo in skupščina Rdečega križa Slovenije.

Tekst in foto: Jani Alič

Za naš obstoj in ugled

Predsednik predsedstva CK ZKJ Mitja Ribičič je na tretji seji centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije opozoril na težave sedanjega trenutka naše družbe, ki jih vsi dobro poznamo, hkrati pa je poudaril, da težak položaj kljub vsemu le ni brezizhoden.

»Glede težav gospodarskega položaja,« je dejal Mitja Ribičič, »ne smemo ničesar olepševati. Delavskemu razredu in vsem prebivalcem te države smo dolžni odkrito povedati, kakšne so naše gospodarske razmere in kakšni razlogi so pripeljali do takšnega stanja. Ni dovolj samo kritizirati stanje, ampak moramo videti tudi materialne in subjektivne sile v družbi, ki so naš osnovni temelj politike sanacije in stabilizacije gospodarstva in družbe. Zveza komunistov kot avantgarda delavskega razreda se mora v sedanjem trenutku opredeliti in opozoriti na tiste vsebinske, neposredne in konkretne naloge, v okviru katerih mora mobilizirati delavski razred, vse delovne ljudi in občane, vse organizirane sile naše socialistične družbe.«

»Seveda,« je poudaril Mitja Ribičič, »moramo odločno obračunati s pojavi, da se člani ZK obnašajo, kot da jih ne zanima niti politika stabilizacije niti delitev po rezultatih dela, ampak samo, kako si bodo zagotovili svoj položaj in materialne dobrine. Najodločneje moramo nastopiti in pozivati k politični odgovornosti, pa tudi izključevati vse člane ZK, ki se tako obnašajo. Samo na ta način bomo lahko dali zgled delovnim ljudem in občanom in jih mobilizirali v boju proti nepravilnostim v naši družbi.«

Prednosti samoupravne ureditve so naše prvo in glavno orožje, to so, bi lahko rekli, danes naše partijske puške, ki smo jih iztrgali iz rok odtujenih centrov moči. Po drugi strani pa je treba avtoriteto in ugled ZK izkoristiti za spremembo negativne potrošniške miselnosti. Moramo se zavedati, da ne moremo živeti brez odrekovanja in da že zahtevamo zategovanje pasu, hkrati pa moramo poostriži nadzor in preprečiti vsako lahko in špekulativno zaslužkarstvo.

Pomagati moramo drug drugemu, saj smo enotna država, ki deli isto usodo, ker smo skupaj dosegli velike uspehe in moramo tudi skupaj premagati težave. Ne smemo dovoliti, da bi izbruhnile velike gospodarske in politične posledice za našo državo in njen mednarodni ugled. Seveda se zastavlja vprašanje, ali smo pripravljeni, da te težke razmere obvladamo. Predsedstvo CK ZKJ je prepričano, da imamo za to materialne možnosti in moč ter pripravljenost delavskega razreda, delovnih ljudi, naših narodov in narodnosti, ki svojo osebno in družbeno prihodnost vse bolj povezujejo z našimi gospodarskimi razmerami, te pa z varnostnim položajem naše države. Naši ljudje zahtevajo ohranitev kontinuitete tistih zgodovinskih desetletij Titove dobe, ko smo živeli, ustvarjali in se razvijali v miru. V tem obdobju je bilo veliko težkih položajev, nekateri so bili celo težji od današnjih, vendar smo jih za ceno lastnih žrtev reševali in razrešili, ker smo bili enotni,« so v duhu naše revolucionarne zgodovine izzvene besede uvodnega referata tovariša Mitje Ribičiča na petkovi seji CK ZKJ v Beogradu.



Sedemindvajseti september je dan gasilcev Jugoslavije. Tega dne 1941. leta je namreč pred okupatorjevimi očmi godba prostovoljnega gasilskega društva Kraljevo odkorakala iz mesta k partizanom. Lani, ob 40-letnici, smo prvič praznovali dan gasilcev Jugoslavije, letošnje manifestacije ob tem dnevu pa so bile minulo soboto in nedeljo v Ribnici na Dolenjskem. Posvečene so bile 90-letnici Titovega rojstva, 40-letnici mladinske in pionirske organizacije Jugoslavije, 11. kongresu ZSMS ter letošnji akciji NNNP. Poleg tekmovanj, na katerih so pionirji in mladinci ter mladinke pokazali dobro usposobljenost v gasilskih veščinah, so bili pomembni razširjena seja predsedstva Gasilske zveze Jugoslavije in tretje srečanje pionirjev gasilcev Slovenije.

Tekst in foto: STAŠ

Odločne zahteve

Uveljavljanje delitve po delu in rezultatih dela, ki mora biti hkrati tudi motiv za boljše gospodarjenje in upravljanje z družbenimi sredstvi, je ena bistvenih nalog sindikalne organizacije. Zato pozornost, ki jo namenja temu področju, primerno odseva tudi v dokumentih bližajočega se 10. kongresa ZSS, zlasti v kongresni resoluciji, ki naj bi bila sprejeta kot pomembno vodilo pri nadaljnjem delu.

Med sindikalnimi usmeritvami tako ostaja na prvem mestu skrb za to, da sredstva za osebne dohodke ostanejo v okviru nominalne rasti dohodka, njihova rast pa odvisna od tega, koliko so delavci sami prispevali k večjemu dohodku z višjo produktivnostjo, z boljšo organizacijo dela, z zniževanjem stroškov, s povečevanjem izvoza na konvertibilno tržišče ter z ustrežnejšim urejanjem družbenoekonomskih odnosov med posameznimi temeljnimi organizacijami.

Prav zato sindikati pri uveljavljanju in dograjevanju sistema delitve po delu odločno terjajo odgovornost za izvrševanje nalog posameznih udeležencev družbenega dogovora o skupnih osnovah za oblikovanje in delitev sredstev za osebne dohodke in skupno porabo. Saj kljub sprejetju le-tega, kakor ugotavljajo, in kljub letnim dogovorom o uresničevanju družbene usmeritve razporejanja dohodka in drugim družbenim usmeritvam, ki so celovita podlaga za aktivnost vseh odgovornih na tem področju, še nismo uspeli ustvariti takšnega družbenega vzdušja, v katerem bi bilo mogoče odločneje in učinkoviteje uresničevati dogovorjeno. Prav posledica tega so namreč tudi številne kršitve oziroma izplačevanje osebnih dohodkov nad dogovorjenimi okviri, celo v organizacijah združenega dela, ki poslujejo z izgubo. Ob tem pa se pojavljajo še težnje po uravnilovki oziroma sistemu, v katerem delavci ob enaki usposobljenosti opravljajo enako zahtevna dela in naloge ter pri tem dosegajo različno delovno uspešnost, a prejema enake osebne dohodke.

Med odločnimi zahtevami sindikalne organizacije za preseganje položaja na omejenem področju velja zato najprej poudariti nujnost doslednega ukrepanja proti vsem kršiteljem družbenih usmeritev za delitev sredstev za osebne dohodke. To z drugimi besedami pomeni po potrebi tudi uvedbo družbenega varstva in morebitne kadrovske spremembe, zlasti pa vztrajno zahtevo, da vsi tisti, ki so delili več, kot bi smeli, to čimprej tudi vrnejo. Vzporedno s tem pa bo potekala tudi okrepljena aktivnost za spreminjanje miselnosti o delovnem mestu, ki z nazivom delavcu zagotavlja osebni dohodek ne glede na zahtevnost opravljenega dela, doseženi delovni prispevek in skupne rezultate dela. Prav zato bodo sindikati v bodoče tudi dosledneje ugotavljali zahtevnost del in nalog, ki se morajo potrjevati v doseženem delovnem prispevku, in vztrajali, da bo proizvodno delo, delo v težjih delovnih razmerah in vrednotenje rezultatov ustvarjalnega dela imelo večjo težo kot doslej.

mg

Najostreje proti zločinu

Predsedstvo RO ZZB NOV Slovenije je na svoji petkovi seji oblikovalo izjavo, s katero izpričuje najostrejšo obsodbo zločina nad palestinskim narodom:

Predsedstvo republiškega odbora ZZB NOV Slovenije se pridružuje vsem že do sedaj izraženim protestom nad grozljivim zločinom v Libanonu, za katerega so neposredno odgovorne fašistične sile, ki danes odločajo v Izraelu. Ob zločinu, nad katerim je svet obnemel, borci Slovenije in Jugoslavije v popolnem soglasju s politiko naše države že dalj časa opozarjamo na agresivno in fašistoidno politiko, ki jo vodi izraelska vlada ob neposredni pomoči in pod zaščito vlade Združenih držav Amerike.

Grobovi v palestinskih taboriščih nam oživljajo še nezbledele spomine na nacistično divjanje šir po Evropi v pretekli vojni. Ti zločini so si tako grozljivo podobni, da nam vstaja pred očmi vizija največjih strahot in zločinov nacifašizma. Za storjeni zločin, za genocid nad nedolžnimi in neoboroženimi Palestinci, kakor tudi za agresijo na Libanon so odgovorni neposredni nosilci izraelske politike, predvsem Begin in Sharon, ki sta se s tako politiko in dejanji uvrstila med najvidnejše vojne zločince sedanjega časa.

Trdno verjamemo, da so demokratične sile v svetu dovolj močne, da v bodoče lahko preprečijo take in podobne zločine. Zato je ob teh žalostnih dogodkih potrebna mobilizacija vseh sil v svetu, ki so za mir, razorožitev, proti blokovski delitvi sveta in za uveljavljanje demokratičnih pravic ljudi, narodnosti in narodov. ZZB NOV Slovenije se obvezuje, da bo še odločneje kot doslej delovala v tej smeri.

Istočasno izražamo prepričanje, da se s takšnimi metodami ne bodo rešila vprašanja, kot je pravica Palestincev do svoje zemlje. Zato člani ZZB NOV Slovenije zahtevamo čimprejšnjo uresničitev vseh mednarodnih obveznosti do naroda Palestine, ki je že doslej pokazal, da je za svobodo pripravljen dati največje žrtve.

Ogorčeni nad zločinom

Po vsej naši domovini se še naprej vrstijo protestna zborovanja, na katerih delovni ljudje, mladina in borci izražajo ogorčenost nad zverinskimi zločini nad nedolžnim palestinskim prebivalstvom v Bejrutu.

Republiški odbor ZZB NOV prejema številne protestne brzojavke, v katerih člani ZB izražajo svoje ogorčenje in hkrati vso podporo pravičnemu boju Palestincev za njihovo svobodo in neodvisnost.

Borci medobčinskega sveta ZZB NOV revirskih občin so v svoji brzojavki med drugim zapisali, da je to trenutek, ko mora vsa napredna in svobodoljubna javnost v svetu, politične organizacije, stranke in gi-

banja naprednih ljudi dvigniti glas protesta in zaustaviti zločinsko divjanje izraelske soldateske in Beginovih petih kolon. Prepričani so, da nobena pot do trajnega miru na Bližnjem vzhodu ne pelje mimo pravične rešitve palestinskega vprašanja.

Najostreje so zločine v Bejrutu obsodili tudi člani ZB Hrastnik na protestnem zborovanju. Zahtevajo, da morajo krivci za pokol prejeti zasluženo kazen.

Podobno zahtevajo v svojih protestnih brzojavkah tudi vsi drugi člani ZZB NOV iz vse Slovenije.

bk

Teden otroka z geslom: »Mesta in otroci«

Mednarodna organizacija UNICEF vsako leto opredeli nosilno temo iz obvezne vsebine celovite skrbi za otroke in jo posreduje mednarodni javnosti. Letošnja tema je namenjena otrokom v mestih. V naši republici sprejemamo vsebinsko orientacijo programa tedna otroka (od 4. do 10. oktobra 1982), ki ga je predložila Zvezna organizacija in vzgojo in varstvo otrok Jugoslavije; to je hitrejša ustvarjanje pogojev za dnevno varstvo otrok, organiziranje prostega časa, ustanavljanje strokovnih služb, prostorsko načrtovanje in izgradnja stanovanjskih sosesk, skrb za zdravo prehrano in sploh za zdravje otrok ter več pozornosti kulturno-socialnim problemom, kot so neurejeni odnosi v družinah, kajenje, mamila in podobno. Posebno pozornost bomo v naši republici namenili družbenim dejavnikom v otrokovem okolju ter vlogi strokovnih služb in institucij.

Akcijski program tedna otroka je skupni dogovor med vsemi zainteresiranimi organizacijami in društvi, ki naj prek svojih občinskih in krajevnih organizacij prispevajo k še večji skrbi za otroke.

Otroci s svojim odrasčanjem ne čakajo! Jutri bodo že postali oni nosilci razvoja naše družbe, zato ni vseeno, kako bodo rasli in v kakšne osebnosti-samoupravljalce se bodo razvili.

Živa Drole



Odlikovanje Fricu Franklu

Predsednik republiškega odbora ZZB NOV Slovenije Janez Vipotnik je pred dnevi izročil tovarišu Fricu Franklu red dela z rdečo zastavo, s katerim ga je odlikovalo predsedstvo SFRJ za posebne zasluge in dosežke, ki jih je tovariš Frankl prispeval k utrjevanju in graditvi naše samoupravne socialistične družbe.

S. F.

Naročam tednik »TV 15« za najmanj eno leto

Ime in priimek
Ulica, hišna št.
Kraj
Pošta
podpis

Pred takojšnjo akcijo

Predsednik predsedstva centralnega komiteja Zveze komunistov Jugoslavije Mitja Ribičič je na zadnji seji centralnega komiteja prosil člane, naj ne opisujejo stanja, marveč naj raje predlagajo, kaj storiti, da se bomo izklopali iz zdajšnjih težav. Na dlani je, da smo doslej vse preveč govorili, veliko premalo pa storili za to, da bi nakopičene probleme odstranili. Kritizirali smo napake, vendar ta kritika ni bila učinkovita. Na seji so rekli, da je treba ljudem odkrito povedati, kakšen je naš resnični gospodarski položaj, pa tudi, kdo je zanj odgovoren. Povedati je treba, da se bo v naslednjem obdobju treba masičnemu odreči, saj ne gre, da bi še naprej živeli mimo stvarnih možnosti. Na kocki je ugled Jugoslavije in ne le posamezne republike oziroma pokrajine.

Nastopil je čas, ko je treba pomagati drug drugemu, ko je treba obračunati s komunisti, ki skrbijo le za svoj gmočni položaj, stabilizacijska politika pa jih ne zanima. To je jasno zapisano tudi v sklepih, o katerih bo v teh dneh tekla beseda v sleherni osnovni organizaciji zveze komunistov.

Centralni komite je na prvem mestu zahteval, da se v vseh okoljih lotijo dolgoročnega programa gospodarske stabilizacije. Izhodišča, ki jih je pripravila takojimenovana Kraigherjeva komisija, so vesolod naved, zato jih je treba čimprej začeti uresničevati. Opozorili so, da bi bilo vsako čakanje usodno.

Na drugem mestu je govor o povečanju izvoza. Letošnji rezultati dajo slutiti, da imamo še velike rezerve. Marsikatera organizacija bi lahko izvozila več, kot je doslej. Med izvoznike se bodo morali vpisati tudi tisti, ki v preteklosti na to sploh niso pomislili. Razumljivo pa je, da bo izvoz mogoče povečati le, če bomo hitreje

povečevali proizvodnjo in če bomo bolje izkoristili gmočno, naravno in druga bogastva.

Na tretje mesto je centralni komite postavil odplačevanje dolgov. Odkrito je bilo rečeno, da je vprašanje zunanje likvidnosti Jugoslavije zaostreno do skrajnih meja in da smo priča številnim pritiskom. Očitno smo ravnali v preteklosti močno neodgovorno, saj skorajda ni mogoče verjeti, da so se lahko dolgovi v nekaj letih povzpeli od pet kar na 20 milijard dolarjev.

Na četrtem mestu se je znašla poraba. Centralni komite odločno terja, da se zavrejo vse oblike porabe, od osebne do investicijske. Zmanjšati je treba proračune. Tudi zveznega, čeprav se še naprej pojavljajo trditve, da v federaciji ni mogoče ničesar storiti. Nedopustno je, da naložbe še naprej rastejo kljub zakonskim in drugim prepovedim. Temu je zdaj potrebno narediti konec.

V sklepih je dobila posebno mesto hrana. Najvišji partijski organ opozarja na velik pomen pravočasne setve, na veliko odgovornost kmetijskih in drugih organizacij. Kmetijskih pridelkov spričo zaostrenih razmer ne bo mogoče uvažati, zato je vse odvisno od domačega pridelka. Da lahko sami zagotovimo dovolj kruha z domačih njiv, pa smo že dokazali.

Centralni komite Zveze komunistov Jugoslavije napoveduje skrajno varčevanje. Skrčiti bo treba porabo nafte in naftnih derivatov, saj vse kaže, da drugo leto ne bo mogoče kupiti niti letošnjih količin. Varčevati bo treba z električno energijo, zakaj tudi te ni dovolj. Zapreti bo treba nekatere pipe, prek katerih oteka devize. Zmanjšati bo treba uvoz opreme in blaga za široko porabo.

Na seji so opozorili, da bo zaradi vsega tega veliko težav pri

preskrbi prebivalstva z blagom, toda po splošnem prepričanju se temu ne bo mogoče izogniti. Zagotovili pa so, da najpomembnejših živih ne bo primanjkovalo. Za to bodo storili vse, kar je potrebno.

Varčevanje mora postati splošno ljudsko gibanje, najvišji partijski in drugi organi pa morajo dati zgled. Za zdaj še nismo skromni. Razsipamo denar za razne proslave, kongrese in druge prireditve, ki niso nujne. Nismo še odstranili privilegijev, čezmernega trošenja denarja za vsakovrstna potovanja in podobno.

Centralni komite je zapisal, da je treba upoštevati možnost za razpis ljudskega posojila. To naj bi storili predvsem v socialistični zvezi. Izdelali naj bi program, kako bi ta denar porabili. Opozorili so, da ta čas nimamo težav samo zaradi pomanjkanja deviz, ampak tudi zaradi nezadostnih dinarskih sredstev.

Temeljito naj bi se lotili tudi nagrajevanja po delu in socialne politike. Na teh dveh področjih smo v preteklosti marsikaj zamenjali. Ljudje so plačani mimo rezultatov dela, kar povzroča v proizvodnji vrsto težav. Po drugi strani smo priča številnim socialnim problemom, ki jih doslej nismo učinkovito reševali.

Nekdo je na seji dejal, da nam podobnih sklepov tudi v preteklosti ni manjkalo. Pisali smo sklepe na sklepe, sprejemali zakone in sporazume, stvari pa so šle po starem. S temi sklepi se kaj takega ne bi smelo zgoditi. Ne bi smeli pozabiti, da je njihova uresničitev usodnega pomena za samoupravo, neuvrščeno Jugoslavijo. Uresničevati jih bo treba začeti v vseh okoljih - in to takoj.

Darko Marlin

naš komentar

Napis na spominski plošči je točen!

TV-15 je 2. septembra objavil pismo Marjana Poljanška, Cesta zmage 105. Maribor, v katerem mi pripisuje nekaj zgodovinskih netočnosti, ki jih je treba razčistiti. 12. avgusta sem objavil v TV-15, da bodo 29. avgusta 1982 odkrili spominsko obeležje v Idrsku, vzhodno od Mrutnega vrha pri Ledinskem razpotju, v spomint na delovanje partizanskega taborišča 5. čete primorskega partizanskega bataljona »Simona Gregorčiča« februarja in marca 1943. Čeprav piše Poljanšek o »nekaj zgodovinskih netočnostih«, gre dejansko samo za eno: za napis na veliki leseni plošči: »Partizansko taborišče 5. čete bataljona »Simona Gregorčiča« februar-marec 1943«.

To besedilo sem dobil pri občinskem odboru ZZB NOV Idrija. Ker sem tam že večkrat dobil točne podatke, tudi tokrat nisem občutil nobene potrebe, da bi preverjal zgodovinsko točnost napisa.

Poljanšek trdi, da navedena četa ni pripadala Gregorčičevemu bataljonu, temveč Varetovemu bataljonu Južnoprimskega odreda.

Menim, da Poljanšek nima prav, čeprav nimam prav nič skupnega z avtorstvom spornega napisa.

Poljanšek namreč izhaja iz zmotnega mišljenja, da je bataljon »Simona Gregorčiča« obstajal samo do formiranja Soškega odreda, kar pa ne drži. Tudi v sestavi Soškega odreda je bil bataljon »Simona Gregorčiča«. Še več. Štab Alpske operativne cone je bil s svojim ukazom št. 2 dne 13. februarja 1943 o formiranju Severnoprimskega in Južnoprimskega odreda ter udarne brigade »Andreja Laharnarja« pri Južnoprimskem odredu tudi zapisal:

1. bataljon »Simona Gregorčiča«: komandant tov. Stric, politkom tov. Franc, namestnik politkoma tov. Jakec.

S tem ukazom pa je bil Viktor Varšek-Vare postavljen za poveljnika 2. bataljona Južnoprimskega odreda.

Bataljon »Simona Gregorčiča« je septembra 1942 imel pet čet: dve Vipavski, Tolminski, Kraško in Trnovsko četo. Slednje, imenovali so jo tudi Peta četa in jo je vodil legendarni junak Janko Premrl-Vojko, so ustanovili okoli 27. septembra 1942 v dolini Korenine, severno od Sinjega vrha nad Ajdovščino in naj bi delovala na črnovrški planoti in v okolici Idrije.

Prostor za partizansko taborišče v Cajnarjevi rupi v Idrsku je izbral Vojko sam. To mi je povedal moj sosed Ludvik Gnezda (Srebrničeva 80, Idrija), ki je z Vojkom sodeloval pri izbiri in pri urejanju taborišča.

Menim, da je z navedenimi zaenkrat dovolj utemeljeno besedilo na spominski plošči v Idrsku in da ne gre za nobene »zgodovinske netočnosti«.

Pač pa se je Poljanšku primerilo, da je v svojem pismu zagrešil dejansko zgodovinsko netočnost. Poljanšek je namreč zapisal: »Iz tega bataljona (Simona Gregorčiča – op. J. O.) je konec leta 1942 izšel Soški odred.« To pa ne drži. Soški odred so ustanovili proti koncu oktobra 1942 iz bataljona »Simona Gregorčiča« in Loškega odreda, ki je sredi oktobra 1942 prišel na Primorsko. Loški odred, ki se je takoj po prehodu čez

staro jugoslovansko-italijansko mejo preimenoval v Soški odred, je štel približno 70 borcev, oboroženih s puškami mavzericami in osmimi lahкими strojnimi zbrojev-kami.

Ne vem, iz kakšnih razlogov se Poljanšku ni zdelo potrebno omeniti pomembne vloge borcev Loškega odreda pri formiranju Soškega odreda, posebno še, ker je bilo v Loškem odredu precej Primorcev, ki so se tokrat vrnili na rodno Primorsko za zmeraj in s puško v roki!

JOŽE OBLAK
Srebrničeva 74
Idrija

O vlogi generala Maistra v Mariboru

France Klopčič se v TV-15 z dne 26. avgusta 1982 opira na zapis v »Časopisu za zgodovino in narodopisje« 1-2/1979, kjer je trdil, da je »general Rudolf Maister nasproti zunanemu sovražniku ščitil slovensko ljudstvo, ko pa se je to ljudstvo v splošnem revolucionarnem vrenju po prvi svetovni vojni uprlo stari oblasti, je nastopil proti ljudstvu; tekla je kri.«

Omenjenemu časopisu in Francetu Klopčiču v brk povemo, da nas je še kar lepo število Maistrovih borcev tudi v Mariboru še živih in da smo mi zgodovina!

Res je, da se zgodovina piše pozneje, a mi od takrat smo še tu! Sicer smo že hudo odmaknjeni od dogodkov iz let 1918/19, vendar je naš spomin še dovolj živ, da trezno in objektivno gledamo v čase tistih zgodovinskih dni in se upiramo nepravilnim dognanjem »znanstvenega« zgodovinskega. Ljudje iz tistih časov znano pravilno vrednotiti nagibe in vplivanja sovražnih tokov na Slovence ter takratno novo Jugoslavijo, pa naj so ti delovali na tleh Maribora ali če jih je netila propaganda iz tedanje nove nemške Avstrije.

Ne oporekamo trditvi, da je bilo tudi nekaj provokatorjev »upora« 1919, ubežnikov iz »zelenega kadra«, vendar pa avstrijska socialdemokracija ni podžigala »vstaje« iz marksističnih nagibov, temveč je, kakor njihova republika, krepila nemško in nemčurko usmerjeno gonjo proti slovenskemu Mariboru. »Vstajo« so podpirali tudi nemški in nemčurški veljaki, torej kapitalisti in ne socialisti. Socialdemokrati iz mariborskih železniških delavnic niso bili nikakršni marksisti, temveč zagrizeni hujskaški nasprotniki Slovenije in nove Jugoslavije, oziroma države SHS.

Klopčič sklepa iz navedka v prvem odstavku tega sporočila, da torej v generalu Maistru ne moremo gledati »absolutnega vzornika«, češ da je nastopil »proti ljudstvu in da je tekla kri...« In kaj lahko reče Klopčič na dognano dejstvo, da med »uporom« general Maister sploh ni bil več poveljnik v Mariboru? Obe smrtni obsodbi, ki sta bili izvršeni v Mariboru, torej sploh ne zadevata generala Maistra. General Maister je bil takrat vendar že poveljnik v območju koroske fronte! In naglasiti velja, da je prav on takrat in tam na svojem labotskem odseku pomilostil pet obsojencev. Je mar zato »bil proti ljudstvu« in je mar na njegovo povelje v Mariboru »tekla kri«?

Še enkrat poudarjamo, da smo zgodovina mi takratni bojovníki in prostovoljci – Mai-

strovi borci. Mi smo vse videli in doživljali; in danes še živimo...

Prim. dr. CIRIL POREKAR, nosilec partizanske spomenice 1941, takratni enoletni prostovoljec – podčastnik, in osem podpisnikov

Lokacija spomenika revoluciji

Že nekaj let ZZB NOV tolminske občine in mesta Tolmina predlaga, naj bi na prostoru, ki ga sedaj zavzema poslopje lekarne, odnosno nekdanje knjižnice, po odstranitvi te zgradbe postavili spomenik borcem NOB in NOV Tolmina in tolminske občine. Na raznih sestankih borčevskih organizacij in na koordinaciji družbenopolitičnih organizacij je bilo to vprašanje nešteto krat postavljeno. Sedaj, ko je znano, da se bo sodnja preselila in da bosta njene prostore prevzela etnografski muzej in muzej NOB, se vprašanje lokacije spomenika še bolj postavlja v ospredje, kajti na tem prostoru poleg muzeja stojijo kinodvorana, spomenik – doprsni kip slovečemu tolminskemu zgodovinarju Simonu Rutarju in spomenik kiparja in slikarja Kralja, ki je posvečen dvestoletnici tolminskega punta.

Vendar je ZZB vselej naletela na nerazumevanje, odpor in razne izgovore (med zadnjimi je ta, da bi z adaptacijo spornega poslopja tu nastal sedež krajevne skupnosti in poslovna zbornica obrtnikov, ki da sta nujno potrebna), s katerimi hočejo vsiliti drugačno rešitev, kot jo predlagajo borci. Menim, da moramo v obrambo ideje, ki jo izražajo borci, navesti nekaj dejstev, ki govorijo njim v prid:

Če se bo poslopje adaptiralo, kot je omenjeno, bo še bolj zakrilo obiskovalcem Tolmina tako pomembne spomenike, kot so oba muzeja, spomenik Rutarju in spomenik tolminskemu puntu, da ne govorimo, kolikšen poudarek bi temu zgodovinskemu parku, ki bi tu nastal, dajal spomenik borcem NOB, katerim se še do danes, po 38 letih nismo primerno oddolžili. Vse skupaj bi sestavljalo zaokroženo celoto zgodovine naše Tolminske.

Vse, kar sem navedel, je veliko bolj pomembno kot adaptacija te stavbe, ki predstavlja pravzaprav skupek prizidanih in dozidanih poslopij. Poleg tega menim, da moramo v sedanjem času misliti tudi na stabilizacijo in ne trošiti denarja za drago adaptacijo nekega nekoristnega objekta. V samem centru Tolmina pa imamo zgradbo sedanje pošte, ki bo ostala prazna in ki jo lahko z majhnimi popravili usposobimo za prostore krajevne skupnosti. Če ta zgradba ne bi bila dovolj prostorna še za obrtnike, imamo še poslopje bivše gimnazije, nekdanjega Standarda... Ali naj te zgradbe propadajo zapuščene kot nekdanji dom Petra Skalarja? Bolje bi jih bilo uporabljati, neke, skupnost ali obrtniki, ki bodo vanje vseljeni, pa naj skrbijo zanje. Končno bi rad opozoril, da imamo veliko odgovornost do rodov, ki bodo prišli za nami. Kritično nas bodo ocenjevali, kako smo bili kratkovidni in kako malo smo se zavzeli, da bi znancem otipljivo pokazali težko in slavno preteklost Tolmina, ko smo dali prednost udobnostim, namesto da bi dali vidno obeležje tej preteklosti.

Za zaključek bi dejal še to: za izgradnjo

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

Oddaja »Še pomnite, tovariši,« ki bo na sporedu I. programa Radia Ljubljana 3. 10. 1982 ob 9. uri, bo posvečena 40-letnici ustanovitve 5. SNOUB »Ivana Cankarja«. Formirali so jo 28. septembra leta 1942 v Lapinjah, okoli 20 kilometrov jugovzhodno od Kočevja, vanjo pa so prišli borci iz Gubčeve brigade ter iz Zapadnodolenjskega in Belokranjskega odreda. Nekdanji komandanti, borci in borke Cankarjeve brigade bodo pripovedovali o razmerah ob njeni ustanovitvi, o njenih pomembnejših bojih, na primer o boju z Italijani v Jelenovem žlebu in o zavzetju ustaške postojanke Bosiljevo. Govorili bodo o povezanosti borcev z ljudmi na terenu, o skrbi za ranjence, kulturni dejavnosti v brigadi ter o skrbi brigadnih intendantov za prehrano borcev.

KOLENDAR POMEMBNEJŠIH DOGODKOV

1. oktobra 1942 je bilo z odlokom IOOF reorganizirano poveljstvo slovenskih partizanskih enot. V Mariboru so nacisti istega dne ustrelili 144 talcev.

1. oktobra 1943 je bila na Koblarju v Goriskih Brdih ustanovljena 2. Soška narodnoosvobodilna brigada.

1. oktobra 1943 je bila v Cerknem ustanovljena brigada Janka Premrla-Vojka. Tega dne je zavezniška vojska zavzela Neapelj.

1.-3. oktobra 1943 je bilo v Kočevju, v današnjem Šeškovem (in nekdanj sokolskem) domu prvo zasedanje odposlancev slovenskega naroda.

3. oktobra 1941 je Benito Mussolini izdal odlok o ukrepih proti narodnoosvobodilnemu gibanju.

3. oktobra 1944 leta je bil v Semiču na osvobojenem ozemlju ustanovljen Slovenski umetniški klub, ki so ga sestavljali slovenski kulturniki-partizani.

4. oktobra 1942 so Italijani v Ljubljanski Gramozni jami brez sodnega procesa ubili slovenskega slikarja in eno najvidnejših naprednih osebnosti slovenskega naprednega kulturnega življenja Hinka Smrekaria.

10. oktobra 1943 je bil v Kočevski Reki prvi kongres slovenske mladine.

dveh objektov, blagovnice in pošte, katerih arhitektura in funkcionalnost sta skregani z okolico, smo krivi mi vsi, saj so bili načrti izgradnje razstavljeni pod oboki sedanje prodajalnice pohištva. Toda to ni pomagalo, saj je večina občanov laična in se na te stvari ne razume. Sedaj pa, ko opozarjamo, naj ne pride do še ene takšne napake z adaptacijo nekdanje knjižnice, bo odgovornost za to padla na tistega, ki naših opozoril ni upošteval.

Menim, da je to vprašanje tako pomembno, da bi morali povededati svoje mnenje vsi borci Tolminske, pa tudi mnenja ostalih borcev NOV Slovenije bodo dobrodošla.

SLAVKO BIZJAK
Ulica prekomorskih brigad 12
Tolmin

Zamenjava v Bonnu

Tisto, kar je tlelo že dalj časa in o čemer so v bonskih parkih že dolgo čivkali celo vrabci, je zdaj v Zahodni Nemčiji postalo kruta stvarnost – razbila se je večletna vladna koalicija med socialdemokrati in liberalci. Vodja liberalcev Genscher je zapustil socialdemokrate in se naslonil na novega zaveznika, na krščanske demokrate. Dosti je stvari, ki so pogojevale tako razvezo v bonski vladi. Ne med zadnjimi so obstoječe gospodarske težave in pa vse globlje razlike v stališčih obeh strank glede reševanja osrednjih vprašanj dežele, med njimi še posebej vprašanja, kako se spoprijeti z vse večjo brezposelnostjo. Da niso bili povsem nevmešani tudi mednarodni vidiki – spopad s čezatlantskim zaveznikom najprej glede gospodarske blokade Sovjetske zveze zaradi Afganistana in Poljske, potem spor zavoljo sibirskega plinovoda – je tudi več kot očitno. Socialdemokratski voditelji so vse težje pristajali na razne kompromise z liberalci, da bi se ohranila koalicija, kajti to je vse bolj terjalo odstopa od lastne usmeritve in opuščanje lastnih stališč.

Zdaj je Zahodna Nemčija na tem, da obrne nov list v svojem povojnem razvoju. Na oblast naj bi stopile konservativne sile v podobi krščanskodemokratske stranke. To še ne bi bilo za Evropo in za samo Zahodno Nemčijo tako neugodno, če ne bi v tej krščanskodemokratski stranki obstajalo močno in zelo samostojno bavarsko krilo pod

imenom krščansko-socialna unija. Stvar je še bolj nevarna in polna čeri predvsem zato, ker to bavarsko krilo vodi prav gotovo v vsej Evropi najbolj zadržta desničarska in nazadnjaška osebnost pod imenom Franz Joseph Strauss. On je tisti, ki so mu celo socialdemokrati vse preveč levi, in sodi med tiste, ki bi vse, kar samo diši po komunizmu, najrajši utopili v žlici vode.

Strauss si od sprememb v vodstvu zahodnonemške politike s prihodom krščanskodemokratske stranke na oblast veliko obeta. Ni skrivnost, da se njegovi pogledi na bodoči razplet dogajanj močno razlikujejo od pogleda samega voditelja stranke Helmuta Kohla. Helmut Kohl resno računa na sodelovanje z liberalci v vsem obdobju, ki se odpira vladavini krščanskih demokratov na oblasti v deželi. Strauss pa je povsem drugačnega mnenja. Po njegovem ni zdaj poglavitno sklepati trdne zveze z liberalci, pač pa kar hitro, še letos sklicati izredne volitve in napeti vse sile, da krščanskodemokratska stranka dobi absolutno večino. Potem bo njena vladavina zagotovljena in se bo lahko poživžgala na liberalce in njihovo prijateljstvo. Kohl pa sodi, da bi bilo napačno razpisovati predčasne volitve, kot bi bilo napačno zametovati zavezništvo z liberalci.

No, liberalci že zdaj okušajo vse »sladkosti« izdajstva prijateljstva s socialdemokrati. Vse več je znamenj, da se

stranka nevarno maje, vse več pristašev se izpisuje iz nje. Vodja levega krila stranke je celo očital Genscherju, da stranke ni le prepoceni prodal klerikalcem, pač pa jim jo je enostavno podaril.

Vse kaže, da so mnoge račune raznih politikov, zlasti Straussovske baže, močno zamotali izidi pokrajinskih volitev na Hessenskem. Že dosti prej je prevladalo mnenje, da bodo te volitve zelo točen izraz političnega razpoloženja v vsej Zahodni Nemčiji: kakor se bo odločilo 4 milijone hessenskih volilcev, tako bi se utegnilo usmeriti celotno volilno telo v državi. In kaj so prinesle hessenske volitve? Veliko presenečenje: liberalci, ki so zamenjali zaveznika, so izgubili vse. Ker so dobili manj kot 5 odstotkov glasov, so ostali brez poslancev v deželnem parlamentu. Drugo presenečenje je velik porast glasov posebnega gibanja, ki se imenuje ekolisti, oziroma gibanje »zelenih«, to so vsi tisti, ki se bojujejo za ohranitev čiste narave, ki so proti zastrupljanju ozračja in podobno. Dobili so kar 8 odstotkov glasov. Socialni demokrati so sicer malce nazadovali, toda krščanski demokrati ne le da niso napredovali, nasprotno, so ob nekaj glasov. Zdaj bo izredno zanimivo, kako se bo v prihodnje razpletala ta daljnosežna vladna kriza v Zahodni Nemčiji.

Drago Košmrlj

naš komentar

S prve seje komisije za vojaške invalide pri predsedstvu RO ZZB NOV Slovenije

Varstvo VI

Pretežni del obravnave so člani komisije posvetili Informaciji o spremembah na področju varstva vojaških invalidov. Pojasnjene so bile spremembe, ki so bile uvedene z Zakonom o spremembah in dopolnitvah Zakona o obdavčenju proizvodov in storitev (Uradni list SFRJ 23/82), s Pravilnikom o spremembah in dopolnitvah Pravilnika o uporabi davčnih stopenj ter o načinu evidenc, obdavčenju in plačevanju davka od prometa proizvodov in storitev (Uradni list SFRJ 31/82) in z Uredbo o pogojih za potrošniške kredite (Uradni list SFRJ 47/82).

Enotno je bilo ugotovlje-

no, da vsi omenjeni predpisi predstavljajo krčenje pravic vojaških invalidov v tem smislu, da predpisi zmanjšujejo število upravičencev, oziroma jim določene pravice enostavno jemljejo.

Ponovno je bilo poudarjeno, da spremembe v smislu krčenja pravic vojaškim invalidom in drugim upravičencem niso v skladu s sprejetimi stališči, da se pridobljenih pravic ne sme ožiti.

Kritika je bila dana tudi na sam postopek sprejemanja, zlasti podzakonskih aktov, saj so nekateri sprejeti po hitrem postopku, ne da bi bila zainteresiranim dana mož-

nost sodelovanja. Sprejet je bil tudi sklep, da bo na prihodnji seji obravnavana problematika topliško-klimatskega zdravljenja.

Spregovorili so tudi o osnutku Odloka o kriterijih in načinu zagotavljanja sredstev samoupravnih interesnim skupnostim za zdravstvo, glede na to, da se zdravstveno varstvo vojaških invalidov in drugih upravičencev s 1. 1. 1983 prenese na samoupravne zdravstvene skupnosti. Odlok je bil ocenjen kot pomanjkljiv, nejasen, brez ustrezne obrazložitve. Zato ga je potrebno v tem smislu popraviti.

Zlasti je potrebno zagotoviti upravičencem enak obseg zdravstvenega varstva, kot so ga imeli dosedaj (npr. ortopedski pripomočki).

V Zdravilišču vojaških invalidov in borcev NOV Slovenije Strunjan se s pomočjo vseh zainteresiranih skušajo rešiti trenutnih težav, ki so posledica znatno manjšega obsega topliškoklimatskega zdravljenja v letu 1982. Ustrezni ukrepi morajo iti tudi v smeri večje popularizacije »Strunjana« kot zdravilišča, saj je bilo ugotovljeno, da izpolnjuje pogoje za zdravljenje pulmonalnih in kožnih obolenj.

Z. Ž.

S seje predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije

Delo do desetega kongresa

Na seji predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki je bila 29. septembra, so obravnavali v prvi vrsti in najbolj intenzivno vprašanja, ki jih je postavil pred borčevsko organizacijo nedavni borčevski kongres, in hkrati razpravljali o orientacijskem programu dela zveznega odbora do desetega kongresa.

Obravnavali so še informacijo o vlogah in pritožbah, ki so prispele ob borčevskem kongresu (bilo jih je 170), in ugotavljali, da se precejšen del teh nanaša na vprašanja sistemskih rešitev s področja borčevsko-invalidskega varstva.

Osnovna usmeritev dela do prihodnjega kongresa, kakor so jo zapisali v načrt orientacijskega programa dela zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, pa mora še naprej ostajati v neposrednem vključevanju članstva ZZB NOV v izvrševanje vseh nalog, ki izhajajo iz osnovnih opredelitev, izvirajočih iz kontinuitete revolucije.

B. Ž.

Vprašanja zgodovinopisja je treba načrtovati bolj dolgoročno

Pomen prispevka še živih borcev

»Vprašanje zgodovinopisja o narodnoosvobodilni vojni in revoluciji, položaja osrednjih in pokrajinskih ustanov, ki so odgovorne za znanstveno in pedagoško delo na področju zgodovinopisja in muzejske predstavitve revolucionarne in bojne preteklosti slovenskega naroda, kakor tudi vprašanja izdajateljske dejavnosti na to temo so bila predmet posebne pozornosti republiške skupščine Zveze združenj borcev NOV Slovenije, ki je bila dne 26. maja 1982 v Ljubljani.

Na podlagi sklepov te skupščine in drugih javnih razprav v naši organizaciji povzemamo ugotovitve, da je stanje na tem področju zaskrbljujoče in da terja dolgoročnejšo presojo in ukrepe. Če se v sedanjih etapi razvoja naše družbe ne bomo lotili odločnih posegov za preseganje kritičnega položaja ter ustvarili osnovo za izpolnjevanje bodočih nalog že v tem srednjeročnem obdobju, po-

tem bomo v naslednjem, v letih 1985 do 1990, v katastrofalno težavnem položaju, in sicer na področju znanstveno-raziskovalnega dela o narodnoosvobodilnem boju in revoluciji in tudi na področju razvijanja revolucionarnih in bojnih tradicij.

Tako je zapisal Zdravko Klanjšček v osnutek informacije, ki je bila osnova za razpravo na minuli seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije.

V razpravi so prihajale na dan različne pobude in različna mnenja, vsa pa so bila naravnana k skupni misli, da je vendar zgodovinopisno delo za doseg sintetičnega pregleda o dogodkih v NOB v zaostanku ter, da je prispevek, ki ga še lahko dajo k tej snovi, gradivu, pa tudi k raziskovalnemu delu borci, izredno pomemben.

Opozarjali so na pomembnost arhivskega dela in na potrebo, da bi tudi arhivski delavci bolj sodelovali pri različnih projektih raziskoval-

nega dela. Ob znanem podatku, da delo pri raziskovanju in pisanju zgodovine Osvobodilne fronte še zlasti zastaja, so razpravljavci razmišljali v dve smeri: frontna organizacija, ki je segala v vse vitalne organizme družbe, je tako široko zasnovana, da je prav gotovo zgodovinopisno delo na tem področju težavnejše, kot je na primer zgodovinopisje s področja vojaške organiziranosti partizanske vojske, kjer je velik delež nalog že opravljen.

Izobraževanje kadrov, tako so ugotavljali, ni le naloga in ožja domena fakultet in znanstvenih ustanov, pač pa je to poreces, ki bi se moral še bolj izoblikovati že na osnovnošolski stopnji, ne le skozi osnovno učno snov zgodovine, ampak tudi skozi različne svobodne dejavnosti, zgodovinske krožke in podobno, kjer bi se lahko hitreje razvijali v bodoče raziskovalce vsi, ki jih to bolj zanima kot ostale.

Poleg vrste finančnih in

kadrovskih zadreg, ki so gotovo ovira hitrejšemu in bolj kakovostnemu delu, pa so že tako maloštevilni zgodovinarji, raziskovalci zgodovine NOB in revolucije še nenehoma pod pritiskom dodatnih nalog. Te dodatne naloge terja od njih širša družbena skupnost v najrazličnejših oblikah ob najrazličnejših priložnostih. Zato je bila izrečena tudi misel, naj bi ustanove, kot so RTV, osrednja republiška glasila in drugi zainteresirani vzgojili za svoje potrebe lastne kadre.

Eden izmed očitkov naši sedanjici beri na področju zgodovinopisnih del na temo NOB in revolucije je bil tudi (in ponovno!), da vse premalo prevajamo takšna dela iz drugih jugoslovanskih področij in da tudi naša kakovostna dela ne prevajamo v jezike narodov in narodnosti Jugoslavije.

Navsezadnje so poudarili, da skrb za zgodovinopisje ni nekaj, kar bi izviralo iz borčevske bojazni, da le-ta ne bo

nadaljevala svojega dela in poslanstva po veljavnih merilih objektivnosti in nepristranskosti, ko njih več ne bo, ampak je to skrb predvsem zavoljo tega, ker so borci prepričani, da je še mnogo vsega, kar lahko sami prispevajo (dokumentov, zbirateljskega dela, tudi spominov in pričevanj) in kar bo le skrbno skupaj zloženo lahko objektivna predloga karsnejšim raziskovalcem. Hkrati je to nadvse pomembno zato, ker je treba postaviti zbrane dokumente, pričevanja in dejstva o NOB po robu raznim manipulantskim težnjam iz tujine in tu-

di doma. Nenazadnje pa je največji pomen tega dela v dolgu do novih generacij naše družbe, ki morajo najprej dobro spoznati korenine svoje revolucije, da jo lahko razumejo in nadaljujejo.

Na seji predsedstva RO ZZB NOV Slovenije so obravnavali še poročilo komisije za odlikovanja in ureničevanje politike odlikovanj, informacijo o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravstvenem varstvu ter osnutek finančnega načrta RO ZZB NOV Slovenije za leto 1983.

B. Ž. J.

Deveti kongres ZZB NOV v sredstvih javnega obveščanja

Pregled jugoslovanskega tiska v dneh borčevskega kongresa je pokazal, da so sredstva javnega obveščanja posvetila kongresnim temam primerno pozornost, tako navaja poročilo, pripravljeno za sejo predsedstva zveznega odbora ZZB NOV Jugoslavije, ki pa žal posveča v tem istem pregledu prav malo pozornosti borčevskemu tisku, se pravi tistim časopisom, ki so vse priprave na kongres, kongres in seveda vso borčevsko dejavnost ves čas najbolj intenzivno spremljali. Naj pri tem mimogrede omenimo, da o poročanju našega glasila ni niti ocene niti omembe.

B. Ž.

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANI

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANI

Deskle – Sodelovanje z mladimi

Volilna konferenca krajevne organizacije ZB NOV Deskle je bila že v aprilu. Imeli so obsežen dnevni red. Predsednik dosedanje organizacije tovariš Alfonz Gabrijelič je prebral poročilo o delu organizacije, v kateri je sedaj 235 članov, vendar se število precej zmanjšuje (mortaliteta, izseljevanje, neplačevanje članarine). Vsi člani so zastopani v DPO v KS in v delegatskem sistemu, še posebno pa v SLO in DS. To dokazuje zaupanje borcem in tudi, da so člani pripravljeni sodelovati, čeprav je njihova povprečna starost že precej nad 60 let.

Vzorno je sodelovanje z osnovno šolo Jožeta Srebrnič v Desklah, saj skupaj organizirajo šolske izlete k spominskim obeležjem, sprejem kurirčkove pošte, obrambne dneve, proslave, civilno zaščito, narodno zaščito, planinske pohode in še bi lahko naštevati. Prav tako sodelujejo z domicilnimi odbori pri zbiranju zgodovinskega gradiva o NOB. V tem mandatnem obdobju so med drugim postavili spominsko ploščo v Anhovem, pričeli z dokončno ureditvijo spomenika padlim, umrlim v internaciji in žrtvam fašističnega terorja v Plavah. Začeli so uresničevati sklep o postavitvi spomenika padlim krajanom v Desklah, uredili seznam vseh padlih v NOV, umrlih v internaciji in žrtve fašističnega nasilja, urejajo albume fotografij padlih in umrlih v NOV. Dokončali so spomenik padlim borcem 9. korpusa NOV na Trnovem. Pomanjkljivosti pa vidijo v še vedno ne najboljše organiziranih pogrebi borcev.

Tudi predstavnik osnovne šole Deskle in predsednik KS Deskle sta sodelovanje z borci pohvalila in dala konkretne predloge za to mandatno obdobje.

Nataša Jerončič

Ljutomer – Tradicije NOB mladini

Na občinski letni (in volilni) konferenci ZZB NOV v Ljutomeru so pregledali dosedanje delo in hkrati postavili program za v prihodnje že spomladi. V poročilu in razpravi so namenili največ pozornosti pripravam na deveti kongres ZZB NOV ter kongresoma ZKS in ZKJ. Posebej so poudarili skrb za večjo budnost pred sovražnimi silami. V zvezi s tem so opozarjali na potrebo po krepitvi obrambnega sistema, krepitvi družbene samozasčite in vključevanju v akcije NNNP. Posebej so naglaševali, da v ZB ne smemo biti preveč popustljivi, saj tudi v času revolucije nismo poznali popustljivosti.

Ko govorimo o prenašanju tradicij NOB na mlade generacije, moramo bolj kot doslej poudariti, da je tradicija tisto, kar smo gojili v času NOB: iskrenost, poštenost, tovarštvo. Prenašanje tradicij NOB prek pionirjev je kontinuirano, vse prešibko pa je to delo z ostalo mladino, so povedali delegati ZB. Zato bo morala SZDL posvetiti temu vprašanju več pozornosti in angažirati mladino za aktivno in vsestransko sodelovanje. Našim šolam je treba zagotoviti več in popolnejše gradivo o NOB za učenje in spoznavanje revolucije. Na voljo imamo muzejske zbirke in številne druge ustanove. Zavzemati se je potrebno za pogostnejše obiske in proučevanje muzejskih zbirk NOB in delavskega gibanja, kjer je vrsta nazornih prikazov naše preteklosti.

V občini Ljutomer, so menili borci, bo treba odgovorneje nadaljevati pisanje monografije NOB, zlasti dokler k temu še lahko svoj delež podatkov nudijo preživelci borci in aktivisti NOB. Monografija ne more zajemati le okvira občine, ampak mora zajeti širše območje Prekije, ki je bila v času NOB tesno pove-

zana s sosednjo SR Hrvatsko, zlasti z občino Čakovec. Novoizvoljeno predsedstvo občinskega odbora ZZB NOV ima obsežen program dela v novi mandatni dobi. Predsednica občinskega odbora ZZB NOV Ljutomer je postala Milena Pirher, sekretarka pa Zalika Novak.

S. Feuš

Ormož – Raznovrstna skrb za borce

V občini Ormož so odprli ambulanto za borce, ki deluje v tamkajšnjem zdravstvenem domu vsak četrtek. Tega dne lahko borci poleg splošnega zdravstvenega pregleda opravijo še laboratorijskega.

Organizirali so tudi sistematične preglede vseh borcev v občini. Tiste ki so nepokretni, obiskujejo doma in tamkaj opravijo takšne preglede.

Da bi si ustvarili celotno sliko o položaju borcev, so pred kratkim sestavili anketo. V njej bo treba odgovoriti, kakšne so premoženjske in družinske razmere borcev, kje stanujejo in kakšni so odnosi s sosedi. Poleg drugih vprašanj bodo popisovalci pri borcih še ugotavljali, kakšno je socialno in zdravstveno stanje borcev in kako pridejo do zdravnika. Tudi o družbeno-političnem delovanju bodo povprašali borce. Le-ti bodo lahko v okviru tega popisa izrazili tudi svoje predloge in povedali še o ostalih zadevah. Pričakujejo, da bodo tovrstne podatke zbrali do začetka oktobra.

Za takšno raznovrstno skrb za borce, zlasti za zdravstveno, gre seveda največ zaslug občinskim zdravstvenim delavcem, posebno dr. Vesni Mele, ki je poleg tega, da vodi ambulanto za borce, tudi organizirala sistematične preglede zanje.

Občinski odbor ZZB NOV jim je za vse to razumevanje in prizadevanje, kako bi te zamisli uresničili, izrekel potrebno priznanje, posebno pa še dr. Vesni Mele.

Drago Miklavc

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANI

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ IZ DELA BORČEVSKIH ORGA

Med mladimi v centru za obrambno vzgojo v Tatrah

Poučno in koristno

V naši republiki smo letos sprejeli nov program obrambnega usposabljanja mladine, ki ne obiskuje šol srednjega usmerjenega izobraževanja. Prejšnji program se je pokazal kot zastarel in preživet, saj je temeljil predvsem na teoretičnem delu v učilnicah. Izkušnje pa so pokazale, da tako imenovana izvenšolska mladina potrebuje predvsem praktičen pouk. Program prinaša precej novega. Tako predvideva usposabljanje do 25 dni ter tudi usposabljanje v okviru regij.

Obalno-kraške občine Sežana, Koper, Izola in Piran so se odločile in dogovorile, da bodo obrambno in samozaščitno usposabljanje izvenšolske mladine izvedle na ravni regije, in sicer v brkinski vasi Tatre. Ta ima vse pogoje za sprejem in namestitev večjega števila ljudi, saj je tam tudi sedež zvezne mladinske delovne akcije. Vodja centra za obrambno vzgojo Darko Žigon pravi, da je letošnje izobraževanje že drugič skupno. Prvič so večino programa izvedli starešine centra sami. Samo del pouka, kot na primer prometno vzgojo, so opravili zunanji sodelavci. Sicer pa se je v Tatrah zbralo 18 mladink in 42 mladincev iz štirih občin. Problemi, s katerimi so se srečevali starešine, so bili precej manjši, kot pa so pričakovali. Mladi ljudje so se kar hitro navadili na precej drugačen način življenja, kot pa so ga bili vajeni. V centru

je vladal pravi vojaški red in disciplina. Vsak dan so imeli natančno določeno, kaj bodo delali.



Darko Žigon

Z dekleti ni bilo posebnih problemov in niso zaostajala za fanti po svoji prizadevnosti in volji do dela. Vse stvari

in teme iz programa so delale tako kot fantje. Že sama sestava oddelkov je bila takšna, da so dekleta delala isto kot fantje. V vsakem oddelku so bila namreč po tri dekleta. Dekleta so hodila na stražo, fantje pa so pomagali v kuhinji. Sicer pa so se mladi med tritedenskim izobraževanjem seznanili z osnovnim vojaškim znanjem. Spoznali so se z orožjem, s taktiko, prvo pomočjo, z ABK obrambo, s protiklepnim bojem in z drugim. Posebej pa je mladim ostal v spominu obisk v vojašnici v Pivki. Vojaki in starešine so jim omogočili ogled najsoodobnejših oklepni sredstev in sredstev za boj proti njim.

Ob popoldnevih pa so imeli mladinci in mladinke predvsem interesne dejavnosti. Veliko so se ukvarjali s športom. Tekmovali so med oddelki v nogometu, streljanju, razstavljanju ter sestavljanju puške in namiznem te-

nisu. Sestavili so več stenčarov, izdali dva biltena ter pripravili literarni večer. Pripravili so tudi 15 kilometrov



Medicinska sestra Silva Samsa pravi, da je bilo največ poškodb med športnimi igrami. Sicer pa je nekaj mladih staknilo žulje zaradi neustreznih nogavic, nekaj pa je bilo tudi prehlajenih.

dolg pohod in v Padežu obiskali spominsko ploščo. Med pohodom so jih tudi seznanili s preživljanjem v naravi v izrednih razmerah, jim postavili zasedo, jim pokazali miniranje in drugo. V prostem času so obiskali delovno organizacijo Plama v Podgradu ter si ogledali Škocjanske jame. Srečali so se z borci, ki so jim pripovedovali o naši revoluciji, nato pa so skupaj z mladinci prostovoljci iz teritorialne obrambe odšli v Kozjane,

kjer so si ogledali muzej NOB in položili cvetje k spomeniku iz narodnoosvobodilnega boja. Zatem pa je 11 mladincev iz centra prostovoljno vstopilo v TO.

Samo po sebi se poraja vprašanje, kakšna pa je socialna sestava teh mladincev, ki so na obrambnem usposabljanju v Tatrah. Velika večina jih je nezaposlenih, nekaj pa jih dela na kmetijah. Zato so jih obiskali predstavniki skupnosti za zaposlovanje in jim nakazali možnosti za zaposlitev. Obiskali so jih tudi predstavniki OK ZSMS Sežana, ki so jih seznanili z možnostmi za vključevanje v delo v krajevnih skupnostih in mladinske delovne akcije. Udeleženci pa so jim pripovedovali o svojih vtisih in doživetjih z akcije v Djerdapu. Darko Žigon pravi, da ta mladina še bolj potrebuje družbeno pozornost in pomoč. Če bodo mladi videli, da se za njih in njihove probleme nihče ne zmeni, bo še veliko slabše, kot je zdaj. Center v Tatrah so obiskali tudi predstavniki družbenopolitičnih organizacij obalno-kraške regije. Mlade so seznanili s problemi, s katerimi se spopada naša družba, in jim zagotovili, da družba misli na njih in ji ni vseeno, kaj bo z njimi.

Darko Žigona smo tudi vprašali, kaj meni o novem sistemu obrambnega izobraževanja izvenšolske mladi-

ne. Meni, da je dober. Predvsem pa je pohvalno to, da izvajajo večino vzgojnega programa starešine iz centra, ki so v neposrednem stiku z mladimi in se z njimi zblížajo ter spoznajo njihove težave in probleme tako iz zasebnega življenja kot iz bivanja v Tatrah. S skupnimi močmi so reševali probleme, če pa jih niso mogli, so zaprosili za



»Tri tedne smo bili v Tatrah ena velika družina s šestimi manjšimi, z eno veliko mamo (sestro Silvo), s šestimi očeti in z enim velikim očetom (Darko Žigon),« je dejal najmlajši udeleženec obrambnega usposabljanja Stojan Višnjavec.

pomoč predpostavljene. Gotovo pa to usposabljanje ne bi bilo tako uspešno brez vsestranske pomoči občinskih sekretariatov za ljudsko obrambo in občinskih ter pokrajinskega štaba za TO.

Bojan Kuntarič

Na obisku pri vezistih

Boljši kot predhodniki

Enota, ki ji poveljuje Vujadin Mirković, je praznik vezistov dočakala tako, kot jo mora vsaka dobra enota JLA – delovno. Nekje v prostranih dolenjskih gozdovih so se vojaki urili, predvsem pa preverjali znanje, ki so si ga nabrali med teoretičnim poukom v vojašnici. Napeljevali so telefonske kable, postavljali radijske antene, vzpostavljali zveze in preverjali hitrost oddajanja in sprejemanja znakov po telegrafskih zvezah. Seveda pa so preverili tudi znanje, ki ga mora obvladati vsak pripadnik naših oboroženih sil.

Vujadin Mirković pravi, da je sedanja generacija vezistov v vseh rezultatih preseгла prejšnjo. Tako na področju strokovnega znanja, discipline, moralnopolitične

enote predvsem ljudje, ki se do neke mere že spoznajo na vso to sodobno tehniko. Zato se precej hitreje usposobijo za delo.

Kljub temu da imajo vezi-

Mitja, ki je bil eden od načelnikov za zveze pri GŠ NOB in POS, ter Vladimir Klavs-Klis, ki je bil pomočnik načelnika za radijske zveze, sta obujala spomine na čase, ko so slovenski partizani sami sestavljali radijske postaje, ker jih zavezniški niso hoteli pošiljati. Šele potem ko so se prepričali, da jih partizani imajo, in to svoje, so jim začeli pošiljati. Ivan Pivk, ki je predsednik skupnosti vezistov NOV pri republiškem odboru ZZB NOV pa je vojakom pripovedoval, zakaj praznujejo vezisti svoj praznik 26. septembra. Poudaril je, da je to spomin na 26. september 1941 in na zgodovinsko zasedanje v Štolicah, ko so bili postavljeni temelji vodenja in poveljevanja ter s tem tudi osnova za organiziranje zvez v NOV. Novejše raziskave pa so pokazale, da se je na ta dan oglasila tudi prva partizanska radijska postaja. Valjevski partizan-

sodelovanju skupnosti vezistov z enotami JLA in delovnimi organizacijami, ki se ukvarjajo z izdelavo naprav za zveze, ali pa z vezami samimi. Po njegovih besedah imajo dobro sodelovanje s PTT, Iskro in RTV ter prav tako s slovenskimi radioamaterji. Vojaki so z velikim zanimanjem poslušali pripovedovanje nekdanjih partizanskih vezistov. Vendar pa je ostalo marsikatero vprašanje neizrečeno in marsikatera misel skrita. Vojake je klicala njihova dolžnost.

Prav veseli pa so vojakov iz enote Vujadina Mirkovića krajani krajevnih skupnosti Laporje. Vojaki jim namreč v sodelovanju z delovno organizacijo Tegrad napeljujejo telefonsko omrežje. Poleg tega pa polagajo tudi telefonski kabel od Kočevja do Grosupljega. S svojim prostovoljnim delom bodo naši družbi prihranili več kot deset milijonov dinarjev. Na trasi se vojaki pogumno spopadajo s kamni in normo. Kot pravijo starešine, vsi vojaki presegajo norme in jih ob menjava skupin, ki delajo na izkopu jarkov za telefonski kabel, nagradijo. Na trasi

ni, da so pri njih. Vojaki so pridni pri delu in pazljivi, tako da je škoda na poljih zelo majhna.

Vojaki iz enote Vujadina Mirkovića s svojim delom dokazujejo, da so sestavni

del naše družbe in da niso samo njeni branilci, ampak da tudi prispevajo po svojih močeh k njenemu hitrejšemu razvoju in preseganju trenutnih težav.

B. K.

Slovesna zaobljuba



V prijazni notranjski vasi Zavrh se je pred nekaj dnevi slovesno zaobljubila skupina novih mladincev in mladink prostovoljcev teritorialne obrambe. Vsem zbranim je spregovoril predsednik skupščine občine Cerkljica Edo Lenarčič, ki je opozoril teritorialce, kako pomembno nalogo so sprejeli z vstopom v TO. Krajšo slovesnost so popestrili s kulturnim programom.

Kako vzpostaviti stike?

V mestni in občinskih organizacijah ZRVS v Mariboru so razmišljali o tem, kako bi v delo pritegnili bodoče člane organizacije že takrat, ko odhajajo v šole za rezervne starešine. Zaradi tega so se odločili, da se pismeno obrnejo na vse tiste gojence s svojega območja, ki so v posameznih vojaških šolah za rezervne starešine. Tako vsem bodočim članom organizacije pošljejo pismo, v katerem jih seznanijo z obstojem organizacije ZRVS. V pismu jih tudi obvestijo, da bodo kot gojenci v času šolanja oz. bivanja v JLA redno in brezplačno sprejemali revijo »Naša obramba«, v kateri se lahko tudi podrobneje seznanijo z delom organizacije in drugimi informacijami s področja ljudske obrambe in družbene samozaščite. Po končani šoli pošiljajo revijo tudi brezplačno na naslov, kjer posamezniki opravljajo staž. Vse bodoče člane povabijo, naj se med rednim ali izrednim dopustom oglasijo na sedežu mestne organizacije. Tam jih potem usmerijo na posamezne občinske organizacije, kjer jih po vrnitvi s šolanja uvrstijo v svoje članstvo v posameznih krajevnih organizacijah. Zanimivo je, da posamezni gojenci šol za rezervne starešine resnično med dopustom prihajajo na mestno konferenco ZRVS in se zahvaljujejo za pozornost, ki so je deležni. Tako navezujejo prve stike z organizacijo. Vsekakor gre za pametno in koristno pobudo, ki bi jo kazalo posnemati tudi v drugih organizacijah. Zaradi tega v mariborskih občinah nimajo problemov pri vključevanju novih članov, ki prihajajo iz šol za rezervne starešine.

M. Kos



Nekdanji vezisti Vladimir Klavs-Klis, Miloš Brelih-Mitja in Ivan Pivk

enotnosti in takojimenovanih svobodnih dejavnosti. Na področju strokovnega znanja se napredek kaže predvsem tako, ker se krajša čas prenosa informacij prek sredstev za zveze. Vezisti se dobro zavedajo, da bi v morebitni vojni hitrost prenosa informacij odločilno vplivala na razvoj dogodkov na bojišču. Hitrost v prenosu pa dosega z uvajanjem novih tehničnih sredstev in seveda z novimi metodami dela z vojniki, ki bodo upravljali s to novo tehniko. Velik korak k doseganju tega je tudi nov način sestavljanja enot za zveze. Zdaj prihajajo v te

sti opravka s sodobno tehniko, pa ne pozabljajo svojih predhodnikov in vzornikov – partizanskih vezistov. Pogosto se srečajo z njimi, saj vedo, da so neizčrpen vir izkušenj in da se lahko mnogo naučijo od njih. Vojaki se med takšnimi srečanji seznanijo z revolucionarno zgodovino kraja, kjer so, in z okoliščinami, v katerih so delali partizanski vezisti. Tudi enota Vujadina Mirkovića so obiskali partizanski vezisti. Vojaki so bili veseli, da so lahko v svoji sredi pozdravili Miloša Breliha – Mitjo, Vladimira Klavs – Klisa in Ivana Pivka. Miloš Brelih –



Kamenje je velika in trda ovira, vendar ne nepremagljiva.

ski odred je namreč zaplenil sovražniku postajo in oddal svoj program. V spomin na zasedanje v Štolicah pa je tovariš Tito podpisal ukaz o praznovanju dneva vezistov. Ivan Pivk je govoril tudi o

smo srečali tudi predsednika KS Laporje Milana Zelnika, ki j dejal, da so krajani nekoliko z nezaupanjem sprejeli novico o prihodu vojakov. Že po nekaj dneh pa je to izginilo in zdaj so prav sreč-

Viktor Konjar - 2

Veliko delo dr. Dušana Bibra, nagrajeno z eno od nagrad vstaje slovenskega naroda 1982

Tito – Churchill, strogo tajno

Najprisrčneje se zahvaljujem za fotografijo s teheranske konference z Vašim posvetilom.

Ekscelenca, bodite prepričani, da si bomo prizadevali ohraniti Vaše prijateljstvo, ki smo ga pridobili v najtežjih urah zgodovine naših narodov in nam je izredno dragoceno. Naša opustošena dežela in naši izmučeni narodi potrebujejo in bodo potrebovali pomoč naših velikih zaveznikov ne samo v vojni, marveč tudi v miru, da bi laže zacelili strašne rane, ki nam jih je prizadejal osvraženi fašistični okupator.

Naša želja je, da maksimalno izpolnimo našo zavezniško dolžnost v skupnih vojnih naporih proti našemu skupnemu sovražniku.

Pomoč, ki jo sedaj dobivamo od zaveznikov, nam zelo olajšuje položaj na bojišču. Upam, da bomo z Vašo pomočjo dobili tudi težko oborožitev (tanke in letala), ki nam je v zdajšnji fazi vojne in z ozirom na številčno stanje naše Narodnoosvobodilne vojske nujno potrebna. Vaše obveznosti do kralja Petra II. in njegove vlade razumem in prizadeval si bom, v kolikor bodo to dopuščali interesi naših narodov, da se izognemo nepotrebnim polemiki in da zaveznikom v tem pogledu ne delamo neprijetnosti. Toda zagotavljam Vam, Ekscelenca, da notranjepolitični položaj, ki je nastal med to težko osvobodilno vojno, ni samo težnja posameznikov ali naše politične skupine, temveč je to nepremagljiva težnja vseh rodoljubov, vseh tistih, ki se borijo, in tistih, ki podpirajo ta boj, to pa je ogromna večina narodov Jugoslavije. Torej nam je ljudstvo naložilo težke naloge, ki jih moramo izpolnjevati.

Sedaj so naši napor usmerjeni v eno smer, in ta je:

● Zbrati vse, kar je domoljubno in pošteno, da bi bila naša borba proti okupatorju čim učinkovitejša.

● Ustvariti pravo enotnost in bratstvo narodov Jugoslavije, ki do te vojne ni obstajalo in kar je pripeljalo do katastrofe v naši državi.

● Ustvariti pogoje za ustanovitev take državne skupnosti – resnično demokratične, federativne Jugoslavije, v kateri bi bili srečni vsi narodi Jugoslavije.

Prepričan sem, da te težnje naših narodov Vi razumete in da bomo imeli v tem pogledu vašo dragoceno podporo.

Prejmite, Ekscelenca, izraz mojega globokega spoštovanja. Maršal Jugoslavije – Tito.

22. februarja 1944 je imel Winston Churchill govor v Spodnjem domu. Poročal je o stanju v Jugoslaviji in »o naših odnosih z različnimi oblastmi le-tam«, kot je lastne besede definirjal v svojem govoru tri mesece pozneje. Končajmo svojo predstavitev Bibrove »zbirke dokumentov« z dvema odstavkoma iz tega govora:

»Jeseni 1941 so partizani maršala Tita začeli divjiti in besno vojno za obstanek proti Nemcem. Trgali so orožje iz rok Nemcev, njihovo število pa je naglo naraščalo. Zaustavile jih niso še tako krvave represalije nad talci ali vasmii. Zanje je veljalo samo smrt ali svoboda. Kmalu so začeli zadajati težke izgube Nemcem in postali gospodarji obsežnih območij. Vodenii zelo večje in organizirani po gveril-

skem načelu, so bili hkrati izmikajoči se in smrtonosni. Zdaj so bili tu, zdaj tam, vsepovsod. Zoper njih so Nemci izvedli velike ofenzive, toda v vsakem primeru so se partizani, četudi so bili obkoljeni, izmaknili, še prej pa prizadevali velike izgube sovražniku. Partizansko gibanje je številčno kmalu preseglo silo generala Mihailovića. Ne samo Hrvati in Slovenci, ampak tudi veliko število Srbov se je priključilo maršalu Titu, ki ima trenutno več kot četrt milijona ljudi ob sebi in ogromne količine orožja, odvzeta tega sovražniku ali Italijanom. Vsi ti ljudje so organizirani, ne da bi izgubili gverilske vrednosti, v precejšnje število divizij in korpusov. Te sile v tem trenutku zadržujejo v spopadih nič manj kot 14 nemških divizij od 20, kolikor jih je na Balkanskem polotoku. Okoli in znotraj teh herojskih sil se je razvilo nacionalno in združevalno gibanje. Komunisti so imeli čast, da so bili začetniki, toda z naraščanjem moči in števila ljudi v gibanju se je razvil spreminjavalni in združevalni proces in nastale so nacionalne zasnove. V maršalu Titu so partizani našli izjemnega voditelja, slavnega po svojem boju za svobodo...

In nato:

»Že dolgo nazaj sem se posebej zanimal za gibanje maršala Tita in sem mu poskušal ter poskušam na vse mogoče načine pošiljati pomoč. Skoraj pred enim letom je moj mladi prijatelj, univerzitetni strokovnjak z Oxforda, kapetan Deakin, sedaj podpolkovnik Deakin, odskočil s padalom v Jugoslavijo in bil osem mesecev v štabu maršala Tita. Nekoč je ista bomba ranila oba, Tita in Deakina. Postala sta prijatelja. Prav gotovo je to vez med ljudmi, toda vez, za katero upam, da nama je ne bo treba vzpostavljati na tak način v najinem osebnem odnosu. Iz poročil podpolkovnika Deakina smo si ustvarili živo podobo o celotnem boju in osebnostih. Lansko jesen smo tja poslali večjo misijo pod vodstvom častivrednega lancasterskega poslanca, brigadirja Fitzroya Macleana. Potem ko je državnemu sekretarju za zunanje zadeve in meni poročal v Kairu, se je sedaj spet spustil s padalom v Jugoslavijo. Spodnjemu domu lahko zagotovim, da bomo storili vse, kar je v naši moči, da pomagamo in podpiramo maršala Tita in njegovo pogumno vojsko. Maršal mi je med mojo boleznijo poslal sporočilo in od takrat sem v stalnem in prijetnem dopisovanju z njim. Nameravamo ga podpirati z vsi močjo, ki jo lahko zberemo, upoštevaje tudi naše druge glavne obveznosti.«

Titov odgovor je bil poslan 28. januarja 1944 v obliki poslanice Vrhovnega štaba Narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov Jugoslavije:

»Ekscelenca, Vaša pismena poslanica, ki jo je prinesel gospod general Maclean, predstavlja dragocen dokaz, da imajo naši narodi v svojih nadčloveških naporih v boju za svojo svobodo in neodvisnost v Vas resničnega prijatelja in zaveznika, ki popolnoma razume naše potrebe in težnje.

Meni osebno je Vaša poslanica v čast, saj je v njej izraženo Vaše visoko priznanje našemu boju in naporom naše Narodnoosvobodilne vojske.

Nove knjige Založbe Borec

Sveže, poučno, koristno

Knjige, ki so nam jih predstavili uredniki Založbe Borec na nedavni tiskovni konferenci, posegajo na področje literature, zgodovinske in politike.

Med predstavljenimi knjigami je bil roman »Doktor Janeza Vipotnika«, ki smo ga našim bralcem že predstavili, Iva Zormana »Kdo bo meni prižgal sveče«, Jožeta Volfanda potopisno-remniscenčno pisanje »Naši obrazi v Afriki«, Dušana Nečaka doktorska disertacija in dobrodošel pregled volitev na avstrijskem Koroškem po drugi svetovni vojni ter Enciklopedija druge svetovne vojne, belgijska knjiga številnih avtorjev, ki sta jo za slovensko izdajo popravila, dopolnila in dodala »širši jugoslovanski del« dr. Milan Zevrat in dr. Tone Ferenc. Delo je poslovenil France Sušteršič.

Enciklopedija druge svetovne vojne je prva te vrste na jugoslovanskem tržišču in je kljub nekaterim pomanjkljivostim, ki sta jih skušala urednika slovenske izdaje skriti na minimum, izrednega pomena tako za poznavalce in proučevalce tega zgodovinskega časa kakor tudi za tiste, ki si želijo določene pojme, dogodke in vedenje o različnih osebnostih bolj razjasniti.

Roman Iva Zormana »Kdo bo meni prižgal sveče« sega tematsko v vojni čas in tako se avtor tokrat odreka svoji že kar redni temi o življenju ljudi njegove generacije v povojnem času. Zgodba govori o skojevcih, njihovih usodah in spopadanju z življenjem ter okolico.

Marsikomu, ki le deloma pozna vprašanja iz življenja po vojni na avstrijskem Koroškem, bo knjiga Dušana

Nečaka o volitvah na Koroškem odprla še neznane razsežnosti, odkrila prenekatere podrobnosti nadvse zapletenih odnosov v tej avstrijski pokrajini, ki našega bralca vsekakor zanima v prvi vrsti zaradi življenja tamkajšnje slovenske manjšine. Avtor je tudi sam pripomnil, da je vse njegovo pisanje podrejeno spoznavanju cele vrste problemov, s katerimi se srečujejo naši rojaki tudi v današnjem času.

»Naši obrazi v Afriki« pa je knjiga, ki želi skozi potopisni okvir, skozi očala naše uradne politike naravnano pogledati tudi v ravnanja in življenja naših ljudi v tujini, naših uradnih predstavnikov in drugih Jugoslovancev, ki so se znašli v Afriki. Govori o domačinih in tujcih, o stikih in »kratkkih stikih«.

B. Ž. J.

sebej v časih vsestransko razvitega popotništva, ki se je ne le izredno razmahnilo, pač pa tudi demokratiziralo. Popotnikov je več vrst, med njimi nemalo tistih, ki si hodijo ogledovat razsežnosti sveta, da bi potem o njih pisali,

Eden takih se je namenil biti, so-deč po njegovih raznoterih zapisovskih prizadevanjih, tudi žurnalst, sociolog, družbenopolitični delavec širokega profila in kar je še relevantnih oznak za človeka s tako mnogoterimi interesi... Jože Volfand. Eden takih interesov je njegovo globotrotsterstvo, strast, ki ga je vodila že sem ter tja po svetu, pred dvema letoma in pol, na pomlad 1980 – denimo – v osrčje ekvatorialne Afrike, v dežele, kot so Gana, Mali, Slonokoščena obala, Centralnoafriška republika in še nekatere... s postdiplomsko štipendijo na ogled naših, jugoslovansko-slovenskih »postojank« v teh državah. Obiskal je vrsto naših tamkajšnjih trgovskih in gospodarskih predstavnikov, ki si prizadevajo bodisi ustvariti bodisi utrditi že ustvarjene vezi sodelovanja s temi še globoko nerazvitiimi, od zgodovinske dediščine neodrešenimi, pa vendar v prihodnost zartimi območji, srečal se je z našimi tamkajšnjimi ambasadordji, zbral in primerjal je tisočero podatkov, ki pričajo o aktualnih pretokih in prelomih nezadržnega zgodovinskega procesa, premišljeval o vsem tem, o Afričanih, o nas, o naših medsebojnih razmerjih – in iz vsega, kar si je zabeležil ali vcepil v spomin, skomponiral knjigo, ki se ji pravi »Naši obrazi v Afriki«, za njen napis pa je poskrbel potopisnim reportažam in podobni publicistiki zadnji čas razmeroma zelo naklonjena Založba Borec.

Volfandova knjiga seveda ni učbenik o Afriki in ne priročnik,

Presrečni ljudje

Kdo pa ni srečen? Najbrž tisti, ki mu je življenje prekratko, da bi utegnil praznovati vse javne in svoje zasebne praznike, namreč jubileje, festivale, sejme, razstave, tombole, športne prireditve (kulturne »manifestacije« pa ne štejejo); vsega tega je toliko, kakor da je to edina, poglavitna in najpomembnejša vsebina življenja. Radijske postaje in druga trobila komajda se zmorejo raztrobiti vsa voščila Mickam, Janezom, predobremu očku, presladkemu sinčku (ob njegovih prvi obletnici!), najzvestejšemu možu, najplemenitejši mamiči itd. – tu odpove vsaka domišljija o tem, kako se imamo radi in da, kot kaže, živimo zaradi samih in od samih voščil, čestitk, seveda v znamenju neizmerne ljubezni do bližnjega. Toda ljudska sreča se seveda ne začneja in ne končuje le s tem! Najrazličnejših jubilejev, preimenitnih zgodovinskih, »tradicionalnih« dogodkov, ki jih je treba praznovati ali obhajati (nekateri jih »obeležujejo«, česar trdijo Slovenci sploh ne razumejo), jih vsaj omeniti v posebnem časopisnem predalu, da človek več ne ve, ali naj sploh še kdaj sleče »praznje« oblačilo ali pa naj kar obsedi ves teden ob praznično pogrneni mizi. To težavno nalogo nekateri med nami najuspešneje opravljajo tako rekoč dan za dnev, bodisi ob kakšnem smodečem se raznju ali kako drugače, seveda »tradicionalno«. Skratka, ljudje so presrečni! Priložnosti, da lahko praznujejo (»obeležujejo«), nikdar ne pogrešajo. Tudi prav nič jih ne moti, če jim pri takšni priložnosti slavnostni govornik soli pamet in jih skuša strahiti z »resnim trenutkom našega časa«, z nekakšno stabilizacijo, odgovornostjo, varčevanjem in kar je še takšnih besed (ali to niso predvsem besede?)

Vse, kar je rečeno na naših praznovanjih, proščenjih, festivalih, sejmi, jubilejih, skratka, na različnih veselicah, je pač olepšava, kot nekakšen nagejček v gumbnici, znamenje, da se pravzaprav vsi lepo strinjamo in da je tudi to tradicija. Časi so bili včasih, recimo, strašni ali zgodovinsko imenitni, slavni, žalostni ali – kaj nam mar kakšni! Poglavitno je, da obhajamo, kakor je pač to »tradicija«. Zakaj bi ne in ali bi sploh smeli to opustiti? Včasih ni bilo mogoče sezidati gasilskega doma in ne kupiti brzgalne brez gasilskih veselic, proščenja (»žeganja«) pa so bila potrebna, da so si ljudje »dali duška«, to se pravi, da so si puščali prehodno kri, saj tedaj še ni bilo tako sijajno urejenega krvočaja, kot pa je dandanes. Že tedaj so prirejali tudi tombole, čeprav glavni dobiček ni bil avtomobil, utegnil pa je kdo zadeti plemenskega prašička ali celo licenciranega bika in ljudje so bili prav tako presrečni kot dandanes, ko se dolge ure v neznanski množici in gneči pražijo na soncu ter čakajo muhasti prst usode, koga med njimi bo izbral kot najbolj presrečnega; sicer so presrečni vsi že samo zaradi tega, ker verujejo v svojo srečo. Zato pa bo, upajmo, čez teden dni spet kakšna tombola, kjer nas ne bo noben slavnostni govornik pital š stabilizacijo.

efes

»Štirinajsta na Štajerskem« v Ljubljani

Razstava, ki so jo pripravili mariborski muzejci in zgodovinarji o slavni poti Štirinajste na Štajersko, je prispela tudi v Ljubljano. Otvoritve v Muzeju ljudske revolucije Slovenije so se udeležili najvidnejši predstavniki republiškega političnega in družbenega življenja, predstavniki Maribora in Ljubljane ter številni borci Štirinajste.

Ob ljubljanski otvoritvi razstave je spregovoril dr. Milan Zevart.

Vsekakor gre največ zaslug za vedno zanimivo in tudi umetniško obarvano fotografsko gradivo divizij-skemu fotografu Petku, katerega posnetki so tako zelo živi in izžarevajo tolikšno mero sporočila, da je komentat komaj potreben.

B. Ž. J.

Knjižna ocena:

»Naši obrazi v Afriki«

Popotniška zapisovanja so že dolgo poskus konstituiranja posebne književne zvrsti – in bili bi

slepi, ko bi dobršnemu delu teh poskusov ne priznali uspešnosti. Tudi na Slovenskem... in še po-

njenih z nekaj vmesnimi poskusi literarno-reportažnega ubesedovanja.

Zastavi se nam seveda vprašanje, ali nam je to in takšno vprašanje v prijemljiv prid. Ni dvoma, da je sam po sebi ta izsek iz afriške panorame informativen in ilustrativen in kot tak sprejemljiv, četudi mu do celovitosti še marsikaj manjka. Precej bolj prav bi nam seveda v naši lakoti po informaciji prišli zapisi nekoga, ki je Afriko doživel scela, do globin, ne samo kot nekajmesečni fakultativni ogledovalec (in nekaj takih knjig vendarle tudi Slovenci že imamo), kar pa v Volfandovem primeru zlepa ne pomeni, da tudi teh in takšnih parcialno zastavljenih, sprotnih, reportažno in žurnalistično skomponiranih potopisnih beležk ne potrebujemo ali nočemo sprejeti. Nekoliko vprašljivi sta pri tem kvečjemu avtorjev dojam, da je njegovo doživljajsko in publicistično dejanje pomembnejše, kot se nam dejansko izkaže, ter odločitev založbe, da nameni izdaji tega žanra vnanjo podobo knjige, ki se vsebini nekoliko ne prilaga. Ustreznejša bi bila broširana, manj izrazita izdaja, ki bi tudi navzven pokazala, da ne gre za kakršnokoli temeljno obravnavo oziroma za knjigo trajnega pomena, temveč za gradivo, namenjeno sprotni rabi – in torej le za enega izmed mnogoterih hvalevrednih poskusov beleženja naše prisotnosti v velikem svetu onstran domačih meja.

Viktor Konjar

Partizanske domačije 36

Z volmi na grofovem in s plenkačo zraven

Burja ima v Zavrhu mlade

»Časi, ko sem hodil mimo Pouščen v Zavrhu nad Iško, so že zdavnaj minili, minilo je marsikaj dobrega, pa tudi slabega. Poznal sem starega Pouščena, Antona, mater Marijo, poznal njunih deset otrok. Stara dva sta se ukvarjala z gozdarstvom, nekaj malega sta drobila kmetijstva, predvsem pa revščino. Bilo kakor bilo, stari jih je še največ preživljal s plenkačo. Udinjal se je pri grofu Auerspergu, Turjačanu, tesal trame, ki jih je grof za lepe denarce spravil naprej, in se prepuščal toku nespravljlivega življenja.

Kajkrat sem se ustavljal pri Pouščenu. Da kakšno zinem z gospodarjem. Z dekleti. Toda z leti so dekleta odkapljala z domačije. Za dekle. Marija se je udinjala pri Krajcu, lesnem trgovcu v Grahovem, v gostilni, Franciško so dali Kaprolu v Sodražici, v gostilno in mesarijo, Karlinca in Angelca sta kakšen dinar zaslužili doma, s šivanjem. Pepa si je poiskala kruh pri nekem advokatu v Velikih Laščah. Ančka, Karol in Janez so bili doma.

Pozimi, ko sem ubiral korake mimo Pouščena, so rezljali žlice, suho robo. Srečeval sem jih, ko so, natovorjeni kot mule, vlačili narejeno v Sodražico. Suha roba jim je stiskala pot na čelo. Noge mi ne služijo več kaj dobro. Leta me potiskajo k dnu. Zadnjič pa sem se le odpravil v Zavrhu. Le nekaj malega od Pouščena, kjer gospodari Karol Intihar, se mi je oko zapelo ob spomeniku, ki ga v mojih časih ni bilo. Rekli so, da je nov. Obstal sem in bral in kar zmanjkalo me je – v zgodovino.

»Na področju soteske Iške in v okoliških vaseh je v času NDB od 1942–1945 delovala kurirska postaja TV-10.

Padli kurirji:

Bečaj Janez, Reparje, Intihar Anton, Zavrhu, Lah Jože, Štorovo, Zakrajšek Stane, Škufče.

In na drugi strani velike skale, ki so jo sam bog ve kako, zvelikli v Zavrhu.

»V tem kraju je bil 27. VIII. 1944 ustanovljen jurišni bataljon XVIII. divizije NOV in POJ.

Kurirska postaja TV-10 je bila pod Pouščenom, to vem, za jurišni bataljon pa se ne spomnim.

Karolova zgodba:

»Ni bilo kaj prida, to naše življenje. Z očetom sem hodil na Pajkovo, na posestvo grofa Auersperga, furali smo les z volmi po grapah in kričali. Anton, ki je padel, pa France sta se tudi udinjala. Ni kazalo drugače. Pa suho robo smo delali in v Sodražico pa v Ljubljano jo nosili. Ko smo bili otroci še majhni, si je mati zadela koš na rame in odšla peš v Ljubljano. Sedem ur hoda v eno smer. čez Mokrc. Še danes delam žlice, tudi diplomu sem dobil.

Oče je marsikaj pretrpel. Večkrat je rekel, slišite otroci, grofu Auerspergu delamo skorajda zastoj. Zakaj zastoj, tistikrat nismo razu-

meli. Pozneje smo se zbistrili in – došli.

Poslej se je čez noč zaobrnilo. Pri sosedu Baragi, So-



Pepca

botniku, se je sredi enainštiridesetega skrival Janez Hribar in neki študent Janez je

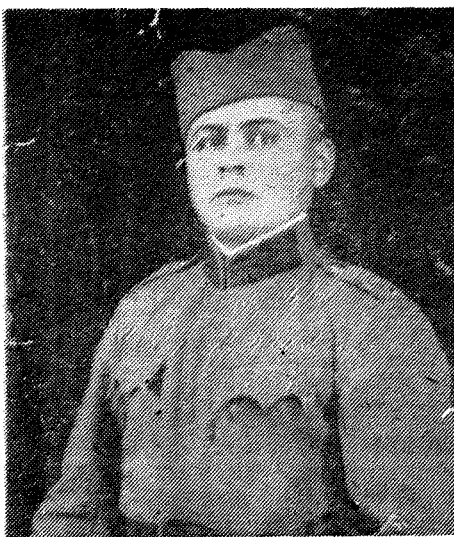


Karol Intihar-Pouščen ob koncu vojne

znal postaviti besede tako, da jim je bilo verjeti, in poslej se je kar nekako zanesel na nas – in mi nanj.

Pozimi dvainštiridesetega so Italijani zažgali Osredok. Hribar je na hitro organiziral zbiranje hrane za partizane, ki so takrat že bili v okolici Osredka. Vsa naša družina je zbirala, postrgali smo do zadnje skorjice kruha in vse skupaj odnesli k Baragi.

Ko je sonce pobralo zadnje krpe snega in se je svetil le še v Iški, sta odšla v gozd Tonček in France. Mati je jokala, oče pa je dejal: Izgleda, da je



France Intihar, padel 18. 11. 1943

prav tako, saj... enkrat bi tako morali oditi! Z njima so odšli tudi drugi fantje. V Iški Vintgar. Zdi se mi, da v Notranjski odred. H krimskemu volku, kot so Vandoku, narodnemu heroju, rekli Italijani.

Otroška zgodba:

»Bilo je veliko presenečenj. Dan za dnem. Nismo se še dodobra oddahnili od odhoda bratov v partizane, ko so v veliki italijanski ofenzivi junija dvainštirideset Lahi zažgali domačijo.

Najprej so dopoldne v vasi ustrelili Lojza Pirmana, terenca. Novovaški župnik Hren je imel podoben spisek ljudi, ki mu niso bili povšeči. Tudi nas je imel zapisane, so rekli.

Pobrali so živino, izropali, kar je za izropati bilo, pobrali moške in jih odpeljali v taborišče, nato pa zažgali. Ata so znali nekoliko italijansko, to nas je rešilo. Rešilo nas, ne pa tudi domačije. Da je invalid iz prve svetovne vojne in da za sinova ne ve, kje so, je dejal.

Stali smo pred hišo, v strahotni neboljnosti in revii. Niso nam pustili, da bi šli po živino, da bi karkoli storili. En vol jim je ušel, zdirjal je po klancu, kako smo mu zavidali... Kar nas je bilo manjših, smo jokali. Podtaknili so ogenj. Dokler ni zgorelo do golih zidov, se nismo smeli premakniti. Italijani so vreščec lovili mlade muce in jih tlačili v žepe.

Jesti ni bilo kaj. Izkopavali smo še mlad krompir, pa še

tistega so večino pobrali Italijani. Odšli smo v Iško. Spodaj je bila vaška žaga, razžagali smo les in hitro spet pokrili hišo nazaj.

Pričevanje

Septembra 1942 so nedaletč od Pouščene, v bližnjem Hrbcu, v gozdu, ki je bil last Barage, ustanovili prvo kurirsko postajo na Notranjskem. Komandir postaje TV-10 je bil Jože Baraga, Sobotnik, Pouščenov Anton pa kurir. Med ustanovitelji sta bila še Jože Lah in Ivan Poničkar.

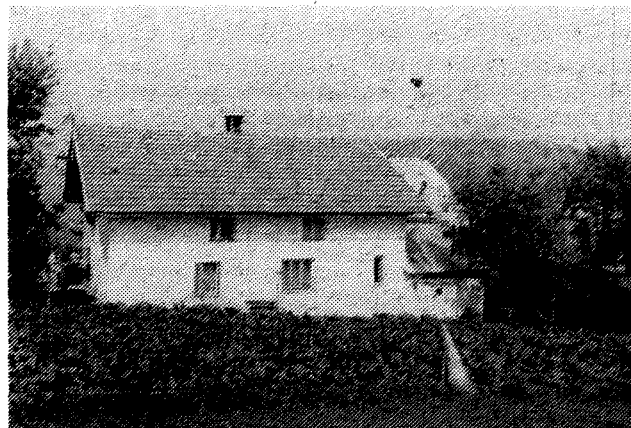
Fantje so si kuhali pri Sobotniku in Pouščenu. Takrat še niso vedeli, da je njihova postaja ena prvih v Sloveniji.

Na vetrovnem slemenu, kjer čepi Pouščenovina, je bil nekakšen prehod brigad proti progi Ljubljana–Trst,

či, kjer je padel 1943. leta. Od doma se je poslovila tudi Pepa. Postala je bolničarka v Beli krajini. Sledila ji je Karlinca. V Otobovec, v snežniške gozdove, partizanske bolnišnice.

Karol je iz TV-10 odšel na

V Zavrhu se grizejo in tolčejo s cesto, kakor sedim tukaj, ob tem spomeniku. Pozimi jim jo, stisnjeno med bregove, zasipavajo snežni zameti, da bi jih vrag. Več tednov so Pouščen in vaščani odrezani od sveta. Odreza-



Na požganih ruševinah dom stoji

TV-11, na Medvedjak v Loškem potoku. Pa v Semiču na TV-6. In spet v Črnomelj. Ob koncu vojne na domačo TV-10.

Za Franceta dolgo niso vedeli, kod blodi, dokler niso utihnile zadnje puške. Ko se je razodelo, se je mati odpravila na sinov grob. Očeta so mučile noge, nikoli ni videl sinovega groba. Groba, kjer počiva skupaj s 332 partizani.

Tudi Anton se ni vrnil.

Neznanec nadaljuje:

»Star sem, vidim pa le marsikaj. Daleč nazaj in tudi presodim lahko. Starost ti

ni: tudi telefona nimajo. Korle si je kot občinski odbornik, član sveta krajevnih skupnosti, močno prizadeval, da bi to rešili. Korle gori za svojo vas.

Nesreča pač tiči v tem, da je Zavrhu v krajevni skupnosti, ki je, ena izmed dveh v občini Cerknice, nerazvita. Krajevni skupnosti Nova vas – Bloke in Cajnarje – Žilce ležita na izredno težavnem terenu, bregovi si kar podajajo roke, strmine se kajkrat povzpnejo na prek osemsto metrov nadmorske višine. V občini pravijo, da ni tako lahko pripeljati dobrin, ki jih dolinci še opazijo ne, v te razvlečene zaselke, četudi, navsezadnje, spada cerkniška občina med osemnajst najbolj razvitih občin v Sloveniji. Dejal bi, da siromak prej ko slej ostane siromak.

Pa si mislim tako: zamete bi lahko odpravili. S traktorji in dobro voljo, če je to isto, kar ljudi v Zavrhu najbolj žuli. Z gozdnim gospodarstvom Postojna, ki ima težke traktorje in ki večino zime preždi brez dela, bi se lahko dogovorili za pluzenje. Dokler, seve, ne bi naredili nove ceste, nekoliko dvignjene nad kolovozom. Burja ima tod mlade, to ljudje vedo.

Kakor že, tako premišljujem ob temle spomeniku, imenih, ki se svetijo v soncu, spominih, ki me vračajo na stare poti med Sobotnike in



Marija in Karol Intihar

zato se ljudi na kmetiji nikoli ni manjkalo.

Ob kapitulaciji Italije se je med kurirje podal tudi Ka-

daje nekakšno nenapisano pravico. Storilo se je, da so po vojni vsi borci iz Zavrha odšli. Ostal je le Intihar, Ko-



Karolina

rol, današnji gospodar. Na TV-10.

France in Anton sta se kajkrat vračala domov, dokler ni France za vedno ostal na Primorskem, v Mostu na So-

rel, Pouščen. Ljudje so drveli v dolino. Nikjer ni bilo drugače. To danes občutimo na plečih. Kako občutimo. Če bi 1952. leta imeli elektriko, bi ostali...

Pouščene, še s čim bi se morali ukvarjati ti ljudje: s suho robo, s kmečkim turizmom... Saj, jaz kaj dosti res ne vem!

Milenko Strašek



Tone Intihar na Travnici 1943. Padel 8. 11. 1943 na Godičevem na Bloški planoti

Proces zoper belogardista, domobranca, črnorokca in vojnega zločinca Vinka Teliča

»Če bi ga jaz dobil v roke, mu ne bi imeli kaj sodit...«

Niko Lapajne
in Tone Urbas

4

Na procesu zoper Vinka Teliča ali po domače Kosmačevega iz Kozarišč v Loški dolini, ki se je začel 18. avgusta, kakor smo že poročali, je namestnik javnega tožilca na 14. obravnavi predlagal, naj sodišče zasliši še dve novi priči, ki naj bi posebej osvetlili umor Marije Gregorič v Vrhniku 10. septembra 1944. Sodišče je tožilčev predlog sprejelo in hkrati dobilo iz njegovih rok novo dokazno gradivo, ki bremeni obdolženca. Kakor vse kaže, gre obravnavati h kraju, kar pomeni, da v najkrajšem času lahko pričakujemo razsodbo.

Cerkno ni Cerknica

Kakor je povedala Ivanka Pečar, naj bi bil Franc Martinčič očitno umor Marije Gregorič, zato ga je sodišče poklicalo na pričevanje, na eno prihodnjih obravnav zoper Vinka Teliča.

Namestnik javnega tožilca je hkrati povedal, da priča Stefan Kušej, doma iz vasi Blato na avstrijskem Koroskem, 1944. leta ni bil pri partizanih v Cerknici, pač pa v Cerknem na Primorskem, kar pomeni, da njegovo pričevanje v prid obdolženca ne more biti verodostojno.

Poleg tega je sodišču predložil fotokopijo poročila obveščevalnega centra Notranjskega odreda, ki se nanaša na dogodek okrog smrti Janeza Haceta-Urbana iz Dolenjega jezera, ter fotokopijo seznama domobrancev, ki so se udeležili poboja partizanov in aktivistov na Babnem polju, 13. marca 1945, in v katerem je sodeloval tudi »naš« Vinko Telič-Kosmačev.

Kot posebno dokazno gradivo služi tudi knjiga Matevža Haceta »Nepozabno leto 1942«, v kateri pisatelj govori, da je bil obdolženec že 1942. leta pri vaški straži.

»Ta zverinski nasmeh...«

»Ko sem videla sliko v časopisu (18. avgusta 1982, Delo), sem se sesedla,« pravi Ivanka Antulič, priča, ki so jo domobranci med drugimi aktivistkami (februarja 1945) v cerkniški posojilnici in mučilnici pretepli do nezvesti.

»Ko sem ga zagledala, je bilo konec... Ta zverinski nasmeh! Ves čas se je tako smejal.«

Februarja 1945 so domobranci v prostore nekdanje posojilnice v Cerknici, ki so jih spremenili v zapore, pripeljali več skojev, med njimi tudi Ivanko Kocjančič, zdaj poročeno Antulič, Ljudmilo Tropan in aktivista OF Leopolda Turšiča. Iz izpovedi Ivanke Kocjančič je razvidno, da sta jo v zaporu pretepala Miro Kraševac in Vinko Telič, in sicer tako, da sta jo privezala z rokami na hrbtni k mizi ter jo z usnjenima pasovoma tepla po hrbtni, glavi in zadnjici – toliko časa, da je ostala brez obleke. Takoj zatem ji je domobranec Gorše povedal, da jo je mučil Vinko Telič.

Priča se ga spomni, da je hodil racasto, da je tedaj, ko je bila zaprta poleg mučilnice, slišala udarce, stokanje in krike. To se je dlje časa ponavljalo, nakar je nekdo zavpil, naj pridejo štirje vojaki. Videla jih je, kako so skupaj z njenim stražarjem odšli na hodnik, nakar je zaslišala tope udarce, nekakšno pretavanje, kot bi padale vreče. Nato se je slišalo, kot da ne-

kaj vlečejo po tleh in drsanje nog. Zagledala je Leopolda Turšiča, ki so ga vlekli po hodniku. Bil je ves moker in



Kosmačeva hiša v Kozariščah

krvav-nezavesten ali že mrtev. Po njenem mnenju so ga mučili isti kakor njo: Tomažič, Gorše, Kraševac ter domobranec, za katerega je kasneje zvedela, da je Vinko Telič.

Povsem enako je priča, kakor pravi obtožnica, opisala ta dogodek takoj po vojni. Iz zapisnika komisije za ugotavljanje vojnih zločinov (7. aprila 1945) je namreč razvidno, da je priča tudi tedaj povedala, da je slišala, kako so v sosednji sobi pretepli Turšiča, kako so se pogovarjali, da jim je umrl. In med tistimi, ki so prihajali v mučilnico, je bil tudi Vinko Telič iz Kozarišč.

Da je obdolženec storil to dejanje, je razvidno tudi iz izpovedi priče Ljudmile Tropan, ki so jo v zaporu tepli tako, da se je morala vleči na kovček, nakar so jo pretepli s pasom, ji dajali svinčnike in druge predmete med prste in ji jih stiskali, jo slekli ter si jo podajali, se žogali z njo. Po govorici je ugotovila, da so vsi doma iz Loške doline.

»No, zdaj pa imate, kar ste iskale...«

Med najhujšimi je bil domobranec majhne postave, čokat, skodranih las, ki ga je priča prepoznala tudi po fotografiji in pri prepoznavi. Neke noči je prišel v ječo z drugimi domobranci in rekel:

»Pa smo(še) eno prasico pospravili...« Naslednjega dne je izvedela, da so umorili Leopolda Turšiča, kar ji je povedal domobranec Pevkov Janez, ki ji je tudi rekel, da je tisti »ta mali« doma iz Kozarišč.

Da je obdolženi Vinko Telič mučil zapornice in zapornike v cerkniških zaporih, ni razvidno samo iz pričevanj neposrednih očitkov, temveč tudi iz izpovedi priče Antona Lekana, ki je med drugim povedal, da je bil obdolženec med glavnimi preteplalci v Cerknici, pa tudi iz izpovedi Cirila Remžgarja (v tistem času je bil zaprt v Cer-

knici), ki je povedal, da je videl obdolženca, kako je hodil v prostore, kjer so bili zaporniki. Končno je razvidno

tudi iz odločbe komisije za ugotavljanje vojnih zločinov (št. Z 4914), da je obdolženec sodeloval pri mučenju in umoru aktivista OF Leopolda Turšiča, kakor pravi obtožnica.

Ana Martinčič iz Dolenjega jezera: »Ne spominjam se več, ali so me najprej tepli in potem zasliševali, vem samo, da so me pahnili na nekakšen pograd, potegnili odejo čez glavo in eden izmed domobrancev se mi je vsedel na trebuh. Potem so me tolkli, dokler niso ostale na meni samo spodnje hlačke. In po podplatih so me. Bila sem vsa črna.«

»No, zdaj pa imate, kar ste iskale...« so govorili vmes.

Po govorici sem jih prepoznala, da so iz Loške doline. Rekli so, da sta bila Kosmač in Kukec.«

Antonija Baraga iz Grahovca se prav tako spominja, da so jo vrgli na nekakšen kovček, pokrili čez glavo, da se ne bi slišalo kričanje, in potem so jo pretepli. Kakih pet jih je bilo – mučiteljev.

»Enkrat je padalo z leve, drugič z desne. Potem so nas odpeljali v pralnico.« Tudi njo sta zasliševala Telič in Kukec. Suvala sta jo, boksal in jo spraševala, kje je ta in ta...

»Na mrtve se je lahko sklicevati...«

»Bog me ni kaznoval, ker sem nedolžen pri tej reči,« se je v izpovedi priče na lepem vmešal Vinko Telič.

»Na mrtve se je lahko izgovarjati,« ga je zavrnila priča. »Dobro se spominjam, kako so si prišli v kopalnico, kjer smo bile vse pretepane, umivati krvave roke...« nadaljuje priča Ljudmila Tropan ter pravi, da ji te dni po telefonu groze, češ da je tista, ki je bila na obravnavi zoper Vinka Teliča.

Tudi učiteljica Vera Železnikar iz Nove vasi na Blokah je bila med tistimi, ki so okusile pretepanje v cerkniških domobrantskih zaporih. Zloglasni Kukec je bil njen sošolec in je večkrat prišel po-

gledat v klet pretepane aktivistke. »Mene so mučili tako, da so mi dajali svinčnike med prste...« Eden je spráševal, drugi je tepel in obratno.

In ob vsem tem »naš« Vinko Telič vztrajno zatrjuje, da ni nikdar prestopil praga cerkniških zaporov v bivši posojilnici, razen morda, če je bil enkrat v tem poslopju, in sicer v domobrantskem štabu. Seveda, izpovedi vseh prič, ki so jih mučili v teh zaporih, so pač preveč žive – »prevroče«!

Kakor so povedale priče, je bil pri beli gardi v Pudobu tudi obdolženec oče, ki je 1943. leta padel v boju s partizani na Knežji njivi, polbrat Andrej je bil (po izpovedi Antona Špeha) agent OVRE, polbrat Janez pa domobrantski podnarednik v Ilirski Bistrici. Tako iz izpovedi prič kot iz zagovora obdolženca je očitno, da so obdolženčeve sestre in mati zaradi sodelovanja z okupatorjem pobegnile iz domače vasi Kozarišče na Rakek.

Nikakor tudi ne bo držal obdolženec zagovor, da je bil med vojno bolj pasiven, pač pa povsem nasprotno; v resnici je bil eden najhujših domobrancev v vsej Loški dolini. To povsem logično izhaja iz dejstva, da je bila vsa obdolženčeva družina najprej aktiven simpatizer belogardistov, nato pa do-

marca 1945), v kateri je opisan kot vztrajen in pogumen borec. Ta ista 47. četa, v kateri je bil obdolženec, je dobila 21. januarja 1945 tudi priznanje SS generala Röstneja.

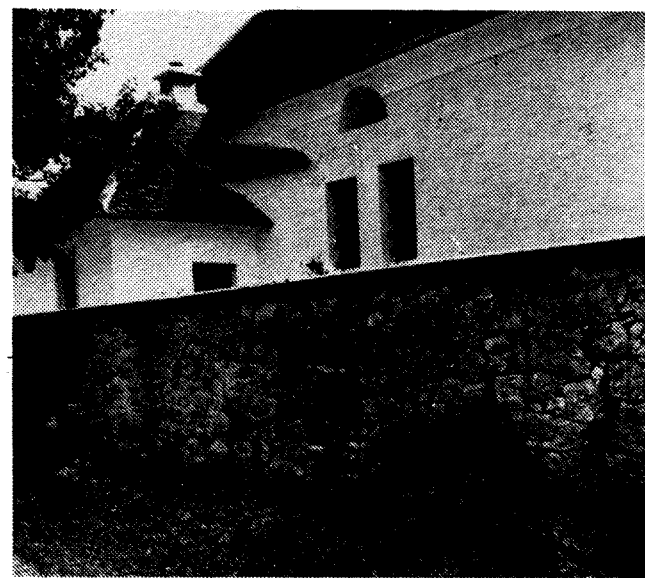
Napad domobrancev na Babno polje, 13. marca 1945: »Otroci, stari ljudje, noseče ženske, sami civilisti so bežali pred temi barabami proti najbližjim gozdovom. Sami neoboroženi ljudje,« pripoveduje Franc Špeh. »Brat, s katerim sva bežala, je zakričal:

»France, ranjen sem!« Stelkel sem v najbližji skedenj in se skril. Brzostelko sem dal pod voz in čakal. Iz sosednje hiše so pripeljali brata. Potem sem slišal strele na pokopališču. Ko so domobranci odšli, sem šel na pokopališče. Nisem imel moči, da bi ga pogledal. Neka ženska je rekla: »Brata so ti ubili na zverinski način!«

»In tu zdaj sedi ta«, se je zagledal v obdolženega Vinka Teliča, »to nedolžno vagnje... Kosmačev je bil, ta je bil grobijan, njegov brat Stanko je bil bolj skromen fařit...«

Italijani so ga 1942. leta zaprli v Logatcu. Do maja 1943 je bil za hlapca pri Hočevarjevih v Nadlesku. Spominja se, kako ga je Vinko Telič prišel iskat in ga s kolesom odpeljal v Pudob in mu dve krepki primazal.

»To je bila prava Kristuso-



Prav pred tem pokopališkim zidom v Babnem polju so pokončali Ano Mulec-Rajdekovo.

mobrancev. Tudi dejstvo, da je bil Vinko Telič skupaj s svojima bratoma Stankom in Janezom (kak mesec dni) v partizanih, ne spreminja teh ugotovitev, saj sam priznava, da je bil k partizanom prisilno mobiliziran in da so vsi trije od tam pobegnili k domobrancem.

»In tu zdaj sedi to nedolžno jagnje...«

Razen tega je iz kazenskih postopkov zoper vojna zločince Mirka Kraševca in Franca Raušla takoj po osvoboditvi, kakor tudi iz domobrantskih arhivov in pripovedovanj številnih prič razvidno, da je bila prav 47. četa Rupnikovega udarnega bataljona med najbolj zagrizenimi in krvoločnimi domobrantskimi enotami. Posebej značilna je obdolženčeva domobrantska karakteristika (2.

va vojska – napol civilisti, napol vojaki. Vse mogoče cape so imeli na sebi in tiste dolge francoske puške ali brzostrelke na tri patrone, kakor smo se norčevali. Lahko bi on (Telič) povedal za tistih pet deklet, kje so zakopane,« se je razburila priča.

Obdolženec je na svoji črni klopi samo zastokal: »Ne...«, kot češ, kaj ni že mera polna. »Teh zločinov je bilo toliko, da bi človek težko vse povedal,« je nadaljevala priča. »In kurirji, ki so jih pobili na Javorniku?«

»Če bi ga jaz dobil (v roke), mu (danes) ne bi imeli kaj soditi!« se je razburila priča in po sodni dvorani je završalo.

Zaklali so aktivistko v visoki nosečnosti

Iz izpovedi prič in iz dokumentacije je razvidno, da so

domobranci 13. marca 1945 (med njimi 47. četa Rupnikovega udarnega bataljona) napadli vas Babno polje, v kateri so se zadrževali partizani. Pri napadu so ubili več borcev in civilistov, med katerimi je bila tudi aktivistka Ana Mulec-Rajdekova. Iz objave komisije za ugotavljanje vojnih zločinov (18. aprila 1945) je razvidno, da je bila Ana Mulec tedaj v visoki nosečnosti in da so jo domobranci na pokopališču zaklali z bajoneti. In kakor so povedale priče Anton Špeh, Alojz Mulec, Marija Madžarevič, Mira Mlakar, Marija Janež, Jože Mlakar, Anton Lekan, Matija Mele, Marija Hribar, Janez Troha, Jože Janež, Marija Rigler, Matija Ule, Tomaž Mlakar in Ivan Udovič, je razvidno, da so vse te priče videli ali slišale, da so domobranci pri živem telesu rezali Ano Mulec po prsih in telesu, jo zaklali, pri čemer nekateri trde, da naj bi ji iz trebuha vzeli celo nerojenega otroka...

Res je sicer, da nekatere izmed prič niso videli ran, vendar to še ne pomeni, da je bil zaradi tega uboj Ane Mulec-Rajdekove kaj manj grozovit. Takorekoče nemogoče je izpodbijati pričevanje moža pokojne Ane Mulec, Alojza Mulca, ki si je truplo ogledal, saj ga je sam spravljaj v krsto, in ki pravi, da je videl, da je bila njegova žena razrezana po prsih, trebuhu in zaklana.

Podobna je izpoved babice Marije Rigler, ker si je ogledala truplo zaradi tega, ker je pokojnico poznala, pa tudi zato, ker je medicinski poznavalec. Na puloverju pokojnice je priča videla več luknjic, ki jih je nedvomno naredilo avtomatsko orožje (brzostrelka). Ko je prišla za pulover, je levo pod vratom videla približno štiri centimetre dolgo rano, ki je ni moglo povzročiti strelno orožje, pač pa nož.

Druga priča, Jernej Zabukovec, je videl rano (na truplu pokojne Ane Mulec) pod kolenom na levi nogi, medtem ko se je skozi jopico na trebuhu cedila rumena tekočina.

Mrtvo okno v Kozariščah

In pokojni Jožetov striček, ki je živel v hiši tik nasproti pokopališča, je vedel povedati možu pokojne Ane Mulec, takoj ko je prišel na pokopališče, kako je njegova žena prosila, naj je ne mučijo, da so bili pri njej trije, od katerih je dva prepoznal za Kukca iz Starega trga in Kosmačka iz Kozarišč.

Pred zapuščeno enonadstropno hišo Kosmačevih v Kozariščah je ograjen in zapuščen vrtiček, v katerem zdaj pod jesen cveto samosadne rože, med njimi tudi rdeče. Notranjost hiše je, kakor se da videti skozi mrtvo okno, skrbno pometena in pospravljena. Tisto betonsko železo ob gospodarskem poslopju zgovorno priča, da življenje okrog nje ni povsem zamrlo. Sicer nekdanj mogočna hiša že štirideset let sameva, prag pred njenim glavnim vhodom prerasča star visok plevel.

Se nadaljuje

Sedemdeset revolucionarnih in delovnih let Mare Dermastia

Vse svoje moči je darovala za razvoj naše družbe

Leta ne prizanašajo nikomur in kadar se bolezen usidra, nerada izpusti iz svojih krempljev. Mihaela Dermastia – Mara je svoje delovne in ustvarjalne moči izžela za revolucijo. Danes je tiha in bolehnata umaknjena v počitek, nekdanja pa je prekipeljavajoča od delavnosti hitela od naloge do naloge, od akcije k akciji, kakor je od nje zahtevala Partija, kakor ji je bilo zaupano.

Vse od mladih nog je bilo revolucionarno gibanje, delo z ljudmi na terenu, boj za delavske pravice njeno poslanstvo. Že 1935. leta so jo tovariši kot delegatko poslali na prvomajsko proslavo v Moskvo, čeprav uradno še ni bila članica KPJ. Pripadnost delavskemu razredu in boju za njegove pravice je že v tistih letih kazala s svojim neutrudnim udejstvovanjem v Zvezi delavskih žena in deklet in v odboru za pomoč španskim borcev, zaprtim po taboriščih v Franciji. Iznajdljivost je bila njena posebna vrlina in že pri zbiranju denarja za naše Špance je domiselno ukrepala. Neki tovariš, ki je iz taborišča poslal razglednico in na njej ilustracijo tamkajšnjega be-

dnega življenja, ki je trajalo že dve leti, je dal neugnani tovarišici Mari dobro pobudo. S sotovariši je poskrbela, da so ponatisnili na tisoče razglednic z omenjeno risbico, ki so jih ljudje radi kupovali in tako prispevali denar za koristno stvar.

Leta 1939 je bila uradno sprejeta v partijske vrste in bila je med prvimi v kamniškem okrožju, ki so začeli pripravljati vstajo.

Doma, kjer je bila nekoč imovita hiša (pa so prišli skoraj na boben), je imela dobro podlago za svoje nadaljnje revolucionarno življenje. Vsi v hiši so bili napredni in ko se je poleti 1941. leta znašla med prvimi partizani Kamniškega bataljona, je bilo med borci kar dvaindvajset

njenih bližnjih in daljnih sorodnikov.

Že pred vojno je opravljala knjigovodske posle. Nekaj časa je bila tudi brezposelna, saj je kot delavske zaščitnice



in borke za boljše pogoje dela niso hoteli zaposliti ne v njenih rodnih Radomljah, ne v bližnji okolici ali v Ljubljani. Z možem sta morala za

delom v Zagreb, kjer pa se je tudi hitro vključila v sindikalno gibanje.

Kdo bi vedel natančno, kaj opredeli človekovo življenje in ravnanje in kaj je tisto, kar določa ožje usmeritve posameznikov. Nesporno je, da je bila Mara Dermastia vedno dobra organizatorica različnih akcij, od zbiranja pomoči za španske borce pa vse do zbiranja materiala na terenu za prihajajočo vstajo. Tako je kaj hitro ob prihodu med partizane postala intendanka in je te vrste naloge opravljala vse do konca vojne, na vedno bolj odgovornih funkcijah. Tako je bila med drugim tudi glavna ekonomka pri glavnem štabu NOV in PO Slovenije in bila od tam poslana s podobno nalogo tudi v vrhovni štab NOV in PO Jugoslavije.

Daleč, celo v leti 1933 in 1934 segajo njeni prvi stiki in sodelovanje s Partijo. Že takrat si je namreč dopisovala s člani PK KPJ za Slovenijo (ki so bili tisti čas na Dunaju)

in izvrševala nekatere naloge na terenu, ki so ji jih zaupali.

Med delavstvom na Kamniškem je imela mnogo znancev in somišljenikov in tam je bilo pred vojno tudi težišče vsega njenega dela.

Intendant, ekonom in podobni »poklici« v vojni hitro pridobivajo in izgubljajo naklonjenost tovarišev. Je pač tako, da je bila hrana eden izmed ključnih problemov in tudi ključnih uspehov, ki so jih dosegali naši intendantje in ekonomski na tisoč in en, vedno pa nadvse iznajdljiv način. Pa ni bila le hrana. Vse mogoče je bilo potrebno partizanski vojski poleg hrane in orožja. In Mara Dermastia je bila mojstrica za reševanje takih nalog.

Nič čudnega, da so jo sposobnosti, ki jih je pokazala v vojni, v povojnem času pripeljale v Beograd, na ministrstvo za industrijo, kjer je opravljala vrsto pomembnih in za razvoj nove države neodložljivih nalog. Med drugim je bila tudi glavna di-

rektorica Zveze za industrijo kož in gume in kasneje v Ljubljani med ustanovitelji delovne organizacije Slovenijales.

Sama o sebi je dejala, da je včasih zaradi obilice nalog in jasne podobe, kako naj bi katero od teh nalog izpeljali, preveč dela nalagala sebi. Kritika in tudi samokritika sta nedvomno lastnosti, ki ji nista bili nikoli tuji.

Izčrpala se je. Tolika leta, dan za dnem v boju za napredek, za boljši ekonomski položaj države, družbe, so ji izsesala prej na vse strani odtekaajoče moči. Pripomnila je še bolezen in zato danes mirna sedi v domu starejših občanov za Bežigradom v Ljubljani. Tovariši je niso pozabili. Ta in oni jo obišče, poklepeta, jo spomni na skupno preživete čase. Poki- ma, razveseli se, zaživi. Včasih pa spomin noče in noče ubogati. Včasih koprena prekrije vsa ta burna leta in se v očeh naseli le še mir, mir.

B. Ž. J.

»Borci, zaupajte nam!«

V spomin na 40-letnico bojev Kokrškega odreda pod Krvavcem in II. grupe odredov – Simonovega bataljona, ki je v avgustu leta 1942 pri preboju na Štajersko nad Davovcem padel v sovražnikovo zasedo, so se v nedeljo 19. septembra srečali borci z mladino in krajsani Cerkljanske in sosednjih krajevnih skupnosti.

Srečanja pri spomeniku, ki na simboličen prikaz povezuje nekdanje borce Kokrškega odreda in II. grupe odredov, se je udeležilo nekaj sto udeležencev, med njimi največ mladine, ki ohranja in nadaljuje tradicije NOB.

O pomenu srečanja in veličini borb pod Krvavcem je spregovoril Miloš Rutar-Ružo, predsednik skupnosti borcev Kokrškega odreda, ki je med drugim vsem prisotnim orisal dogodke pred 40 leti takole:

»Težak teren pod Krvavcem, duhovščina in belogardizem so imeli močan vpliv na kmečko prebivalstvo, zato je tudi organizatorjem bele garde v letu 1942 uspelo, da so v Krvavsko četo Kokrškega odreda vnesli razdor, 47 borcev pa je tudi naselilo vabilu bratov Mejačev in so se vdali. Mejačeva belogardistična skupina je že pred ofenzivo pripravljala načrt, kako bi domačine s krvavškega območja spravila iz partizanskih vrst in tako na tem ozemlju zatrla upor. Zavesti so se dali besedam nekdanjih mogočnejših in veljakov, da je boj proti okupatorju brezupen in da je zato življenje in nečloveško trpljenje po gozdovih nesmiselno. Strašili so jih z ma-

ščevanjem okupatorja nad svojci, izgonom z domačij, če bodo še naprej



Miloš Rutar-Ružo

sodelovali s partizani. Tem grožnjam in vabilom so tako številni borci naivno nasledili, to pa je bil tudi cilj Mejačeve skupine«.

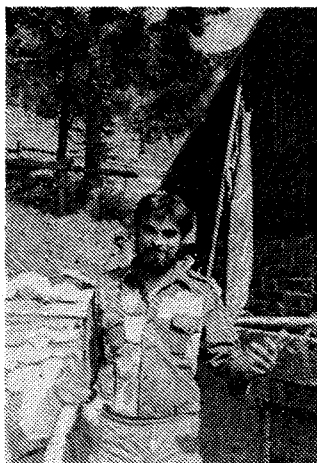
Avgustovski dnevi leta 1942 pod Krvavcem so najbolj krvav dogodek v vsej 4-letni narodnoosvobodilni vojni na območju Krvavca, med dolinama Kokre in Kamniške Bistrice. Od 13. do 20. avgusta 1942 je padlo skupaj 24 borcev (16 iz II. grupe odredov in 8 iz Krvavške čete oziroma Kokrškega odreda) in en civilist. Ujetih je bilo 14 borcev (12 iz Krvavške čete in 2 iz grupe odredov). Domači izdajalci so skupaj z okupatorjem dobesedno del borcev uničili, za večino so omahnili na pobočjih Krvavca.

Toda pod Krvavcem je oborožen narodnoosvobodilni boj že v naslednjem letu zopet vzplamtel. V ta boj so se ponovno vključili tudi številni borci, ki so avgusta leta 1942 zapeljani odvrgli

partizansko puško, sedem od njih je pozneje dalo tudi svoje življenje.

Srečanja borcev pri spomeniku na pobočju Krvavca se je udeležilo precejšnje število mladih, ki zvesto negujejo in nadaljujejo tradicije NOB. Med njimi tudi pohodna enota I. SMPPB Franca Rozmana-Staneta iz ljubljanske občine Moste-Polje. Komendant PE Boris Komememko ter pohodnika Mojca Dimic in Srečo Vehar so takole strnili svoje vtise:

Boris Komememko, 25-letni strojni tehnik iz ljubljanske toplotarne in star znanec s pohodov: »Mladina se rada udeležuje pohodov, zlasti po poteh narodnoosvobodilnega boja, s čimer izpričuje pripravljenost nadaljevati vrednote, skovane z boji in krvjo. Vendar opažamo tudi številne slabosti, ki se pojavljajo v vrstah borčevske organizacije in tudi v odnosih do mladih. Vse te proslave in spominska srečanja so le nekoliko prepogosta in tudi preveč, kakor bi rekel, toga. Pozablja se kruta realnost. Tudi o napa-



Komendant I. SMPPB Franca Rozmana-Staneta Boris Komememko

kah je treba spregovoriti. Tudi med NOB ni vse šlo po maslu, in tudi danes ne gre. Nam mladim je

treba jasno povedati, nas opozarjati na obstoječe napake in nepravilnosti brez sramu. Na napakah se tudi učimo.«



Mojca Dimic

Mojca Dimic, 16-letna dijakinja centra za blagovni promet: »Na pohode grem rada, ker mi ti pomenijo izobraževanje, nova poznanstva in spoz-



Srečo Vehar

navanje ter nadaljevanje tradicij NOB. Rada se srečujem z borci, se z njimi pogovorim o sedanjosti in preteklosti, kakor tudi s krajsani v krajih, koder teče naša pohodna pot. Borčevske organizacije nam morajo še bolj zaupati, kajti mi smo generacija, ki nadaljuje njihovo delo. Pohodov in srečanj se bom še udeleževala.« Srečo Vehar, tudi več-

kratni pohodnik, 19-letni Ljubljčan, ki je pravkar sšel vojaško sukno:

»V celoti se strinjam z mislimi našega komandanta. Občina Moste-Polje ima domicil pri II. grupi odredov in nato smo tudi mi mladi ponosni. Vse premalo pa je odkritih pogovorov z borci, čeprav se trudimo. Občutek imam, da smo nekoliko odmaknjeni od stvarnosti, kot da nas problemi in nepravilnosti borčevske organizacije ne brigajo. Ta pohod smo sami organizirali, z lastnimi sredstvi in ni nam žal. Pohoda na Krvavec se bom še udeležil!«

Kaj žuli mlade ob takš-

nih srečanjih, je jasno. In prav je, da povedo svoje mnenje in želje, le zaupati jim je treba. »Imamo dobro mladino,« je ničkolikokrat poudaril tovariš Tito in to visoko priznanje imajo mladi pred očmi, Povsod. V razredu, na delovnem mestu, akcijah, pohodih in nenazadnje tudi na takšnih srečanjih. »Imamo dobre odnose z mladino, le denarja ni za nekatere akcije,« so nam povedali predstavniki borčevske organizacije, vendar nam primer pohodne enote I. SMPPB Franca Rozmana-Staneta dovolj zgovorno potrjuje, da se da tudi z manj denarja, a z veliko dobre volje marsikaj uresničiti...

Jože Čurin

Spomin na tragične dogodke pred 39 leti

V Črnotičah bodo v nedeljo 3. oktobra 1982 ob 15. uri vaščani odkrili na pokopališču nagrobni spomenik 15 sovaščanom, ki so v času NOB padli kot žrtve nacifašističnega terorja ter kot aktivisti in borci NOV. Ta dan jih bo v spominu peljal v čas pred 39 leti, ko je 2. 10. 1943 pod streli nacifašizma v istem dnevu padlo 9 vaščanov. Bili so to očetje, sinovi, bratje in sorodniki številnih družin. Iz družine Metlika sta padla oče in sin, v drugih družinah pa po en sorodnik.

Devet mrtvih v istem dnevu, devet trupel, pripeljanih s kraja, kjer so bili postreljani, na pokopališče v Črnotiče in položeni v zasilne krste v treh skupnih grobovih, je bila tragična in žalostna bilanca za vse prebivalstvo Črnotič. Ta dan so žene ostale brez svojih mož, brez gospodarjev družine, številni otroci so ostali brez očetov. Samo na številki 1 pri Muhovih je ostalo 5 otrok brez očeta, v številnih družinah so ostale matere brez sinov ter bratje in sestre brez bratov.

Za vas Črnotiče je bil to črn dan, ki se ne sme nikdar več ponoviti. Zato naj bo spomenik, ki je izdelan iz kraškega marmorja in sestavljen v obliki dvokrake piramide iz devetih izklesanih kamnov, simbol trdosti in upornosti malokraškega kmeta in vaščanov Črnotič.

Vas Črnotiče leži na zahodnem pobočju hriba, z desne strani nekoliko odmaknjeno od ceste Črni Kal – Podgorje, vsega 22 km oddaljena od Kopra in 3 km od glavne ceste Črni Kal – Petrinja na odcepu proti Podgorju.

Da bi čimbolj slovesno počastili spomin na vse padle iz te vasi, vabimo vse borce in aktiviste, sorodnike, znance in prijatelje ter še posebno kurirje, ki jim je naša vas bila javka na poti iz Gabrovice na Slavniki, kakor tudi borce VOS in VDV ter Istrskega odreda, da se te spominske proslave polnoštevilno udeležijo.

ZA PRIPRAVLJALNI ODBOR
Jože Furlan

Cankarjevci z ustanovnega zbora brigade

27. september 1942 – na položaju nekje na Kočevskem

Iz Gubčeve brigade smo odšli pred tednom dni in od tedaj smo skoraj na neprekinjenem pohodu. Naš, to je Duletov bataljon, bo v sestavi druge brigade, ki jo bodo šele ustanovili. Sedaj nas je sicer za dobro četo manj, kot nas je bilo pred ustanovitvijo brigade M. Gubca v začetku septembra. Tedaj smo kot Varetov ali II. bataljon Zapadnodolenjskega odreda prišli na Trebelno. Še nikoli nisem videl toliko partizanov skupaj kot tisti dan na Trebelnem ob ustanovitvi Gubčeve brigade. Tudi tisti, ki so med nami bili v začetku aprila 1942 na ustanovitvi 1. partizanske brigade, kot se je nekaj časa imenovala II. grupa odredov, pravijo, da tedaj na Kremenjku ni bilo toliko partizanov. To si beležim zato, ker sem od mnogih borcev slišal, da je skoraj tretjina bataljona že bila na dveh ustanovitvah brigad in bodo jutri na tretjem ustanovnem zboru brigade, a vsi skupaj bomo na ustanovitvi drugič.

V dobrih dveh mesecih, odkar smo skupaj v istem bataljonu, to je še od časa, ko je bil njegov poveljnik Vare, pa do danes, sem si zapomnil skoraj vsa imena soborcev in sobork. Pri tem mislim pa partizanska imena vseh, ki bodo jutri stali v vrstah bataljona. V poveljstvu bataljona sta Dule in Cveto, poveljnik in politični komisar, Živko, komisarjev, namestnik, Svejč in Tilen, bataljonski obveščevalec in intendant bataljona. Komandir 1. čete je Osip, komisar pa Dušan, v 2. četi je komandir Viktor, komisar pa Josu, v naši 3. četi je komandir Ašev, komisar pa Maks.

In sedaj še imena borcev, mitraljezcev, deseterjev, vodnikov in vodnih političnih delegatov: Herman, Krjavelj, Miloš, Fonzi, Vanko, Lev, Tone, Marjan, Zmago, Božo, Iztok, Mali, Janez, Zaro, As, Magister, Zlatko, Gandi, Komit, Tiger, še en Tone, Aleš, Pero, Cigo, Kovač, Josu, Ciril, Feliks, pa še en Luka, Andrej Peter, Vilko, Dimež, Niko, Vinko, Milan, Adam, Matija, Juš, Boris, Blisk, Jakec, Soso, Žan, Mirko, Pat, Bajdukov, Jon, Vito, še en Živko, Vojko, Jur, Ferči, Emil, Boštjan, Jarko, Pogum, Gato in Šimen. Upam, da ne bom pozabil nobene od tovarišic: Sonja, Saša, Martina, Vida, Sanda, Vilka, Cvetka in Ada. Seveda pa to še ni ves bataljon, saj skoraj vsak peti borec nima partizanskega imena, ampak je zadržal svoje. Tako so še trije Jožeti, Karel, Alojz, dva Dragota, Viljem, dva Franca, Slavko, Sivo, Branko in še dva Janeza. Najmanj desetih imen se nikakor ne morem spomniti, da bi jih zabeležil. To bom storil kdaj kasneje. Ali bom utegnil? Ali bom morda kdaj lahko zapisal njihove prave priimke in imena, od kod so, koliko so stari? Sedaj vidim v veliki večini okoli sebe same mlade obraze, skoraj za vod je mlajših od mene, ki sem ta mesec v Gubčevi dopolnil sedemnajst let. Tudi tega, kaj so po poklicu, ne vem za doberšnje število. Take in podobne podatke vedo le politični komisarji, ki so nas že ne vem kolikokrat popisali. Morda bom imel srečo in kasneje to, kar mi je sedaj prišlo na misel, tudi zabeležil, ko bo za to čas in prilžnost.

28. september 1942

Danes je bil ustanovni zbor. Naša brigada je sedaj udarna brigada Ivana Cankarja. V njej je 1. bataljon postal naš dosedanji 1. bataljon Gubčeve brigade, 2. bataljon je prišel iz Kočevskega odreda, 3. bataljon pa iz Belokranjskega odreda. To smo izvedeli iz dnevnega povelja, kakor tudi za poveljstvo brigade, ki ga sestavljajo: Urban Velikonja je

poveljnik, Gregor Javor je komisar, namestnik bo Daki, ki ga večina od nas pozna, namestnik komisarja je Tone Gabrovčan, za agitacijo bo odgovarjal Tine Dolgan, zdravnik bo Luka Hostnik, obveščevalec Janez Podhostnik in intendant Mara Gorenje.

Poveljstvo našega bataljona je ostalo nespremenjeno. V 2. bataljonu je poveljnik Ante, komisar Jan, v 3. je poveljnik Slavo, komisar pa Rado.

Le posamezne borce iz 2. in 3. bataljona poznam, pa so se posamezni tovariši iz bataljona burno pozdravljali z nekaterimi znanci in prijatelji iz obeh bataljonov.

Upam, da bomo z ostalima bataljonoma ostali skupaj dolgo časa, saj se bomo morali med dolgimi pohodi, ki nam jih bodo nalagale brigade borbenih naloge, v skupnih borbah proti italijanskemu okupatorju, njegovim belogardističnim pomagačem in drugim sovražnikom bolje seznaniti in bo borbeno tovarštvo med borci vseh treh bataljonov najboljše za-



Brigada na mitingu na Selah pri Šumberku 8. novembra 1943

gotovilo, da bo naša danes ustanovljena brigada postala strah in trepet sovražnikov in da si bo pridobila ugled med drugimi partizanskimi enotami.

Skoraj 40 let pozneje (junij-september 1982)

Ta malce predolg uvod je napisan v obliki sicer neobstoječega dnevnika, saj je pisec tega zapisa svoj partizanski dnevnik začel pisati mnogo kasneje, tudi v istem bataljonu, spomladi 1943 in ga »zahajkal« nekje na avstrijskem Štajerskem dve leti pozneje. Ves zapis pa pravzaprav temelji na podatkih, ki v veliki večini še niso objavljeni. V uvodu je skrita nekajletna želja, da bi objavili podatke (ki so jih, kot je že omenjeno, politični komisarji hranili v svojih torbicah) za vse borce, ki so bili na ustanovnem zboru brigade 28. septembra 1942 na Lapinjah. Na tak način bi se vsaj delno obdolžil spomnu na borbeno tovarštvo brigade, v kateri je bil skoraj dve leti.

Pri tem delu, ki je bilo dokaj obsežno in zahtevno, so

bili piscu na razpolago tako kartoteka borcev kot tudi seznam podatkov vseh borcev brigade, kar sta mu omogočila sedanji tajnik odbora borcev Cankarjeve brigade Osredkar-Dimež in Vida Rebselj-Kulovec, prejšnja tajnica tega odbora, ter tako dala osnovno izhodišče za delo. Kot dopolnitev je uporabljal v monografiji Lada Ambrožiča-Novljana »Cankarjeva brigada« priloženi seznam borcev, zlasti za I. bataljon tudi osebne spomine, pa še seznam 220 borcev, ki so bili na ustanovnem zboru, ki mu ga je posredoval tovariš Dimež, kakor tudi nekatere druge manj pomembne virov.

Ko po tolikih letih listamo po raznih zgodovinskih virih in napisanih monografijah enot, lahko ugotovimo, da je na ustanovitvenem zboru 1. slovenske partizanske briga-

Ob 40-letnici ustanovitve brigade Ivana Cankarja čestitamo vsem borcem in želimo, da bi živeli še mnogo let v sreči in zadovoljstvu.

Slavna pot vaše brigade, ki je častno in požrtvovalno prestala težke čase NOB in se hrabro borila za svobodo našega naroda, za boljšo in pravičnejšo ureditev naše družbe, je in bo za vedno v naših srcih.

Zavedamo se, da so nam vaša borba, požrtvovalnost, nesebičnost in žrtve darovanih življenj prinesle svobodo in novo samoupravno socialistično ureditev.

Besede, izrečene v zahvalo, so mnogo premo, ker za vaše junaštvo in prelito kri ne najdemo besed, ki bi mogle izraziti vse, kar ste nam s tem darovali. Objubljamo vam, da nam boste borci Cankarjeve brigade vedno svetel zgled in da bomo zvesto čuvali tradicije NOB in hodili po jasno začrtani poti, ki jo je začrtal naš dragi maršal Tito. S tem se bomo oddolžili za vse vaše žrtve in napore. Še enkrat vam iskreno čestitamo za vaš jubilej. Slava padlim junakom Cankarjeve brigade!

Krajevna skupnost, Zveza združenj borcev NOV, Zveza komunistov, Zveza socialistične mladine in vsi krajski krajevne skupnosti STRAŽA

de, kot se je nekaj časa imenovala II. grupa odredov, 4. aprila 1942 na Kremenjku bilo v zboru le nekaj nad 200 borcev, na ustanovitvi udarne brigade Matije Gubca, dne 4. septembra 1942, pa je bilo zbranih na Trebelnem okoli 810 partizanov. Tega dne je vsak četrti slovenski partizan bil prisoten na Tre-

belnem. Na zboru Cankarjeve 28. septembra 1942 je bilo okoli 350 borcev ali vsak deseti slovenski partizan tiste časa.

Začasni sezname borcev Cankarjeve brigade po bataljonih, ki so bili na ustanovitvenem zboru, so osnova za pripravo tega zapisa. Objava seznamov pa je naloga, ki bi verjetno tudi sodila v predvideni brigadni zbornik.

Vsi podatki so začasni in bo potrebna podrobna in nova preveritev, kar še posebej velja za začasni seznam borcev 2. in 3. bataljona. Od 350 do 360 partizanov in partizank, kolikor naj bi jih bilo na ustanovitvenem zboru na Lapinjah po podatkih iz že omenjene Ambrožičeve monografije, je avtor zbral podatke o 306 borcih in borkah, torej za 85%. Po bataljonih so obdelani podatki za 113 borcev 1. bataljona, 99 borcev 2. bataljona in 81 borcev 3. bataljona ter za 13 iz ožjega in širšega poveljstva brigade. Od navedenega števila je bilo 18 bork.

Iz seznamov se lahko ugotovi, da je največje število borcev in bork iz 1. bataljona imelo partizanska imena

(več kot 80%), znatno manj pa v ostalih dveh bataljonih (nekaj nad polovico). To je delno razumljivo, saj je veliko število borcev iz 1. bataljona bilo iz Ljubljane, kjer so zaradi žične blokade svojci borcev bili popolnoma prepuščeni na milost in nemilost okupatorjevi policiji, pa je bila zato nujna ustrezno večja stopnja konspiracije kot v drugih okoliših. Za večino od 306 borcev in bork, ki so bili na ustanovnem zboru Cankarjeve brigade, so bili na razpolago podatki o letu in kraju rojstva oziroma bivališča pred odhodom v NOV, podatki o poklicu, dnevu vstopa v NOV in o enoti, v katero so vstopili. Kakor tudi o času, ki so ga prebili v brigadi, za padle pa podatki o datumih in kraju smrti. Iz teh sicer skromnih in delno nepopolnih podatkov o posameznih borcih bi boljši analitik oziroma statistik, kot je podpisani, izvel, če ne mnoge druge ugotovitve. Vendar je tudi omejeni čas, ki je avtorju bil na razpolago, saj je delo opravljeno le v dela prostih dneh, vsaj nekoliko v opravičilo, če to ni opravil bolje, kot bi bilo sicer mogoče.

Starost ali bolje rečeno mladost borcev na ustanovnem zboru

Na podlagi poprej omenjenih podatkov za 306 borcev in bork, ki so bili na ustanovnem zboru, je ugotovljeno, da je bilo v starostni skupini borcev starih od 14-18 let kar 68 ali 22,2%, od 19-21 let 88 ali 28,8%, od 22-25 let 72 ali 23,5%, od 26-30 let 35 ali 11,4%, od 31-35 let 29 ali 9,5%, od 36-40 let 6 ali 2% nad 40 let starih le 8 ali 2,6%. Če torej združimo podatke za prve tri navedene starostne skupine, to je od starosti 14-25 let, ugotovimo, da je bilo med 306 borci kar 228 borcev v tej starostni dobi, da je torej mladina predstavljala skoraj tri četrtine borbene sestave brigade.

Zanimivo je, da je bilo v starostni dobi od 14-18 let največ borcev v 1. bataljonu (skoraj tretjina njegove sestave), v 3. bataljonu 17,5%, v 2. bataljonu pa 16%. V tej starostni skupini so bili 3 stari 14 let. Med temi je uvrščen verjetno najmlajši partizan v brigadi: Adolf Trček – Gato iz 1. bataljona, ki je šele sredi novembra 1942 dopolnil 14. leto. Bil je dijak iz Ljubljane in partizan Varetovega bataljona Zapadnodolenjskega odreda od 15. junija 1942, padel je konec avgu-

sta 1944. Poleg teh treh 14-letnikov so bili še trije partizani stari 15 let, 10 jih je bilo starih 16 let, 21 jih je imelo 17 let in 31 jih je bilo starih 18 let.

Če združimo število prvih dveh starostnih skupin, dobimo podatek, da je v tej skupini, to je starih od 14-21 let, bilo kar 156 partizanov ali 51%, ti pa so bili v veliki večini taki, ki so s prihodom v partizane imel prvič v rokah orožje, saj niso služili v bivši jugoslovanski vojski. Svoje pomanjkljivo oziroma nikakršno vojaško znanje so morali nadoknaditi s hrabrostjo in s pomočjo vojaško bolj izkušenih soborcev.

Nedvomno je bil najstarejši partizan na ustanovnem zboru Friderik Peharek-Bradac iz 2. bataljona, ki je bil rojen 1883. leta v Pogancu in je na ustanovnem zboru imel že 59 let.

Izračunana je tudi povprečna starost borcev po posameznih bataljonih. Skoraj neverjetno se sliši podatek, da je odstopanje pri povprečni starosti skoraj zanemarljivo in da je torej bil povprečna starost borcev v vsakem od posameznih bataljonov skoraj enaka, to je 22

let in pol, le starost poveljstva brigade je bila okoli 30 let, tako da je povprečna starost vseh 306 borcev na dan ustanovitve bila okoli 23 let. Seveda bi bolj natančne podatke dobili, če bi starost izračunali v dan natančno, kar pa ni bilo mogoče, ker so bili za precejšnje število borcev na razpolago le podatki o letu rojstva.

Glede starosti borcev samo še en podatek. Iz primerjav po bataljonih jo ugotovljeno, da je bilo v vrstah 2. in 3. bataljona znatno več partizanov v starostni skupini 19-21 let kot v 1. bataljonu, ki je imel večji delež tistih od 14-18 let. Tako je bilo v starosti od 19-21 let v 2. bataljonu kar 39% borcev, v 3. bataljonu pa 38%, medtem ko ji je bilo v 1. bataljonu le 16%, kar pomeni več kot enkrat manjši delež te starostne skupine kot v ostali bataljonih. Večji delež borcev 1. bataljona, ki so bili starejši kot 21 let, pa je le vplival na to, da so pri povprečni starosti podatki za vse tri bataljone skoraj povsem enaki, kot je že omenjeno v prejšnjem odstavku.

Delavci so predstavljali večino borcev na ustanovnem zboru (nad 60%)

Ta trditev temelji na podatkih o poklicih 306 delav-

cev, ki so bili na ustanovnem zboru. Res je, da so med industrijske delavce, rudarje, gozdarje, železniške in kmečke delavce všteti tudi vajenci in pomočniki raznih poklicev obrti, trgovine in gostinstva. Teh je bilo torej vseh skupaj na ustanovnem zboru 184 ali nekaj nad 60% od 306, za kolikor so obdelani podatki. Kmetov (med katere so všteti tudi kmečki sinovi) je bilo le 57, dijakov in študentov je bilo 41, izobražencev 21 in 3 iz ostalih poklicev. Delavska večina, ki je z omenjenimi 60% izražena kot brigadno povprečje, je bila zastopana v vseh treh bataljonih in brigadnem poveljstvu. Pri tem so bila odstopanja nepomembna, pa vendar je skoraj dvetretjinska delavska večina značilna le pri 3. bataljonu, pod brigadnim povprečjem je bil 1. bataljon z 58% delavcev, medtem ko je bil 2. bataljon rahlo nad tem povprečjem (61%). Še manjše razlike so bile med bataljoni glede deleža kmetov; gibljejo se od nepolnih 19% v 1. bataljonu do skoraj 20% v obeh ostalih. Nekoliko drugače je glede deleža dijakov in študentov, ki nas je bilo največ v 1. bataljonu, skoraj vsak peti borec oziroma borka, medtem ko v ostalih dveh bataljonih približno vsak deseti (t. j. 9% v 2. in nepolnih 9% v 3. bataljonu).

Omenjena delavska večina brigadnih borcev ob ustanovitvi je imela velik pomen za hitrejšo razvijanje in pridobivanje borbenih izkušenj in revolucionarnih stremeljenj, še zlasti pa za nalogo, ki so jo dobile tudi ostale tri slovenske udarne brigade, ustanovljene poleti oziroma v zgodnji jeseni 1942: da postanejo kadrovska jedra za razvoj vseh novih partizanskih brigad in odredov kar je bilo pomembno zlasti v 1943. letu, pa tudi kasneje.

Dolenjska z Belo krajino, Ljubljana z okolico in Kočevska, glavni okoliši, iz katerih so bili prostovoljci

Po tem vrstnem redu so bili glavni okoliši, iz katerih je bilo največ cankarjevcev. Tako jih je bilo največ z Dolenjskega z Belo krajino, in sicer nad 46% (od tega je skoraj vsak četrti borec Cankarjeve bil iz Bele krajine, tj. od tistih 306 za katere so podatki). Kot drugi po številu so zastopani borci iz Ljubljane in okolice, bilo jih je skoraj 28%, če pa jim dodamo dobršnji del Primorcev, ki so kot emigranti iz Slovenskega Primorja živeli na tem območju in od tod odšli v partizane, je bil iz širšega območja Ljubljane skoraj vsak tretji cankarjevec. Skoraj 15% borcev Cankarjeve je bilo z območja današnjih občin Kočevje in Ribnica, ostali pa iz drugih slovenskih pokrajin, vsega 2% pa je bilo pripadnikov drugih narodnosti Jugoslavije.

Tretji bataljon je predstavljala enota, v kateri so močno prevladovali borci iz samega okolja, to je z Dolenjskega z Belo krajino, ki so skupaj s »Podgorci« sestavljali 78% borcev, druga največja skupina v tem bataljonu so bili Ljubljančani, saj jih je bilo skoraj desetina bataljona. Sicer pa je bilo zgolj Belokranjcev več kot polovica borcev tega bataljona, kajti to je bil prej bataljon Belokranjskega odreda.

V 2. bataljonu je bilo največ borcev iz občin Kočevje in Ribnica, in sicer več kot tretjina (skoraj 37%), tretjino so predstavljali borci Dolenjskega z Belo krajino (predvsem iz občine Črnomelj), skoraj vsak peti pa je bil iz Ljubljane in okolice.

V 1. bataljonu je bilo največ Ljubljančanov (nad



Štab Cankarjeve brigade oktobra 1943 na Klancu pri Gabrovki. Sede z leve: Ludvik Žitnik-Luce, Ivan Majnik-Džems, Ivan Hrčič-Dušan, Franc Kočevar-Ciril, Josip Zornada-Frenk, Cveta Zunič por. Hanz, Drago Jerman je drugi z desne, za komandantom Francetom Kočevarjem-Cirilom stoji slikar France Mihelič

45%), pri tem so prevladovali delavci iz današnje občine Ljubljana Moste-Polje. Če borcev iz Ljubljane in okolice prištejemo še Primorce, ki so odšli v partizane iz Ljubljane, je več kot polovica bataljona bila iz Ljubljane in okolice. Tudi Dolenjci so sestavljali skoraj tretjino borcev tega bataljona.

Večina borcev je imela na dan ustanovitve brigade že več kot 4 mesece partizanskega staža

Iz podatkov o dnevu vstopa v enote NOV in POS je izračunan povprečen partizanski staž borcev brigade

Borbene izkušnje so si cankarjevci že pred ustanovitvijo brigade pridobili zlasti v II. grupi odredov, Zapodnodolenjskem, Kočevskem in Belokranjskem odredu ter Gorjanskem bataljonu

Iz teh enot je bilo več kot 90 odstotkov borcev, za katere so bili na razpolago podatki (296, ker za 10 ni bilo podatkov). Tako je bilo iz II. grupe odredov in Varetovega bataljona, ki je po odhodu II. grupe na Štajersko ostal na Dolenjskem, skoraj 35% borcev, iz Kočevskega odre-

Brata

Tista pomlad je bila drugačna kot so bile pomladi prejšnjih let. Gozdovi so zeleneli prav tako kot nekdanj, toda njihova svežina je bila okužena s smrdom smodnika. Tudi ptice so spletale gnezda in ob svitu začele svoje svatovsko pesem, a le do prvega strela. Ob njem so utihle in kar je bilo živga, je s pritajenim dihom čakalo, kaj bo prinesel prihodnji trenutek. Rafali strojníc, grmenje topov, tankov in tuleči tovor sovražnih letal so komaj začeto pesem prebujajočega se življenja spreminjali v ječanje, bobnečo in strahotno simfonijo smrti.

Takšna je bila tista pomlad. Človek je v njej otopel in je ni prav občutil, saj je gledal le vzdolž puškine cevi, skozi ogenj in dim smodnika. Redki so bili trenutki, ko jo je videl tudi z drugimi očmi, ko se je lahko za trenutek iztrgal iz surove resničnosti in začutil pomlad takšno, kakršne je bil vajen nekdanj.

To je bila pomlad leta 1943. Dan prvega maja.

★

Dolga kolona borcev Cankarjeve brigade je s prvim mrakom izginila v gozdu pod Okrogom. Molče in previdno so stopali drug za drugim. Vsak je bil zaposlen s svojimi mislimi, vsak je po svoje razmišljal o nalogi, ki jo mora opraviti to noč. Le šepet vzdolž kolone prenašajočega se povelja je občasno poživel korak. Bila je že trda tema, ko se je kolona ustavila na razpotju skoraj tik pred Šentrupertom. Še kratek posvet in bataljoni so krenili vsak na svojo stran.

Tonetu so se kar zaiskrile oči, ko mu je tisti popoldan povedal komandir, da pojde cankarjevci na vodiča. Skoraj leto ni bil v domači vasi, kjer pa se je med tem časom že marsikaj spremenilo. Sovražnik je zasedel večje hiše in se utrdil v njih. Na prehodih je postavil bunkerje, bodeča žica je ovijala skoraj polovico vasi. V cerkvenem stolpu je prežala strojnica. Beli izdajalci so varovali okupatorske postojanke v Mirenski dolini. Ni lahka naloga pripeljati bataljon partizanov prav med sovražnika, ne da bi ta začutil, kaj se pripravlja. Tone je vedel, da mora uspeti, da je od njegove spretnosti odvisen uspeh akcije. Ko bo svojo nalogo opravil, bo morda za trenutek lahko skočil do doma in mlajšega brata odpeljal s seboj...

Komaj zaznavne sence borcev so se previdno priplazile do prvih hiš ter izginile v kritju ograj in zidovja. Ob pritajenem šepetu so komandirji razporejali borce, ki so prisluhnili v temo in čakali na dogovorjeno znamenje. Nekje v vasi je zalajal pes, za njim pri sosedu še drugi. Nekdo se je v temi zapletel v kup fižolovk in padel. Z neizgovorjano kletvijo na ustih so ostali čakali, kaj bo prinesel naslednji trenutek. Nič se ni zgodilo. Tudi psi so utihli in nad postojanko je spet zavladovala tišina. Le s težavo so pogledi prebijali temo in se zabadali v cerkvene line, od koder bi lahko vsak hip počil strel.

V zvoniku je najprej nekaj zaškrtalo, potem pa je v noč zadonel udarec cerkvene ure. Desetkrat je udarila in ob zadnjem udarcu je presekal temo sikajoč blisk. Topovska granata se je zarila v sovražni bunker. Njej je sledilo še grmenje pod žico postavljene razstreliva in takoj so zaregljale partizanske strojnice. Napad se je začel.

Grmelno je po vsej dolini.

Gubčevci so napadali Mokronog. Pomagal jim je Primorsko-goranski odred, cankarjevci v Šentrupertu pa tovariši iz 13. proletarske. Rohnerje topov, trušč min in bomb ter roji sikajočih krogel so mir pomladne noči spremenili v tisto oglušujočo zmešnjavo strelav v kateri je le dobro vajeno uho lahko določilo smer strela in kraj zadetka. Nekje daleč za hribi se je močno zablistalo in zabobnelo. Sledil je zatregel pisk lokomotive, ki je s prevrnjeno vleko obstala na razdrti progi in kot ranjena zver tulila v noč.

Veliko prvomajsko slavje...

Že ob prvih strelah se je skupina bombašev pognala čez čistino, proti vratom šentruperske cerkve in se stisnila ob zid.

Sovražnik v zvoniku je še vedno molčal. Morda ga ni več tam? Morda se je nekje skril in samo čaka priložnosti, da se v temi lahko neopaženo izmuzne? Glavna vrata so bila zaklenjena in se niso vdala. Nekdo je s kopitom udaril po njih. Drug za drugim so se borci plazili ob zidu in iskali stranski vhod.

Takrat se je iz višine vsula toča ročnih bomb. Nekje v linah je zaregljala strojnica in v kratkih presledkih začela bruhati svinčeno točo.

Tone je ležal ob merilcu lahkega minometa in z nemirnimi očmi iskal lino, iz katere so sikali ognjeni jezički.

Nameri v desno, je zašepetal sosedu, jaz bom pazil, kam bo udarilo.

Votel pok minometa in trenutek za tem se je razpočila tudi mina.

Smer je dobra, samo...

Tonetu je zastala beseda. Ob puku mine je strojnica v zvoniku utihnila in sij rakete je osvetlil okolico. Tesneje se je pritiskal k zemlji, ko pa je pogledal v zvonik, je opazil nekoga, ki se je nagnil skozi lino.

Tone-e-e! Tone-e-e, ne streljaj! Jaz sem tukaj, Marjan, tvoj brat...!

Tone je povsod že namerjano puško. Tudi med ostalimi borci ni v presenečenju nihče pritisnil na petelina.

Tone-e-e! Oglaš se, če si kje, To...

Raketa je dogorevala. Tistemu v lini je nekdo z roko zamašil usta. Hip za tem je

spet nastala tema kot v rogu. Čul se je še neki ropot, a klic iz zvonika se ni več oglašil. Proti lini se je znova vsula toča krogel. Udarjale so ob zvonove in praskatale po ometu. Pod zvonikom so se spet razpočile ročne bombe.

Tone je bil presenečen, ne, ni se mogel varati. Prav natančno je spoznal bratov glas in ni razumel, kako je le-ta zašel med belo sodrgo. V tistem trenutku je spet zaregljalo iz line. Sikanje krogel ga je neprijetno vzdramilo iz trenutne zamaknenosti.

Skoraj podzvestno je dvignil puško in jo nameril proti lini. Ali naj pritisne? Saj lahko prav ta krogla ubije brata... Ni vedel, kaj naj stori.

Si ranjen? ga je šepetaje vprašal tisti ob minometu, ko je videl, da je Tonetova puška spet klonila.

Ne, nisem, mu je suho odgovoril, toda prav ob tem odgovoru je v prsih začutil bolečino, ki ga je presunila bolj kot vsaka krogla. Ali res mora streljati na edinega brata? Vprašujoče je pogledal proti sosedu, toda ta ga vsekakor ni mogel razumeti.

Kam je udarila prva mina?

Smer je bila dobra, le malo više pomei, udarila je v sredino spodnjega roba.

Napeto je čakal, kam bo udarila naslednja. Tokrat je zadela v polno. Strojica v zvoniku se tisto noč ni več oglašila in tudi nobena bomba ni več priletela iz lin. Čulo se je le stokanje in topot korakov po lesenih stopnicah.

Na drugem koncu vasi so strojnice z nezmanjšano silo nadaljevale svojo pesem.

Med hiše so vse bolj nagosto padale mine iz italijanskih težkih minometov. Partizanski top je utihnil. Nad Mirensko dolino se je zasvetil rdečkast sij. Nekje je gorelo.

Miner se je previdno približal cerkvenim vratom, obesil na kljuko predelano topovsko granato in se naglo umaknil. Ob oglušujočem trušču so se težka hrastova vrata razletela na drobne kosce.

Dim se še ni razkadil, ko je najbližja skupina borcev planila v nastalo temno odprtino. Cerkev je bila prazna, le v zvoniku je spet nekaj zaropotalo.

Hej, vi zgoraj! Predajte se! je zaklical komandir. Nič se vam ne bo zgodilo. Če bomo morali s silo do vas, vam bo slaba predla.

Nihče ni odgovoril na poziv. Nekaj se je zatrknilo po stopnicah in v naslednjem trenutku se je razpočila roč-

na bomba. Tistemu, ki je prej obesil granato na kljuko, je železen drobec prebil roko. Hujšega ni bilo. Padlo je še nekaj bomb, ko pa je mitraljezec s strojnico prereshetal strop nad stopnicami, ni padla nobena več.

Prekleta sodrga! je nejevoljno zagodrnjal komandir, nekdo med njimi je celo brata klical skozi lino. Lep bratec je to, prav zares, lep bratec. Ti nam ne bodo ušli.

Da, to je moj brat, se je oglašil Tone. Ne morem in ne morem si razložiti, kdaj in kako je prišel v zvonik.

Tovariši so ga začudeno pogledali in umolkli. Postalo mu je nerodno. Iz njihovega molka ni mogel razbrati, ali ga prezirajo ali pomilujejo. Zakaj je komandir moral prav njega določiti za vodiča...? In kaj bo mati dejala, ko bo zvedela, da je tudi on streljal v zvonik? Saj je bil prav on tisti, ki je dal navodilo, kam usmeriti mino...

Ali ga lahko pokličem? se je ves zbežan obrnil h komandirju. Če je še živ, me bo ubogal in se predal.

Nihče mu ni odgovoril. Ko so klicali na predajo, so jim v odgovor nametali bomb. Ne, tem ni verjeti. Če pa taki zakrknjenci le živi padejo v roke, jim bo sojeno po zakonu, kjer je milost redka sodba. Žal jim je Toneta, kar vedo, kaj čuti. Zato mu ni nihče odgovoril.

Nekdo je prinesel otep vlažne slame in ga s kolom porinil pod stopnice. Za njim še drugi, tretji... Tisti, ki je nametal še svežih smrekovih vej, je podtaknil vžigalico. V zvoniku so se spet zaslišali koraki, ki pa so se oddaljevali proti vrhu.

Tone-e-e! je znova jeknilo v noč. Tone-e-e, brat moj, če si kje blizu, pomagaj!

Tone je planil od stopnic, stekel proti bližnji kovačiji in se zagledal v vrh zvonika. Gost črn dim se je valil iz lin in skozi dim se je vse slabotneje oglašal obupani bratov klic.

Marjan! Še je čas, takoj se predajte!

Tone! Si zares ti? Včera je so me ujeli in odpeljali. Jaz nisem streljal.

Da, jaz sem. Če se že drugi nočejo predati, vsaj ti ne čakaj, dokler ne bo prepozno.

V zvoniku se je zaslišal nerazločen prepir, potem še strel in glasno drdranje po lesenih stopnicah. Borci so se odmaknili k vratom. Skozi ogenj in dim so z dvignjenimi rokami padle pred njih tri postave.

Brata sta se molče objela.

★ ★ ★

Svitlalo se je že, ko se je partizanska kolona počasi vzpenjala proti Okrogju. Namesto prosojne pomladne meglice se je nad Mirensko dolino razgrinjal oblak smodnikovega dima, ki ga je jutranja vlaga pritiskala k tlom. Ko so prvi žarki vzhajajočega sonca ožarili zelene robove okoliških hribov, se je kolona ustavila za kratek počitek. Utrujeni borci so posedli ob pot in se prepustili prijetnemu dreamežu. Le Tonetu, ki je vodil kolono, se je radost zrcalila v očeh, ko je pogledal proti domači vasi. Zanj je bila pomlad drugačna, lepša kakor jo je videl včeraj.

Ivan Ferlež

Čestitke cankarjevci

Odbor borcev 5. SNOUB Ivana Cankarja prejema ob praznovanju 40-letnice ustanovitve Cankarjeve brigade številne čestitke. Med njimi je tudi prisrčno pismo 86-letne Krenove partizanske mame iz Drganjih sel. Njene čestitke so namenjene vsem še živečim cankarjevci. Takole piše:

»Ob 40-letnici ustanovitve slavne Cankarjeve brigade se mi vračajo spomini na tiste težke dni boja slovenskega ljudstva za svobodo in obstoj. Šestinsedemdeset let nosim na svojih plečih, toda požrtvovalnosti in hrabrega boja borcev Cankarjeve brigade ni moč pozabiti. Večkrat ste obiskali našo vasico. Vlivali ste nam pogum in voljo do življenja, vlivali ste nam vero v svobodo. Vam gre hvala za vse, kar imamo: svobodo, boljše življenje, čast in ponos.

Čestitam vam vsem borcev in starešinam ob 40-letnici ustanovitve brigade! Čestitam v imenu partizanske vasi Drganja sela in v imenu stare partizanske mame.

Vaša Kristina Kren

na dan njene ustanovitve. Podatki niso popolnoma točni, saj je za številne borce znan le podatek o mesecu in ne o dnevu vstopa v enote NOV, vendar so kljub temu uporabni in bistveno ne bi odstopali od popolnejših podatkov. Povprečni staž 306 partizanov na dan ustanovitve brigade je znašal več kot 4 mesece in pol. Po bataljonih pa je povprečni partizanski staž bil naslednji: v 1. bataljonu dobre 4 mesece, v 2. bataljonu več kot 4 mesece in pol, v 3. bataljonu nekaj manj kot 4 mesece in pol, za poveljstvo brigade pa skoraj 8 mesecev. Po razpoložljivih podatkih je bilo v vrstah Cankarjeve brigade na dan ustanovitve 28 borcev iz leta 1941 ali skoraj 10%, tistih, ki so vstopili v vrste NOV v I. trimesečju 1942 je bilo 43 ali dobrih 14%, iz II. trimesečja 1942 pa 196 ali 64%. V začetku velike italijanske ofenzive, v juliju 1942, je v NOV vstopilo 31 cankarjevcev ali 10%.

Iz teh podatkov sklepam, da je velika večina borcev, ki so bili na ustanovnem zboru, preživela dotlej še kaj več kot zgolj ognjeni krst in da so si številni med njimi pridobili že mnoge borbene izkušnje, značilne za specifično obliko partizanskih bojev, ki so jih s pridom prenašali na manj izkušene borce.

Po nepopolnih podatkih je od borcev, ki so bili na ustanovitvenem zboru, padla skoraj četrtina

Iz razpoložljivih podatkov skoraj za 80 borcev, ki so bili na ustanovitvi, ne vemo, ali so vojno preživeli, padli v bojih drugih enot ali pa umrli po vojni. Domnevamo torej, da je padlo več cankarjevcev, kot pa nam izpričujejo trenutni podatki. Točen odgovor na to vprašanje moramo vsekakor dobiti; to je ena izmed dolžnosti nas preživelih cankarjevcev.

Po obstoječih podatkih je padlo 72 cankarjevcev, ki so bili na ustanovnem zboru: 39 je bilo starih manj kot 21 let (več kot polovica), največ jih je bilo iz Ljubljane in okolice (21) in prav toliko tudi Belokranjcev, ostalih Dolenjcev 13 in 12 z območja občin Kočevje in Ribnica. Delavcev je bilo med padlimi skoraj 70%, po 14% pa je bilo dijakov in kmetov. Borcev iz leta 1941 je bilo 8, večina ostalih padlih pa so bili partizani od maja in junija 1942.

Ko je avtor zbiral te podatke, se je ob sicer suhoparnih številkah nehotе zamislil in se vprašal, ali smo cankarjevci storili dovolj, da ne bi pozabili padlih junakov. Vsekakor moramo zbrati pri svojih in drugih znancih potrebne podatke, da bi jih objavili v zasnovanem Zborniku Cankarjeve brigade.

Silvo Grgič-Simen

V ogledalu sedemdesetih let

Brskati po njegovi (življenjski) preteklosti pomeni spoznavati socialne krivice, posegati v predvojno razredno gibanje in v čase priprav ter začetkov vstaje slovenskega naroda, spopadov z okupatorjem in njegovimi zavezniki, se srečati z graditvijo nove jugoslovanske skupnosti...

Mladost brez otroštva

Tone Bavec je bil rojen 27. septembra 1912 v Šmarati v Loški dolini kot sin številne kmečke družine. Že v otroštvu je občutil pomanjkanje ter delil usodo siromašnih družin med prvo svetovno vojno. Potlej mu je zbolela mati in čez nekaj let umrla. Tako je bil v najnežnejši mladosti prikrajšan za materinsko ljubezen. Ob trdem delu in pomanjkanju si je v večernih urah našel čas za prebiranje čtiva ob ognju krušne peči, saj ni bilo denarja za nabavo petroleja.

S štirinajstim letom je moral v svet, kajti domače majhno posestvo ni dajalo dovolj za preživljanje celotne družine. Potlej je občutil vse tegobe zdomca.

V stiski si je šestnajstletni fant izbral poklic vojaka in z uspehom končal podoficirsko šolo. Postal je narednik in služboval vse do enaindvajsetega leta, ko so ga zaradi propagiranja naprednih idej odpustili iz vojske. Prav ko se mu je odpiral boljši položaj, se je znašel zopet na cesti. Po nekaj mesecih brezposelnosti je bil sprejet za lesnega delavca pri podjetju Žagar na Rakeku.

V okviru naprednega sindikata »Strokovne komisije« je deloval kot član odbora in aktivist ter se kot predstavnik in delegat povezoval s sindikalnimi organizacijami od Rakeka do Milanovega vrha, od Logatca, Borovnice do Ljubljane. Sodeloval je z znanimi levčarji, Tonetom Krajcem, Lojzetom Vrabcem, Tonetom Kuncem, Jožetom Molkom in drugimi. Zaradi aktivnega delovanja v sindikatih in povezave s komunistično usmerjenimi delavci so ga oblasti preganjale in ga obsodile na krajšo zaporno kazen.

V času španske državljanske vojne se je s somišljenikom napotil v Španijo, a so ga na poti nekje pri francoski meji prijeli in vrnili. Ker mu niso uspeli dokazati namena potovanja, so ga obsodili le na tri mesece zapora zaradi nedovoljenega prestopa meje.

V pripravah na vstajo

Tone Bavec je politično pripadal levi struji društva Sokol. V okviru sokolske knjižnice so imeli tudi ilegalno marksistično literaturo in jo razdeljevali med najbolj zaupne. Pri tem jim je pomagala Vrabčeva družina; ki je stanovala v prostorih Sokola in vodila knjižnico. Takrat je bil zelo povezan z brati Pirci, Tonetom Krajcem, Tonetom Kovačem, Lojzetom Bukovcem in drugimi. Med vojno je že meseca maja postal član prve partijske celice, ki jo je vodil Jože Pirc. Bil je tudi med prvimi člani odbora OF in se je udeleževal vseh propagandnih in sabotažnih akcij v prvih začetkih upora. Zaradi kompromitiranja je že novembra 1941 zapustil terensko aktivistično delo in se napotil med koželjske partizane. Pred tem je bil sekretar partijske organizacije na Rakeku.

Skozi bojne vihere in težave

Tone Bavec si je med partizani nadel ime Cene Smre-

kar. Zanj so se začeli časi upora s puško v roki in z odgovornostjo partizanskega poveljnika od komandirja čete do poveljnika divizije. V prvih dneh partizanjenja je doživel številne spopade, ki jih je huda zima 1941-1942 samo še otežila. Bil je tudi pri napadu na Verd v februarju, ki ga je izvedla njegova enota ob podpori terenskih aktivistov.

V začetku marca 1942 je prišlo k partizanom nad trideset fantov z Rakeka in



Tone Bavec-Cene

okolice. Tem so se pridružili še drugi in tako je nastala takojimenovana Rakovška četa. Komandir je postal Slavko Kovač-Smeli, politkomisar pa Tone Bavec-Cene. Še prej je bil Cene komandir Koželjske čete in na ta položaj so ga izvolili borci sami. To je bil menda edini demokratični postopek izvolitve četnega poveljnika.

V Rakovski četi je bil Cene le kratek čas. S prilivom novih borcev, zlasti iz Prezida in okolice, je Tone Bavec-Cene postal komandir Prezidske čete, ki je bila v sklopu Zidanskega bataljona kot druga četa.

Lojze Mlakar-Ljubo se Toneta Bavca-Ceneta spominja s terena, ko je bil sekretar rajonskega in pozneje okrožnega komiteja KPS za Notranjsko:

»Cene je bil zelo priljubljen komandir prezidskih partizanov in je svoje akcije usmerjal tudi na hrvaško stran. Ko so borci odšli v svoje enote, je prevzel drugo dolžnost.

Tik pred roško ofenzivo (Meni, da ta ofenziva ni dobila pravega imena, kajti najbolj je prizadela Loško dolino. op. p.) ga je France Popit »potegnil« iz čete in mu dal nalogo, da vodi aktivnotranjskih funkcionarjev skozi ofenzivo. Cene je vzel nalogo nad vse resno in nikoli niso prišli v zagato. »Gremo za mejo po gozdovih Snežnika in Javornika, kajti tam bo najbolj varno«, je dejal. Zelo dobro ja poznal teren in ob premikanjih je spretno postavljval straže na prava mesta. Premišljeno je ocenjeval kritične trenutke in nazadnje sva skupaj Popita, Zagarja in druge okrožne aktiviste srečno pospremila čez Cerkljsko polje proti Mokrcu. Cene je nalogo odlično opravil in na vsej poti nismo izgubili nobenega borca.

Po ustanovitvi Loškega odreda v avgustu 1942 je Cene postal komandant bataljona. Takrat se je po Loški dolini že razpasla bela garda in treba je bilo napadati na

novu nastale postojanke vaških straž in italijanskega vojaštva.

Z Loškim odredom na Primorsko

V drugi polovici oktobra 1942 je pretežni del Loškega odreda krenil na Primorsko. Tam so se borci vključili v novo oblikovan Soški odred. Cene je ostal na položaju komandanta drugega bataljona. Prav s to enoto je izvedel napad in likvidacijo italijanske postojanke v Zakrižu nad Cerknim. Akcijo je do potankosti pripravil že prej. V Prodeh je borce pripravil z napadom na neko barako, tako da je vsak zase vedel, kaj mora storiti pri napadu na Zakrižu. Postojanka je padla prav zaradi temeljitih priprav in podrobne organizacije napada. Iz utrjenega gnezda je ušel samo eden, vse druge so zajeli. Trije so bili mrtvi in več ranjenih. Do kapitulacije Italije ni bilo v tej vasi nikoli več postojanke.

Borci vedo, da Cene napadov ni nikoli improviziral. Kadar je borce vzbujal, so že vedeli, da se pripravljajo vojaške akcije.

Tone Bavec-Cene je prehodil Primorsko in Benečijo po dolgem in počez. Že drugič je zdaj pokazal svojo nesebično pripadnost revolucio-

fronti kot oficir primorske operativne cone. Potlej je bil komandant Zapadnoprimorskega odreda, prve in druge Soške brigade in sodeloval pri vseh njenih bojih v Posočju, Ponadižju in v Benečiji, ko je šlo za obvarovanje »Kobariške republike«, ki je vzdržala polnih 52 dni.

Z Vojkovo brigado je sodeloval v akcijah v Dolenji vasi, Žireh, v Baški grapi, Godoviču in drugje.

6. septembra 1944 je bil imenovan za poveljnika Kosovelove brigade in takoj se je moral boriti proti veliki nemški sili, ki je ob podpori italijanskih republikancev organizirano prodirala na območje Stanjela. Čeprav je sovražnik uporabil tudi težko orožje, so borci pritisk vzdržali in pregnali sovražnika iz osvobojenega ozemlja. Po zmagi so v Stanjel pripeklili štiri tovornjake streliva, živeža, opreme, dva topa, minomete, težke strojnice, puške, brzostrelke...

Se važnejša pa je bila likvidacija postojanke Trnovo, ki se je zavezila globoko v osvobojeno ozemlje Trnovskega gozda in Čepovanske doline. V dnevnem povelju štaba XXX. divizije z dne 23. januarja 1945 je navedeno naslednje:

»Enote 19. brigade pod vodstvom komandanta kapetana Toneta Bavca-Ceneta

podoficirjev. Plen se še presteva...«

S Kosovelovo brigado je bil pri napadu na sovražno postojanko v Gorenji vasi.

V začetku marca 1954 je postal Cene komandant XXX. divizije v sklopu IX. korpusa. Tedanji korpusni načelnik Albert Jakopič se spominja:

»V zadnji aprilski ofenzivi, ko je bilo v Trnovskem gozdu snega še do kolen, se je nad nas »spravila« sovražna vojska vseh vrst, belogardiisti, četniki, Nemci, republikanci, Mongolci in še celo španska »plava divizija«. Sovražnik je bil v veliki premoči in imeli so nas v obroču. Pri preboju iz obroča se je še najbolj izkazal divizijski komandant Tone Bavec-Cene, ki je odlično izpeljal prebojno akcijo v spopadu z nadmočnim sovražnikom. Vzdržal je ves dan močne sovražnikove pritiske in se ponoči brez večjih izgub umikal čez Gorenjo in Dolenjo Trebušo na Šentviško planoto. Takoj drugi dan je zopet sprejel boj in vztrajal, dokler se ni sovražnikova moč razbila. Potlej je sodeloval v zaključnih akcijah za osvoboditev Trsta in pri dokončnem porazu sovražnikov.

Cene je bil dober vojak in oficir, preudaren poveljnik, ki ni omahoval v najtežjih trenutkih. Vsako nebudnost sovražnika je znal temeljito izkoristiti.

Nekdanji politkomisar XXXI. divizije Franc Črnu-gelj-Zorko pa je povedal:



Dan pred bitko na Golobar planini. Z leve proti desni: Tone Bavec-Cene, namestnik komandanta Gradnikove brigade, Danilo Šarović, komandant, Cveto Močnik-Florjan, komisar, in dr. Cene Logar-Rovtar, inštruktor CK KPS

narnemu gibanju in delovanju tam, kamor ga je poslala partija. Bratstvo in enotnost je koval na najzapadnejšem delu našega slovenskega ozemlja. Prej je spajal v enotne kolektiv slovenske in hrvaške partizane, zdaj je pridobil za našo stvar Beneške Slovence že ob koncu leta 1942.

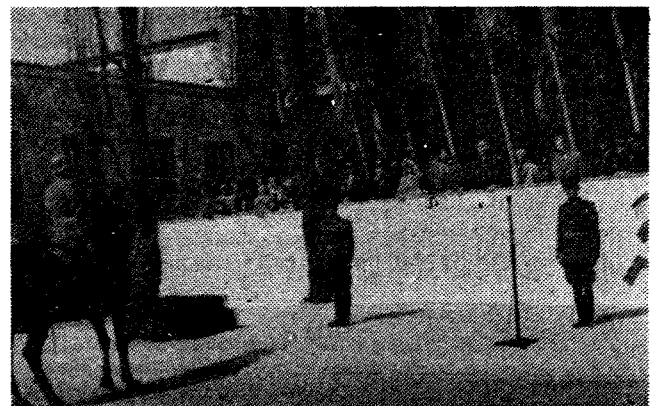
Februarja 1943 sta bila izoblikovana Južno in Severno-primorski odred. Cene je postal komandant slednjega. Nedolgo zatem, v aprilu 1943, je bila formirana Gradnikova brigada in imenovan je bil za namestnika komandanta. Po smrti komisarja brigade Cveta Močnika-Florjana, ki je padel na Golobar planini, je bil nekaj časa komisar.

Gradnikova brigada je imela pred kapitulacijo Italije velik uspeh pri napadu na Livek, na italijanske kamione pri Kobaridu ter imela hude spopade z nadštevilčno italijansko vojsko na pogorju Kobariškega Stola.

Po kapitulaciji Italije je sodeloval v bojih na goriški

so v dneh od 18.-21. januarja 1945 s sodelovanjem artilerije v ogorčenih bojih in s smelimi juriši likvidirale sovražno postojanko Trnovo in vrgle iz sestave flotilje MAS bataljon »Fulmine«

»Tone Bavec-Cene je bil izredno predan naši revoluciji in je šel tja, kamor je bilo potrebno. Nikoli ni zapadal v lokalpatriotizem. Izredno hitro je spoznaval nova območja in na terenu se je znal



Kot komandant prvomajske parade raportira predsedniku vlade Mihi Marinku

ter ga popolnoma uničile in razbile. Sovražnik je utrpel 204 mrtve in 7 ranjenih. Zaplenjena je bila velika količina orožja, municije in vojaške opreme ter med drugim pobitih 5 oficirjev in 20

prilagoditi. Poglavljal se je v ljudi in v njihovo mentaliteto. Zato je uspel pridobiti terenske aktiviste, ki so mu neomajno zaupali. V vojaških enotah je upošteval mnenja borcev in z njimi pri-

pravljaj plane in programe dela.

Cene ni nikoli silil v ospredje, izpostavil se je le takrat, kadar je to zahteval širši interes. Vselej je upošteval osnovna načela revolucije, zato ni zapadal v drobnjakarstvo in vsiljeval svojih stališč.

S Tonetom Bavcem-Cenetom je partizansko gibanje pridobilo prekaljen kader, ker je bil politično in vojaško usposobljen. Za sabo je imel dragocene izkušnje, kar se je poznalo pri preudarnem ukrepanju v najtežjih situacijah.

Tako bi Ceneta ocenjeval še marsikdo, ki je imel priložnost, da ga je spoznal v ognju najtežjih preizkušenj. Vedno je ostal miren in hladnokrven in to je na borce delovalo hrabrilno.

Tone Bavec-Cene je bil trn v peti zlasti italijanskim fašistom, kar dokazujejo številni ohranjeni dokumenti na IZDG in v muzejski zbirki v Cerknem. Obveščevalne službe so stalno poročale o njegovih premikih. To je tudi dokaz, kako so se njegovih akcij bali.

Navedli smo le nekaj podatkov iz Cenetovega življenja kot kratak prebris. Seveda pa je njegova revolucionarna podoba še bogatejša. Naj poverimo, da so si kar tri vasi nadele za svoje krajevne praznike zmagovite akcije, ki jih je vodil Tone Bavec-Cene, in sicer: v Zakrižu, Stanjelu in Trnovem. Tako bo njegovo ime za večno vtakano v mozaik našega velikega boja.

V povojnih dneh

Ko se je v Ajdovščini oblikovala prva slovenska vlada, je bila Tonetu Bavcu naložena odgovorna dolžnost, da pomaga pri organizaciji Narodne milice Slovenije. Postal je tudi njen prvi komandant. Potlej je odšel na višjo upravno šolo v Moskvo, da bi pridobil širše znanje. V letih 1949/51 je končal še vojaško akademijo in postal polkovnik JLA. Ob deseti obletnici osvoboditve je vodil poslednjo prvomajsko vojaško parado in raportiral tedanje mu predsedniku vlade Mihi Marinku. Po demobilizaciji iz vojske je služboval kot direktor v gospodarskih organizacijah.

Tone Bavec-Cene sodeluje v številnih družbenopolitičnih akcijah. V okviru brigadnih odborov pomaga pri izdelavi monografij in razvijanju tradicij NOB. Je tudi v odboru XXX. divizije. V znatni meri pomaga pri raziskovalnem delu NOB, je mentor mladim zgodovinarjem pri pisanju diplomskih del, sodeluje pri organizaciji večjih partizanskih proslav. Prav letos je dobil priznanje za sodelovanje v okviru zbornika Notranjski listi II kot član uredniškega odbora, ker so ti listi dobili nagrado vstaje.

Je nosilec partizanske spomenice 1941 in dobitnik več drugih odličij in priznanj.

V zatišju stoletnih bukev Drnogle na obrobju Beneške Slovenije je Tone Bavec-Cene Smrekar v slovesni in dandanes ohranjeni listini izrazil zakonsko zvestobo prvoborki in komisariki Ani Mariji Pervanje s Šentviške planote. Svečano listino so 3. aprila 1943 podpisali: Janez Kranjc, politkomisar bataljona, Slavko Bombač-Boris, komandant bataljona (oba sta mrtva) in komandir čete Albin Logar. Vsi so bili tedaj v Severnoprimorskem odredu. Cene in Ana Marija sta si še dandanes zvesta spremljevalca in v krogu sinov Ceneta in Marjana, delita družinsko srečo.

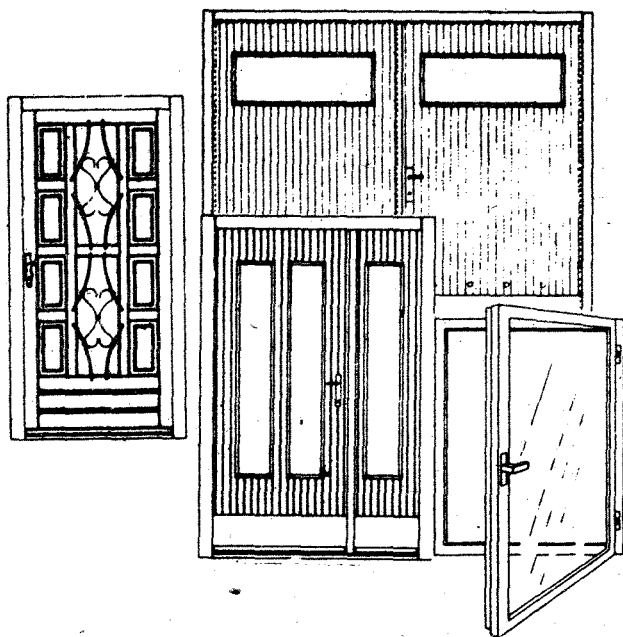
Ob lepem jubileju želimo borci in prijatelji Tonetu Bavcu-Cenetu še veliko srečnih dni!

Tone Kebe

LESNOINDUSTRIJSKI
KOMBINAT



tel. (061) 751-295,



V industrijski prodajalni na Vrhniko, Kolodvorska ul.,

nudimo:

● OKNA, VRATA, PREDELNE STENE,
OBLOGE, PARKET, POHIŠTVO ZA
JEDILNICE IN DNEVNE SOBE

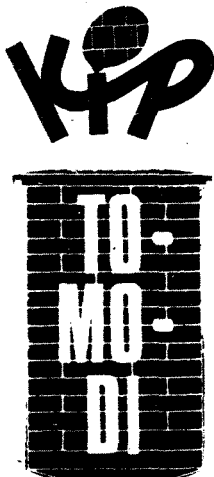
Prodajalna je odprta v ponedeljek, torek, četrtek od 7. do 13., v sredo, petek od 7. do 17.
in v soboto od 7. do 11. ure.

GOZDNO GOSPODARSTVO LJUBLJANA

TOZD GOZDARSTVO

Vrhniko

Skrbi za obnovo in eksploatacijo gozdov



MONTAŽNO
INDUSTRIJSKO
PODJETJE

Ljubljana, Opekarska 13

TELEFON: CENTRALA: 212-011 ŠEF KOMERCIALE: 218-347 TELEGRAM: KIP Ljubljana - Tekoči račun 50101-601-23238; TELEX: 31420 YU-KIP

tv-15 naš
TOVARIŠ

30. septembra 1982 13

Po sledih kurirjev NOB

»Tako se bo imenovala kurirska transvarzala, ko bomo do konca oktobra odkrili na Gorenjskem še zadnjo, to je 40. ploščo, ki bo označevala kraj, kjer je med NOB delovala kurirska postaja G-32,« je dejal v svojem govoru sredi septembra Franci Fojkar, predsednik pododbora kurirjev Slovenije za Gorenjsko pri odkritju plošče, ki oz-

li do osvoboditve. Poudaril je predvsem najhujši udaroc, ki so ga doživeli kurirji kurirske postaje G-22 21. januarja 1945, ko so v tragediji v Medjem dolu padli trije kurirji in z njimi tudi komandant III. gorenjske reletne linije Stefan Demšar.

Ploščo je odkril Janez Kavčič - Orlov ter jo izročil v varstvo učencem osnovne

dni NOB še vedno tako živi. Za prenašanje tradicij NOB, zbiranje zgodovinskega gradiva je dobila priznanje, zlato značko kurirja, mentorica zgodovinskega krožka v osnovni šoli Karavanških kurirjev NOB Anica Bratun, za obnovo kurirske postaje G-22, prenašanje tradicij NOB na mlade pa je dobil priznanje tudi Ivan Tu-



Del udeležencev proslave ob odkritju spominskega obeležja pred graničarsko karavlo Karavanških kurirjev NOB.

načuje kraj, kjer je bila v bližini med NOB kurirska postaja G-22.

Ploščo kurirski postaji G-22 smo odkrili na graničarski karavli v Javorniškem rovtu, ki nosi ime Karavla karavanških kurirjev NOB. V prelepem vremenu so čuvarji naših meja pričakali in prisrčno sprejeli nepričakovano veliko množico ljudi, predvsem mladih, ki so že tako pogosti obiskovalci na graničarski karavli. Janz Kežar je pozdravil vse, ki so prišli, da bi s svojo prisotnostjo obeležili dogodek, odkritje plošče, ki bo predstavljala težko in slavno zgodovino prebivalcev in borcev v tem hribovitem delu naše domovine. Za njim je orisal zgodovino kurirske postaje Franc Thaler, ki je med drugim zlasti poudaril težko pot kurirjev v tem delu Karavank. Upravičeno jo rekel, da je bila to krvava pot, na kateri kurirji niso klonili, ampak so zdrža-

šole, ki nosi prav tako ime kot graničarska karavla »Šola Karavanških kurirjev NOB - Koroška Bela«. »Zbirajte se ob tej plošči, na tem kraju skupaj z borci, graničarji, mladino in krajanji vasi Javorniški rovt, utrjujte obrambo na tem severozahodnem delu naše domovine,« je zaključil svoj govor tovariš Orlov.

K slavnosti so prispevali tudi člani lovske družine Jesenice, ki so se udeležili odkritja plošče, ob kateri je bil poleg borčevskega in pionirskega tudi njihov prapor. Pred zaključkom proslave pa je Franci Fojkar pripel na prapor pionirskega odreda »Jozeta Zupana-Ježka« znak kurirja NOB in s tem dal priznanje ne le pionirjem, ampak vsem učencem, učiteljem, mentorjem in vodstvu šole Karavanških kurirjev NOB - Koroška Bela za vse, kar so v preteklosti storili, da so spomini na težke

šar. Za dolgoletno delo v ZB NOV z mladimi in za prenašanje tradicij NOB pa je tovariš Franci Fojkar podelil srebrno plaketo kurirjev Slovenije Jaku Klinarju.

Ob koncu slovesnosti je Ivo Klanica, komandir graničarske karavle, povabil vse prisotne, predvsem pa mlade na ogled orožja in vsega drugega, kar uporabljajo graničarji pri uspešni obrambi naših meja.

Za bogat kulturni program so poskrbeli recitatorji ZSMS iz Javorniškega rovtu, graničarji, predvsem pa učenci osnovne šole Karavanških kurirjev NOB. Partizanske pesmi njihovega pevskega zbora so odmevale da: leč pod vrhove Karavank, kjer so med NOB trpeli in umirali borci-kurirji, ki so nam bili zlasti na ta dan zopet tako blizu in spomin nanje tako živ.

K. J.

Telefonska zveza s svetom

Partizanska vasica Marija Reka, ki je med najbolj oddaljenimi vasi prebolske krajevnosti, je ob letošnjem krajevnem prazniku dobila telefonsko povezavo s svetom. Lani pričetka dela so bila z vzpostavitvijo telefonske zveze s TT Prebold in Gasilskim domom Prebold slavnostno zaključena in namenu je bilo predano pet telefonskih priključkov. Za cestnimi povezavami, ki so jih prebivalci hribovskih domačij na območju Marije Reke dobili v zadnjih petih letih, je njihovo povezanost z dolino in svetom še oplenitila telefonska linija.

Prebivalci te hribovske vasi so nad to pridobitvijo izredno navdušeni, saj jim bo prihranjena marsikatera nepotrebna pot, omogočena pa učinkovitejša intervencija ob morebitnih potrebah zdravstvene, požarnovarnostne ali katerekoli druge pomoči. Dolg do te vasi, ki je v času NOB bila stalna prehrabena baza za partizanske enote in vseskozi vpeta v NOG, se iz leta v leto vrača. Prido-

bitve zadnjih let jim pomenijo okno v svet, lepše življenje in jim dajejo vzpodbudo, da vztrajajo na hriboviti zemlji, na katero so kljub težkemu življenju še vedno močno navezani. Dana jim je vzpodbuda za prihodnost, saj vidijo, da niso

bil lahko le sen, ob zagnanem delu njih samih in ostalih dejavnikov pa je delo obrodilo sadove. Največ zaslug imajo pripadniki OŠ teritorialne obrambe, ki so opravljali najtežja dela. Finančno pa so prispevali SO Žalec, TT Prebold, PTT in še ne-



pozabljeni. Življenjski utrip njihovi odmaknjeni vasi pa so dali zlasti prebolski planinci, ki so opuščenemu štirirazredno osnovno šolo spremenili v lep in prijeten planinski dom, ki je sedaj tudi njihov hram družbenega življenja. Tudi telefon bi

kateri drugi delovni kolektivi in organizacije. Vsem so Marijarečani močno hvaležni in upajo, da jim bo uspelo nekaj priključkov dobiti še za kmetije na drugi strani republiške ceste Prebold-Trbovlje.

D. Naraglav

TEHNOSTROJ

LJUTOMER

Industrija in servis vozil
69240 Ljutomer, Prešernova 40
Telefon: (069) 81-035
Telegram: Tehnostroj Ljutomer



TOZD PROIZVODNJA VOZIL IN KMETIJSKE
MEHANIZACIJE
69240 Ljutomer, Prešernova 40

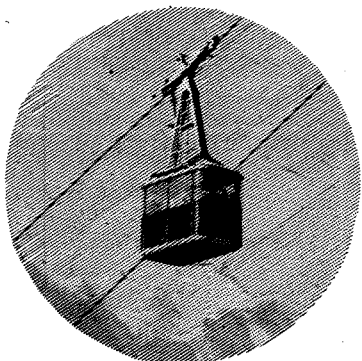
- transportna sredstva za individualno kmetijsko gospodarstvo
- stroji za predsetveno pripravo tal
- transportna sredstva za družbeni sektor kmetijske proizvodnje, standardne in namenske izvedbe za transport sladkorne pese
- kontejnerske priklovice za prevoz s traktorji
- stroji za gnojenje
- oprema za traktorje
- priključna vozila za avtomobilski transport
- priključna vozila za mobilne stroje in naprave

TOZD SERVIS VOZIL IN KMETIJSKE MEHANIZACIJE
69240 Ljutomer, Kolodvorska

- servisne storitve v garancijskem in izven garancijskem roku za vse vrste cestnih vozil in kmetijskih strojev
- tehnične preglede za registracijo motornih vozil
- generalna popravila motorjev in motornih vozil
- montažna dela in pooblaščen servis za avtodvigala HIAB
- nadgradnje vlečnih in priključnih vozil



TOZD GOSTINSTVO IN ŽIČNICE
Kamnik



**INVALIDI, BORCI
in REZERVNI OFICIRJI**

priporočamo vam oddih, počitek, planinske
sprehode in planinski mir na

VELIKI PLANINI

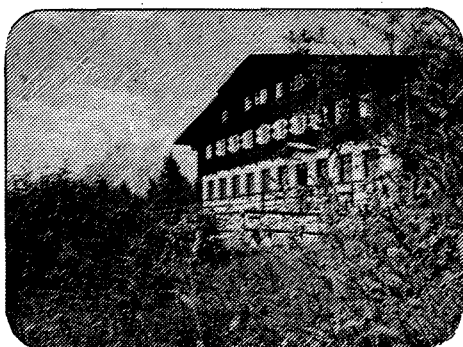
V času od 15. 9. do 15. 12. 1982
poseben popust v hotelu
ŠIMNOVEC

penzion 370 din

polpenzion 320 din

nočitev z zajtrkom 250 din

Cene so več kot nizke, postrežba odlična,
hrana dobra in pijače pristne.



Zahtevajte še posebne ponudbe.
Organizirane skupine dobe še poseben popust po dogovoru.
Torej odločite se za poceni oddih na Veliki planini.



OPEKARNA KOŠAKI / MARIBOR

p. o.

ŠENTILJSKA 116 - TEL.: H. C. 21-018 - DIR. 25-730 - KOMERC. 24-907 - TEK.
RAČ. PRI SDK 51800-601-10238

PRODAJA OPEKE ZA
DEVIZNA SREDSTVA

Z 10% POPUSTOM

MODULARNI BLOK 6/1
KLINKER OPEKA
ZA FASADE, KAMINE, DIMNIKE
ITD. -

DOBAVA TAKOJ

**Invalidi, borci, rezervni oficirji, odloči-
te se za obisk Bele krajine**

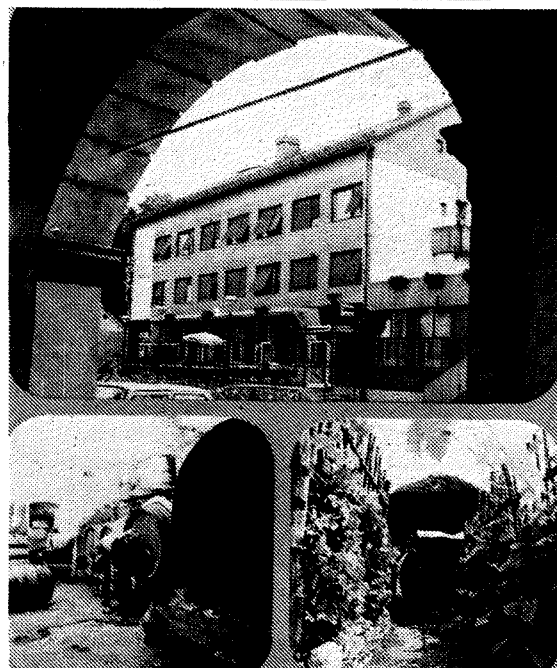
kjer boste postreženi z dobro domačo hrano
in pijačo ter videli vrsto zanimivosti - številne
spomenike NOB, muzej v Metliki, Semiču in
Vinici, nastope folklornih skupin in se udele-
žili degustacije belokranjskih vin v kleti KZ
Metlika.

Posebno v jesenskem času je priljubljen obisk
kmečke zidanice, kjer vas bo ob pečenem
kostanju in dobri kapljici zabaval harmonikar.

Za ljubitelje odojka ali jagenjčka na raznju
organizirajo piknike ob Kolpi.

Vse podrobne informacije o teh priljubljenih
izletih dobite na Integralu TOZD Gostinstvo
»Bela krajina« v Črnomlju, uspešno pa jih
prodajajo tudi številne poslovalnice turistič-
nih agencij po vsej Sloveniji.

INTEGRAL
GOLFTURIST, o. o., Ljubljana
TOZD GOSTINSTVO
BELA KRAJINA, b. o.
68340 Črnomelj, Kolodvorska 62
Telefon (068) 51-239, 51-035



REŠITVI NAGRADNIH KRIŽANK

ISKRA ŠEMPETER

TOVARNA POHIŠTVA
IZTOK MIREN

Pravilna rešitev križanke ISKRA ŠEMPETER - vodoravno:

ISKRA, HB, ŠEMPETER, GE, KELA, ETE, KIT, DINAMO, MORAVEC, IJ, RAS, ARANŽMA,
NAV, IGO, GI, RN, E, GN, REGULA, LOS, REGULATOR, ALTERNATOR, LAST, RT, MAN,
NL, SN, ROV, PI, ATI, ABONENT, AMOK, ZAGANJALNIK.

Izžrebani so bili:

Jože GORŠE, Popovičeva 25, 61000 Ljubljana
Valerija ŠEBJAN, Cankarjevo nas. 33, 69000 Murska Sobota
Pepca ZAGORC, Javorovica 8, 68310 Šentjernej

Pravilna rešitev križanke IZTOK MIREN - vodoravno:

IZTOK, MIREN, MERA, AT, JAK, ANANAS, KARIMA, KOLEB, ER, AA, MURAT, IZIDOR
CANKAR, RANA, TARASCON, PONI, ZO, ANT, PAS, DEKA, ASESOR, DINA, KOC, SARI,
OREH, UPI, TOM, LILI, MAJ, ITALIA, NA, NI, ETIK, AS, SAGA.

Izžrebani so bili:

1. Aleš ŠTIMEC, Roška 24, 61330 Kočevje
2. Irena BIZILJ, Zadobrovska 31, 61260 Ljubljana
3. Drago KLEMBAS, Ul. Ane Zihnerlove 14, 61000 Ljubljana
Iskrene čestitke, ostalim pa več sreče pri današnji križanki.

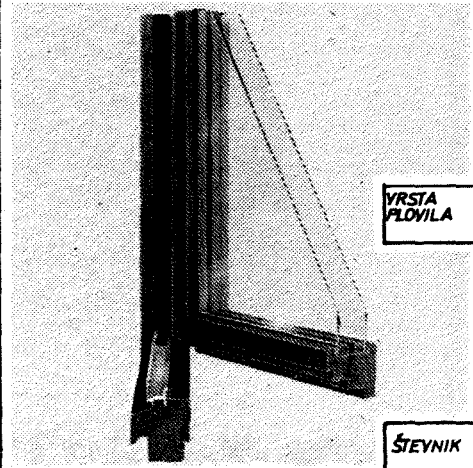
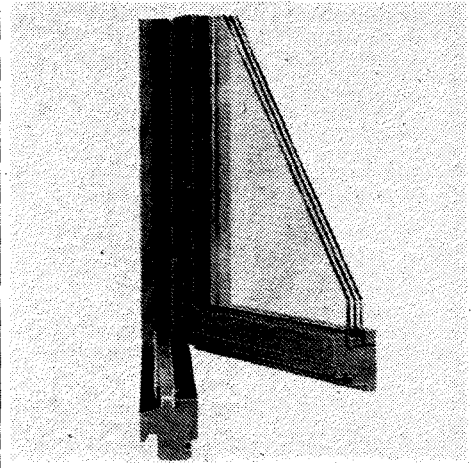
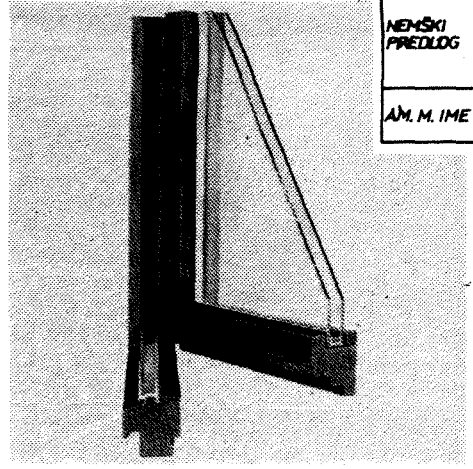
NAGRADNA KRIŽANKA

KL
LOGATEC

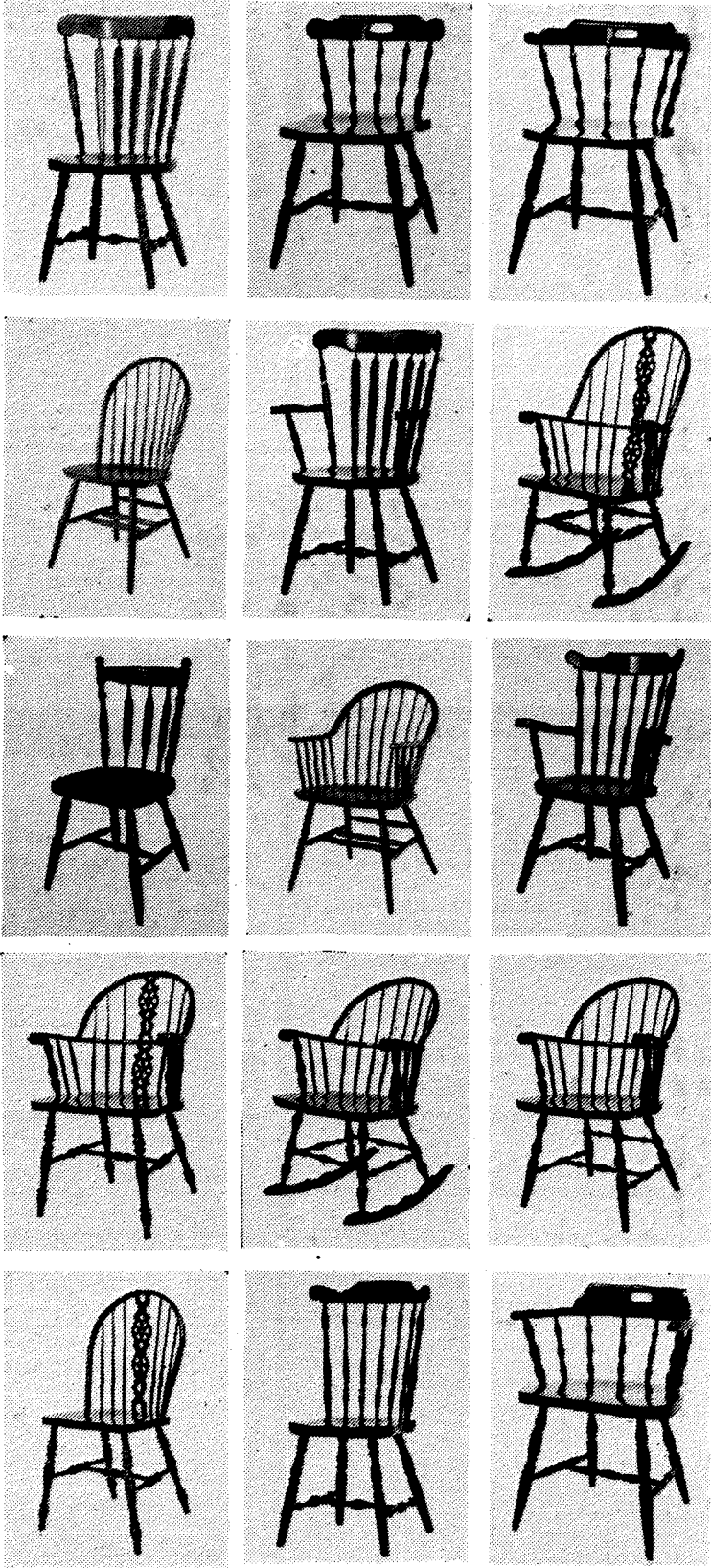
RAZPIS NAGRADNE KRIŽANKE

V jesenskih dneh je križanka dobrodošla, še posebej če ni prelahka ali pretežka. Takšno smo vam pripravili skupaj s kolektivom KLI LOGATEC. Veliko sreče in znanja. Žreb bo razdelil tri knjige iz programa Založbe Borec. Rešitve pošljite do 15. 10. 1982 na naslov Uprava TV-15, Miklošičeva 28, 61000 Ljubljana in v spodnji del pisma napišite KLI LOGATEC.

SLOVENIJALES



VRSTA LOČILA	VRSTA MAČKE	NEMŠKI JEZIKOSLOV.	SKANDINAV. M. IME	RATKO POLIČ
KONICA		DVOJICA		
		REKA V SZ MOJZESOV BRAT		
			LEKARNAR DUGONJIČ	
AM. TENIS. IGRALKA		100 M ² PREJEMEK VLADARSKE VODNINE		
DIMITRIJEVIČ				
NEMŠKI PREDLOG	VRSTA USNJA			
AM. M. IME	VEDA O LASTNOSTI KOLČNIH	ZNOJ		
		LUČAJ		
	JAPONSKA			
	GL. MESTO SOS. DRŽAVE			
	REKLAMNI LISTEK			RAA
	ERNST MACH	SIJ		
	MESTO V IRAKU	LUTRANJA PREDSTAVA		
	KAZALNI ZAJMEK		MENJAČICA	ROLETA
	IZLIV KRV V MOŽGANE			ANTON VRATUŠA
	VRSTA BRENKALA			
	RUSKI SLIKAR			
	VRSTA LES. PLOSCE			FRIPS
	VRSTA JELENA	GOLO TELO	VRSTA GUME DEL POSODE	GLASBENI ZNAK
VRSTA PLOVILA			VRSTA AM. VREČAR IVAN MAČEK	
			SOSEDNJA DRŽAVA	
ŠTEVNIK			NAVADA	



SLOVENSKI
KOŠARKAR



MUJNOST

PRODNIK

Nagradni kupon

IME

PRIIMEK

NASLOV

LJUBLJANA ŠIŠKA

Vsi na kolo za zdravo telo

Pred otvoritvijo VI. tedna upokojencev šišenske občine so DU Medvode, Smlednik in Pirniče četrtič priredile trim kolesarjenje na 17 km dolgi progi Smlednik-Viktrce. Sodelovalo je 38 tekmovalcev. Za to športno rekreacijo je tako med starejšimi kot med mladino vse več zanimanja.

Ceprav je bila proga nekoliko težavna, so se vsi tekmovalci trudili, da bi bili čim hitreje na cilju. Tekmovali so v dveh skupinah: do 65 let in nad 65 let starosti. Pri starejših tekmovalkah je bila prva Francka Polak iz Medvod, za njo sta prikolesarili Justina Roter in Rozi Senk, obe iz Smlednika. Med starejšimi tekmovalci je bil najhitrejši Viktor Mavsar (DU Hinka Smrekarja), pred Leopoldom Mežnaričem in Francem Kristaričem iz Smlednika. Med mlajšimi upokojenkami je najhitreje poganjala kolo Martina Duhovnik iz Medvod, nato Marija Lah iz Vodice in Mira Škodnik iz Medvod.

Športni program sta kulturno popestrila zakonca Rozman, oba upokojenca iz Pirnič, ki sta v narodnih nošah najstarejšim tekmovalcem podelila praktična darila. Vsem se je za sodelovanje zahvalil predsednik ZDU Ljubljana Šiška Stane Hvala in dejal, naj bi bila prihodnje leto ta športna akcija na kolesih še bolj množična. Najboljšim je poklonil vaze z izrezljanim motivom kolesarja.

VINKO BOVCON

LJUBLJANA CENTER

V partizanskih krajih

Kot vsako leto je tudi letos v septembru komisija za vojaške vojne invalide pri občinskem odboru ZZB NOV Ljubljana Center organizirala izlet svojih članov, tokrat v znane kraje v okolico Ribnice.

Z dvema avtobusoma s 102 udeležencema smo se pripeljali v Ribnico, kjer so nas sprejeli in pozdravili predstavniki ZZB NOV občine Ribnica, s predsednikom Vinkom Kersničem na čelu. Najprej smo si pod vodstvom Janeza Arka ogledali ribniški muzej in park kulturnikov. Nato nas je pot vodila skozi vas Grčarice, ki je znana po tem, da so enote NOV v njej septembra 1943 likvidirale plavogardiščno postojanko. V Jelenovem žlebu nam je ves potek bitke Cankarjeve in Gubčeve brigade proti bataljonu Italijanov 26. marca 1943 zelo nazorno opisal udeleženec v bitki Vinko Kersnič, dopolnili pa so ga še nekateri drugi udeleženci. Ta bitka je pomenila sijajno zmago partizanskih brigad, kar je vsem borcem vlilo pogum za nadaljnje boje, okupatorju pa dokazalo moč partizanske vojske.

Iz Jelenovega žleba smo se napotili v nekdanjo partizansko bolnišnico Ogenjca, kjer se je odigrala zaradi izdajstva znana tragedija ranjenih borcev. Kljub našim letom smo se nekateri podali in jarno, v kateri je pred 40 leti izgubilo življenje 13 borcev, ki niso hoteli živi pasti v roke okupatorju. Pred spominskim domom dr. Petra Gale je tovariš Vinko Kersnič v imenu predsedstva OO ZZB NOV Ribnica in domicilnega odbora partizanske bolnišnice Ogenjca podelil plaketo partizanske bolnišnice Ogenjca ZZB NOV občine Ljubljana Center – komisiji za vojaške vojne invalide in zaželel, da bi se naprej razvijala in obujala revolucionarne tradicije NOB in jih prenašala na mlade. Za priznanje se je zahvalil predsednik komisije Boris Lovrenčič.

Po kosilu v Domu JLA v Ribnici smo se odpeljali še v partizansko Sodražico, kjer so nas sprejeli in pozdravili predstavniki KO ZB NOV Sodražica Vinko Drobnič, Slavko Kovarčič in Danilo Samsa. Predstavili so nam svoj kraj med vojno, njihovo povojno aktivnost in dosežke.

Zadovoljni zaradi uspešnega izleta smo se prek Bloške planote in Cerknice vrnili v Ljubljano bogatejši za nova spoznanja o naši revolucionarni preteklosti.

VINKO PEROVŠEK

ŠOŠTANJ

Pot XIV. divizije

Mogoča se bo že letos jeseni, najkasneje pa do 6. februarja naslednjega leta pridružila mnogim potem po Sloveniji, ki pomagajo ohranjati in razvijati tradicije NOB, še pot XIV. divizije.

Pot naj bi potekala po poti legendarne XIV. divizije, zato bodo pri pripravi Vodnika sodelovali tudi zgodovinarji.

Do sedaj je dogovorjena trasa, opravljeni so dogovori s kmeti, domačini, kjer bodo žigi. Pot naj bi bila končana 6. februarja, ko so enote XIV. divizije prekorale Sotlo pri Sedlarjevem. Tam bi bil tudi začetek poti. Dalje bi pot šla čez Paški Kozjak, Visoko, mimo Preloga, do reke Pake, čez glavno cesto Titovo Velenje – Slovenj Gradec, povzpela bi se proti Cirkovcem, po južnem pobočju Stropnika, mimo Spodnjega Zaljubnika do vasi Plešivec, čez Graško goro. Na koncu se bo pot zllila s Šaleško planinsko potjo. Ob poti je veliko spomenikov XIV. diviziji in padlim borcem.

Do Paškega Kozjaka bo na svojem področju opravilo delo PD Vitjanje, od Zlebnika dalje pa PD Ljubno in PD Šoštanj.

Upamo, da bo pot XIV. divizije odprta v načrtovanem roku.

J. H.

KLOPNI VRH

Množično proslavili občinski praznik

Z množično udeležbo so občani občine Maribor Ruše na Klopnem vrhu na Pohorju prvkrat proslavili svoj občinski praznik. Hkrati je tudi delovni kolektiv tovarne dušika Ruše praznoval 32. obletnico delavskega samoupravljanja. Osrednji govornik na proslavi je bil Tone Ulrih-Kristl, borec prve Pohorske čete in tudi udeleženec v bitki 17. 9. 1941 na Klopnem vrhu.

V kulturnem programu so nastopili dijaki tehniške kemijske šole, godba na pihala iz Lovrenca na Pohorju, združeni pevski zbori iz Bistrice pri Rušah, Lovrenca na Pohorju in Ruš, pripadniki teritorialne obrambe ter taborniškega odreda. Pred praznikom so po vseh nižjih in višjih šolah občine Maribor Ruše pripravili predavanja in razgovore ustanovitvi in delovanju Pohorske čete.

DRAGO MIKLAVEC

JESENICE

Najpomembnejša je preventiva

Na Jesenicah so proslavili 100. obletnico Industrijskega gasilskega društva in 45. obletnico poklicne gasilske in reševalne čete Železarne Jesenice. V ta namen so pripravili veliko vajo, na kateri so prikazali reševanje in gašenje požara z najsodobnejšimi napravami. Na vaji so sodelovali tudi člani GD Jesenice – mesto. Istega dne so na slavnostni seji podelili plakete, gasilska odličja in priznanja za dolgoletno uspešno delovanje in sodelovanje v gasilstvu.

Osrednje proslave visokega jubileja so se udeležili številni gostje in predstavniki družbenopolitičnega življenja Jeseniške občine, Gorenjske in Slovenije.

Po slavnostnem govoru, ki ga je imel predsednik enote dipl. ing. Dušan Sikušek, je navzočim pozdravil in čestil k jubileju Stane Dolanc. Poudaril je, da uspešna preventiva lahko največ prispeva in pripomore k varovanju vse naše lastnine.

Ob tej priliki so odprli zanimivo razstavo gasilnega in reševalnega orodja ter naprav in izvedli tekmovanje v različnih disciplinah. Izdelali so tudi posebno spominsko značko in izdali bilten, v katerem je v besedi in sliki nazorno prikazano delovanje gasilcev Železarne Jesenice od začetkov do danes.

B.B.

TRBOVLJE

Republiški prvaki iz Novega mesta in Ljubljane

Zveza društev upokojencev je 20. 9. 1982 priredila v Trbovljah VII. športne igre v kegljanju in balinanju. Celotna organizacija je bila zaupna DU Trbovlje. Pokrovitelj je bil sindikalni svet iz Trbovelj. Zbralo se je 120 tekmovalcev iz vseh predelov Slovenije oziroma 18 ekip. Prav vsi tekmovalci so si prizadevali za dobro uvrstitev.

Med kegljači je naslov republiškega prvaka osvojila ekipa Novega mesta pod vodstvom izkušnega kapetana Roberta Romiha. Druga je bila ekipa Jesenic, tretja Izola. Med posamezniki je bil najuspešnejši Tomaž Čufar iz Jesenic, drugi je bil Štefan Miklavc iz Kranja, tretji Peter Romih iz Novega mesta.

V balinanju je zaslužno osvojila prvo mesto ekipa Ljubljana Center pod vodstvom večkratnega republiškega prvaka v enojkah Mateja Antoniča, drugouvrščena je Izola, tretja ekipa Celje.

Najstarejša igralka v kegljanju in balinanju sta bila Rudolf Mandič (75 let) iz Jesenic in Ferdo Sirca (69 let) iz Celja.

Vsem športnikom upokojencem se je za vztrajnost in sodelovanje zahvalil predsednik ZDU Slovenije Avgust Batagelj. Vso pohvalo pa zasluži prireditelj športnih iger DU Trbovlje, saj je tekmovanje potekalo brezhibno.

VINKO BOVCON

CELJE

Pomerili so se strelci in šahisti

Sedmo republiško tekmovanje upokojencev v streljanju in šahu je organiziralo DU iz Celja, pokrovitelj pa je bil občinski sindikalni svet. Zbralo se je 90 tekmovalcev. Med šahisti je bila najuspešnejša ekipa iz Trbovelj, ki se je odlikovala že v preteklih letih. Druga je bila ekipa Ljubljana Center, tretja iz Kranja.

Med strelci so z dobrimi rezultati presenetili tekmovalci iz Murske Sobote, le nekoliko manj uspešni so bili upokojenci iz Maribora in Nove Gorice. Najboljši posameznik je bil Franc Grilc iz Senovega, pred Alojzijem Drobnetom iz Maribora in Rudijem Drolcem iz Murske Sobote.

Društvo upokojencev iz Celja pa prireja v soboto, 2. oktobra, tudi prvenstvo gobarjev. Ekipa bodo sestavljali trije gobarji, lahko sodelujejo tudi upokojenke. Gobarji se bodo zbrali v Domu starejših občanov v Celju ob 8. uri. Pridružite se jim!

VINKO BOVCON

LOŽ

Oživitev dejavnosti muzeja NOB

Na pobudo odbora notranjskih aktivistov so se pred kratkim sestali v Ložu predstavniki skupščin in družbenopolitičnih organizacij občin Vrhnika, Logatec in Cerknica z namenom, da se skupno pogovorijo o problematiki in nadaljnjem razvoju Muzeja ljudske revolucije v Ložu in pripravljenosti občin Vrhnika in Logatec za sodelovanje.

Muzej ljudske revolucije v Ložu je bil odprt za javnost leta 1961. Tedaj so bili razstavljeni predvsem dokumenti iz področja Loške doline. Kasneje se je dokumentacija izpopolnjevala in zajemala vedno širše področje. Tako je zajela področje Cerknice in širše Notranjske. Vzporedno z zbrano dokumentacijo se je reševala tudi prostorska problematika, tako da so sedaj razstavljeni dokumenti že v petih prostorih. Po bogastvu zbranega materiala sodi muzej v Ložu že v sam vrh podobnih muzejskih zbirk v Sloveniji. Mnogo zbranega materiala še čaka na strokovno obdelavo, mnogo dokumentov pa bo potrebno še zbrati, dejavnost pa razširiti tudi na sosednjo Hrvaško in tja do Ljubljane, za kar bo potrebno postopoma razstavne prostore razširiti tudi na zgornje prostore. Skratka, muzej v Ložu že ima toliko zasnov in je prišel do take stopnje v svojem razvoju, da se lahko vključi v znanstveno-raziskovalne projekte. Tudi obiskovalcev muzeja je iz leta v leto več. Tako obišče Muzej ljudske revolucije v Ložu letno že od 30-40 skupin, ki se pripeljejo z avtobusi iz različnih krajev Slovenije, pa tudi izven nje.

Vse dosedanje delo v muzeju je slonelo na prostovoljnem delu in le posameznikom gre za sluga in zahvala, da se je muzej razvil do današnje stopnje. Zato so predstavniki vseh treh občin podprli že večkrat izraženo željo in zahtevo borcev Loške in Cerkniške doline, da se v Muzeju ljudske revolucije v Ložu profesionalno zaposli primerna strokovna oseba – kustos, ki bo skrbel za nadaljnje strokovno izpopolnjevanje muzejske zbirke, koordiniral delo med institucijami, ki gojijo revolucionarne tradicije, in opravljal tudi strokovno vodniško službo. Poleg tega je potrebno muzej tudi na novo samopravno organizirati. Vsi prisotni so bili tudi enotnega mnenja, naj se pripravijo vsi potrebni sporazumi, iz katerih bo razvidno mesto in vloga posamezne občine, in s tem v zvezi potrebni odloki, ki bodo zagotavljali tudi finančno plat za nemoteno delovanje muzeja. Celotno nadaljnje delo so prisotni zaupali Kulturni skupnosti in občinski konferenci SZDL Cerknica, ki sta dolžni pripraviti vse potrebno, da bi Muzej ljudske revolucije Notranjske v Ložu s 1. januarjem 1983 pričel nemoteno delovati.

SLAVKO BERGLEZ

DRAVOGRAD

Zgledno sodelovanje

Pri krajevni organizaciji ZB NOV Dravograd so v zadnjem času uspeli ustvariti zgledno sodelovanje ne le z družbenopolitičnimi organizacijami, ampak tudi z mladino. Člani te organizacije že dalj časa obiskujejo otroke po šolah, se udeležujejo njihovih sestankov in prireditvev ter jim govorijo o težkih časih vojne. Borci poudarjajo, da tega ne opravljajo zato, da bi mladim prikazovali le grozote, ampak zaradi pristnega prenašanja revolucionarnih izročil. Pobudnik takega načina dela je Fran Blatnik, borec Šerčerjeve brigade in predsednik krajevnice organizacije ZB NOV Dravograd, v kateri je vključeno 158 članov in ki obsega krajevne skupnosti Dravograd, Črneče in Libelčice.

Pred kratkim so na Kozjem vrhu pri kmetiji Junčku, kjer je postavljen spomenik borcem Lackovega odreda, pripravili srečanje borcev in njihovih družin z občani Dravograda in okolice. Pobudo za takšno srečanje, ki je postalo že tradicionalno, sta dali krajevni konferenci SZDL Dravograd in Ojstrica ter odbor Lackovega odreda iz Maribora.

Na letošnjem srečanju niso samo obujali spominov na slavne dni v preteklosti, ampak je tekla beseda tudi o tem, kako bi v tem kraju zgradili cesto in napeljali telefonsko omrežje, kar bi bilo za ta obmejni predel velika pridobitev. Prav zaradi takih in podobnih problemov mladi odhajajo iz teh kmetij v dolino. V vojni so prav ti kmetje veliko pomagali narodnosvobodni vojski, pa čeprav je bil Dravograd v času okupacije močna nemška postojanka z znano gestapovsko mučilnico.

DRAGO MIKLAVEC

LJUBLJANA

Množično v partizane

V spomin na 8. september leta 1943, ko so množično odšli v partizane mladinci-skojevci iz Učiteljskega doma v Zibertovi ulici 27 v Ljubljani skupaj z večjim številom krajanov, praznujejo krajski krajevne skupnosti Milana Majcna ta teden svoj krajevni praznik. V okviru praznovanja krajevnega praznika so se zvrstile številne kulturne in športne prireditve. Tako so v ponedeljek 6. septembra položili venec k spomenikoma maršalu Titu in pionirku, sledil je ogled muzeja revolucije in svečana proslava pri spomeniku pred domom Otona Zupanciča, kjer je zbranim spregovoril podpredsednik sveta krajevnice skupnosti Milana Majcna.

V torek, 7. septembra je bilo na NK Ljubljana tekmovanje v malem nogometu, v BSK Ilirija

Vabila

Ob prazniku idrijske občine bodo 1. oktobra 1982 na slavnostni seji občinske skupščine podelili domicilno listino borcem 3. bataljona 2. brigade VDV. Ob tej priložnosti bo ob 12. uri zbor borcev te enote v novi osnovni šoli, na katerem bodo izvolili novo vodstvo in sprejeli pravila. Vabimo borce, da se zbora zanesljivo udeležijo.

Odbor borcev 3. bataljona

★

Odbor skupnosti partizanskih učiteljev Primorske vabi vse udeležence 1. pedagoškega tečaja za partizanske učitelje Primorske, ki je bil v Dolanah (Šmihel-Ravne) pri Pivki v času od junija do septembra 1945, na tovariško srečanje, ki bo v soboto 9. septembra 1982 ob 10.30 v Dolanah pri Pivki.

Odbor skupnosti PUP

★

Odbor skupnosti borcev 31. divizije 9. kongresa NOV in POS vabi borce Gradnikove, Prešernove in Vojkove brigade, jurišnega in inženirskega bataljona ter štaba in njegovih služb 31. divizije, da se s svojci udeležijo zbora skupnosti borcev 31. divizije, ki bo v soboto 9. oktobra 1982 ob 15. uri v Domu JLA v Ljubljani.

Odbor skupnosti borcev 31. divizije

★

Odbor enote sklicuje zbor borcev dne 9. oktobra 1982 ob 14. uri v Domu JLA v Ljubljani. Na zboru, ki bo eno uro pred srečanjem borcev 31. divizije, bomo obravnavali in sprejemali pravilnik enote ter izvolili organe te enote. Odbor poziva borce, da se zbora polnoštevilno udeležijo.

Za odbor Zdravko Vidrih

Obvestili

Preživele sodelavce Partizanskega dnevnika oziroma svoje padlih in umrlih novinarjev, dopisnikov prosimo, da sporočijo svoje naslove na RO ZZN NOV Slovenije, Svet za tradicije, Ljubljana, Vrtača 11.

★

Odbor borcev 3. bataljona 2. brigade VDV obvešča vse svoje borce, da zbora borcev 1. oktobra 1982 zaradi objektivnih težav ne bo.

tekmovanje v balinanju, slikarska kolonija cici-banov VVO Milana Majcna je pločnike okrasila s prijetnimi risbicami. V domu Otona Zupanciča pa je bila tudi razstava slik in fotografij gojencev doma. V sredo 8. septembra, na dan krajevnega praznika, je bila v domu DPO slavnostna seja vseh zborov DPO s podelitvijo krajevnih priznanj in kulturnim programom, slavnostni govornik pa je bil predsednik sveta krajevnice skupnosti Miloš Mikolič.

JOŽE ČURIN

PEČINE

Brigadni pohod P-21

Na Pečinah na Tolminkem je letos vznikla lepa pobuda: formalno so »pohodno brigado P-21«. V organizaciji KS in družbenopolitičnih organizacij kraja in ob pomoči nekaterih nekdanjih partizanskih kurirjev je brigada prvič krenila na svoj pohod v nedeljo 5. septembra.

V koloni nad 70 pohodnikov so bili nekdanji kurirji karavle P-21, borci, pripadniki teritorialne obrambe, največ pa je bilo mladine iz vasic Šentviške planote. Vodil jih je kurir karavle Alojz Munič iz Vrtojbe. Na pot je brigada krenila pred spomenikom trem padlim kurirjem na Pečinah. Najprej jih je pot peljala v gozd Rupa nad vasjo, kjer je imela od leta 1943 pa vse do konca vojne svoje »domovanje« karavla P-21. Od tam se je kolona vila skozi Ponikve in Logaršče, okrašenje z zastavami. Tu so mladina in vaščani pripravili pohodnikom nadvse tople sprejem in pogostitev, Vse je spominjalo na nekdanjo gostoljubnost ljudi teh krajev, ki so nudili toplo zavetje naši partizanski vojski. Pot je vodila dalje, po nekdanjih partizanskih stezah – mimo vseh obeležij, ki označujejo dogodke iz časa NOB. Pohodniki so se ob njih poklonili spomenu padlih kurirjev, talcev in drugih borcev. Na poti so se jim pridružili še drugi še živeči nekdanji kurirji P-21. Z Logaršč se spustili v dolino Bače, prekorali železniško progo, reko Bačo in glavno cesto kot nekdaš. Ganljivo je bilo, ko je v dolini brigado pričakal kurirček-pionir in jo sam dalje vodil po skrivnih – zdaj že zaraščenih kurirskih poteh – do Ljubinja, kjer je bil včasih sedež karavle P-22. Prav to je najlepši način prenašanja tradicij NOB na mlado generacijo. Na Ljubinju so jih toplo sprejeli predsednik KS, predsednika ZB Ljubinj in Kneža ter komandir relednih postaj v času NOB Zvonko Zvodar.

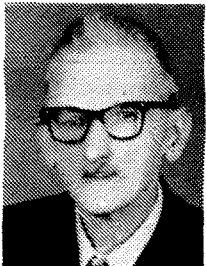
Pohod se je končal spet na Pečinah, kjer so sprejeli sklep, da bo postal tradicionalen. Glavnemu pobudniku, bivšemu borcu Ignacu Laharnarju, vodji brigade in mladinki s Pečin so izročili priznanja za velik trud in prizadevanost za uspešen izid pohoda. Še dolgo je partizanska pesem odmevala na Pečinah; borci so obujali spomine na dogodke iz NOB; zvoki harmonike, ki jih je spremljala na pohodu, in lepo sončno vreme pa so prispevali še svoje k prijetnemu razpoloženju.

M. P.



Mira Ursič

Januarja smo se na Erzelju poslovili od Mire Ursič-Kobalove, rojene pred 61 leti. Bila je skromna, tiha in delovna kmečka žena. Že v mladosti je okusila tegobe narodnega in socialnega zatiranja, zlasti ob prihodu italijanskega fašizma na oblast. V začetku leta 1942 je bila vključena v prvi odbor OF v vasi. Ko so v začetku leta 1943 odšli v partizane mama, najmlajša sestra in brat, so njo in drugo sestro zaprli ter ju po nekaj mesecih odpeljali v internacijo v Fraschette-Frosinone. Po razpadu Italije se je vrnila v rojstni kraj in se ponovno vključila v delo OF ter do konca vojne opravljala pomembne terenske naloge. Kot aktivistka je zbirala sanitetni material in skrbelo za prehrano ranjencev v bližnji partizanski bolnišnici. Leta 1944 so jo Nemci ponovno prišli, zaprli in hudo mučili v Vipavi. Tudi po vojni je nadaljevala z delom pri obnovi porušene domovine, bila je blagajničarka ZB. Za svoje delo je bila odlikovana z redom zaslug za narod.



Jože Oblak

Rodil se je leta 1900 in s svojo družino živel v vasi Polzeli. V letu 1941 je začel aktivno delati za NOG in bil terenski delavec. Leta 1944 so ga ujeli, posrečilo se mu je zbežati. Umaknil se je na notranjsko področje, kjer je deloval vse do osvoboditve. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Velikih Laščah.



Zdenka Velkavrh

V Premanturi pri Puli smo se maja poslovili od Zdenke Velkavrh, rojene Carli. Rodila se je v Ptuj leta 1926, kjer je živel do prihoda okupatorja, nakar so jih izselili. Vsa njena družina je bila vključena v NOB, en brat jo že leta 1942 padel na Štajerskem. Konec leta 1941 se je v Ljubljani vključila v napredno mladino in bila sprejeta v Skopj. Naslednje leto je odšla med partizane v Zapadnodolenjski odred, kasneje je bila v enotah VDV.



Milan Nemec

Na ilirsko bistriskem pokopališču smo pokopali tovariša Milana Nemca. Rojen je bil 4. 8. 1914 v Dolnji Bitnji pri Ilirski Bistrici. Po končani osnovni šoli je delal pri raznih podjetjih in zasebnih kmetih. Z dvajsetim letom je bil vpoklican v italijansko vojsko na odsluženje vojaškega roka. Po vrnitvi nazaj se je zaposlil v koseškem rudniku pri Ilirski Bistrici kot rudar. Toda ko je Italija napovedala vojno bivši Jugoslaviji, je bil zopet mobiliziran in odgnan na Sardinijo. Leta 1942 se je zopet vrnil v svoj rojstni kraj. Vendar po šestih dneh so ga ponovno aretirali in odpeljali v internacijo, njegovo hišo pa so pozneje zažgali. Po kapitulaciji Italije se je priključil Sežanski brigadi. Potem je prišel v brigado Toneta Tomšiča, pa v Levstikovico in nazadnje v Gubčevo brigado od koder je bil demobiliziran. Leta 1946 se je zaposlil na JZ, kjer je delal do upokojitve. Prejel je številna odlikovanja in nagrade.



Marija Zega

Na pokopališču v Hruševici pri Stanjelu smo se maja poslovili od medvojne aktivistke Marije Zega. Takoj ob izbruhu druge svetovne vojne je med prvimi stopila v vrste aktivistov, kjer je delovala vse do osvoboditve. Opravljala je vrsto odgovornih nalog, nudila je pomoč ranjenim partizanom. Tudi po končani vojni je bila v prvih vrstah za obnovo porušene domovine. Bile so ji zaupane odgovorne naloge v družbenopolitičnih organizacijah. Za svoje delo je bila odlikovana in prejela je družbena priznanja.



Milan Cigoj

Na pokopališču v Vrtovinu smo se junija poslovili od Milana Cigoja, borca in invalida NOV. Rodil se je leta 1928 v Gojačah. Leta 1942 je bil sprejet v skofjevsko organizacijo, za tem pa je vstopil v NOV. Boril se je v Kosovelovi brigadi in postal vojni invalid. Po vojni je bil aktiven v družbenopolitičnih organizacijah in prejel več odlikovanj.



Mirko Liliija

Mirko Liliija se je rodil leta 1920 na Lavi pri Celju. Njegova mladost je bila težka, a je kljub vsemu končal osnovno šolo in se izučil frizerskega poklica, ki ga je tudi opravljal do vdora okupatorja v našo deželo. Kmalu po pričetku druge svetovne vojne je moral Mirko na delo v Leoben v Avstrijo, toda želja po vrnitvi v domovino je bila tako močna, da je izkoristil dopust, se vrnil v Celjsko kotlino in se priključil narodnoosvobodilnemu gibanju. Kot bорец enote VDV je prehodil domala vse hribe in globače Šaleške, Mislinjske in Meziške doline ter sodeloval tudi v zaključnih bojih z enotami von Löhra na Koroškem, kjer je bil tudi lažje ranjen. Tako kot se je s ponosom boril v Titovi vojski, tako je tudi po vojni deloval v enotah KNOJ na raznih odgovornih dolžnostih vse do leta 1952, ko se je na lastno željo umaknil. Zaposlil se je v Mariboru, od leta 1957 pa do upokojitve leta 1980 je bil ves čas zaposlen v Tovarni avtomobilov in motorjev Maribor.

Poleg rednega dela je bil Mirko Liliija tudi družbenopolitični delavec. Za svoje bogato življenjsko delo je prejel dve vojni odlikovanji – medalji za hrabrost in zaslug za narod, mirnodobsko odlikovanje za vojne zaslugе ter številna pisna in druga priznanja.

Ludvik Lavrič

Od Ludvika Lavriča smo se poslovili aprila. Doma je bil iz Markovca v Loški dolini. Leta 1941 je pričel kot somišljenik in simpatizer OF aktivno delovati za cilje NOB in opravljal je razne naloge vse do osvoboditve. Po osvoboditvi je aktivno deloval v raznih organizacijah, predvsem na področju Rdečega križa.



Jože Operčan

Maja smo se na pokopališču v Petrovčah v Savinjski dolini poslovili od Jožeta Operčana, ki se je rodil leta 1917 v Mežici. V NOV je stopil leta 1944 in bil v 3. koroškem bataljonu vse do osvoboditve. Največ je delal v kulturniški skupini. Po osvoboditvi je kot učitelj služboval v Javorju, nato v Mežici in nazadnje v Petrovčah. Bil je dvakrat odlikovan.



Anton Kandare

V 78. letu je konec aprila umrl Anton Kandare – Potonovov oče, doma s Klanca v Loški dolini. Kot zaveden Slovenec je leta 1941 pričel sodelovati z NOG. Povezan je bil s prvimi revolucionarji in aktivisti OF v Loški dolini in kot aktivist OF je vestno in predano izvrševal svoje naloge. Leta 1942 so ga italijanski fašisti zaprli v šentpeterske zapore in zatem v taborišče Ustika. Po kapitulaciji Italije je padel v roke nemški policiji, ji pobegnil in se vrnil v domači kraj, kjer je aktivno deloval v NOG do osvoboditve.

Maruša Anton

Na celjskem pokopališču smo se poslovili od Maruše Antona. Na svojem domu v Križah pri Podsredi, rodil se je leta 1899, je vse do prve svetovne vojne kmetoval, nato leta 1920 prišel med senovške rudarje. Udeležil se je bojev za severno mejo in kot napreden proletarec se je leta 1924 v Trbovljah spopadel z orjuno. V želji za boljšim kruhom jo je mahnil v Holandijo, kjer je do leta 1932 delal kot rudar, nato pa v svoji hiši odprl gostilno. Že leta 1940 so se začeli v njegovi hiši zbirati zavedni jugoslovanski izseljenci, tam je delovala tudi partijska celica. Med rojaki je po osvoboditvi organiziral društvo Svobodna Jugoslavija, pa tudi v Belgiji se je aktivno udeleževal naprednih političnih manifestacij in kot holandski delegat sodeloval na pariški konferenci. Leta 1947 se je vrnil v domovino in se zaposlil v Celju, kjer je bil aktiven v političnem življenju. Za prostovoljno udarniško delo je prejel zlato značko.



Alojzija Zavrl-Basistova mama

Junija smo se poslovili od najstarejše krajanke in članice ZB NOV Jevnica Alojzije Zavrl-Basistove mame. V začetku leta 1943 se je priključila OF. Postala je članica AFŽ. Tudi vsi njeni otroci, razen najmlajše, so postali aktivni sodelavci narodnoosvobodilnega gibanja v enotah ali na terenu. Na njenem domu v Kresniških poljanah so se oglašali partizani, kurirji in aktivisti, zbirali so hrano in podobno. Tudi po vojni je bila aktivna. Veliko udarniških ur je delala pri gradnji zadržnega doma v Jevnici.



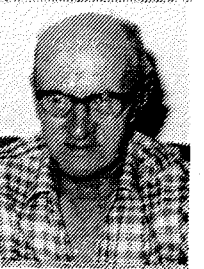
Anton Barbiš

Konec junija je v Šembijah pri Knežaku umrl Anton Barbiš, aktivni udeleženec NOB in vojni invalid. Rodil se je leta 1926 v ZDA, kjer se je začasno naselila njegova družina. V domači kraj so se vrnil leta 1931. Za NOG se je Anton opredelil že v zgodnji mladosti. Fašistične oblasti so ga leta 1942/43 aretirale in ga vtaknile v posebno kazensko enoto za mladoletnike v Piemontu, kjer je aktivno deloval v delu odbora, ki je pripravljaj ljudi za vstop v NOVJ. Sodeloval je pri ustanavljanju enot 3. prekomorske brigade in bil bорец 3. čete 2. bataljona. Sodeloval je v obrambi otoka Visa prav v času, ko se je tam nahajal vrhovni štab NOV in POJ, sodeloval v bojih za osvoboditev otokov, dalmatinske obale, planine Mosora. V Kninu je bil kot kurir 2. bataljona leta 1944 težko ranjen in postal je vojni invalid. Odlikovan je bil s tremi odlikovanji.



Marjan Bržan

Na pokopališču v Bertokih smo se aprila poslovili od Marjana Bržana, ki se je rodil v revni kmečki družini pred 74 leti v Marezigah. Kmalu je spoznal krivico, ki se je dogajala našemu ljudstvu v Slovenski Istri. Že kot mladenič se je opredelil za antifašista v Marezigah. Bil je preganjan in večinoma brez zaposlitve. Leta 1941 se je povezal s člani OF, bil poslan kot aktivist v Slovensko Istro in živel v ilegali. Kmalu so ga fašisti ujeli, obsodili in odpeljali v Italijo. Po razpadu Italije se je vrnil domov in nadaljeval delo za OF, zato mu je okupator požgal domačijo. Po osvoboditvi je deloval v raznih odborih in komisijah. Za svoje delo je prejel več odlikovanj in priznanj.



Vinko Kuder

Vinko Kuder je umrl junija. Rodil se je leta 1909 v rudarski družini. V času okupacije je denarno podpiral OF od leta 1943 dalje. Od njega smo se poslovili na zagorskem pokopališču.

PRAVNI SVETOVALEC

D. J. G. Ali je res odobritev zdraviliškega zdravljenja vojaških invalidov zaradi iste bolezni omejena?

Odgovor: Po pravilniku o zdraviliškem in klimatskem zdravljenju vojaških invalidov (Uradni list SFRJ, št. 7/82) se sme res vojaški invalid zaradi določene bolezni napotiti na zdravljenje praviloma samo tolikokrat, kolikor zaporednih zdravljenj te bolezni je predpisanih v seznamu medicinskih indikacij in kontraindikacij za zdraviliško in klimatsko zdravljenje, ki je sestavni del navedenega pravilnika. Ne glede na navedeno omejitev pa se sme vojaški invalid le v primeru hujšega poslabšanja bolezni kljub intenzivnemu zdravljenju s sodobnimi medicinskimi ukrepi napotiti na zdravljenje, in sicer na podlagi mnenja komisije zdravnikov izvedencev, da je takšno zdravljenje nujno in da so bili pred tem izčrpani vsi drugi medicinsko upravičeni ukrepi in sredstva.

D. L. Šk. L. Pred leti sem se vselil v stanovanjski blok, pred tem pa sem na lastne stroške plačal parket v stanovanju. Ali imam pravico do povračila?

Odgovor: Če gre za najemniško stanovanje, niste bili dolžni sami plačati parketa in bi stroški za parket morali bremeniti investitorja. Tudi zamenjava izrabljenega parketa, če gre za normalno obrabo, ne gre na vaše stroške. Nosilec stanovanjske pravice mora na lastne stroške izvršiti le manjša popravila in skrbeti za redno vzdrževanje, na pr. za beljenje prostorov, vrat in oken, popravilo in zamenjavo vodovodnih pip in tesnil, za drobna vzdrževalna dela na instalacijah in podobno, medtem ko se plačujejo večja popravila iz stanarine.

I. K. K. Zaradi sodelovanja z OF sem bil v italijanskem zaporu 8 mesecev v letih 1942 in 1943, nato pa sem bil več mesecev brez zaposlitve. Ali se mi obdobje brez zaposlitve šteje v pokojninsko dobo?

Odgovor: Obdobje, ki ga omenjate, se šteje v pokojninsko dobo, če ste bili pred aretacijo v delovnem razmerju ali pa ste opravljali samostojno dejavnost.

J. B. M. Pred leti je oče dovolil služnostno pot dvema zakoncema za neomejeno dobo. Ali imajo pravico služnosti tudi nasledniki?

Odgovor: Stvarna služnost, kot je na primer služnost poti, ni vezana na osebo, ampak pomeni, da mora vsakokratni lastnik služnega zemljišča dopustiti hojo ali vožnjo po njegovem zemljišču vsakokratnemu lastniku gospodujočega zemljišča. Stvarna služnost se izvršuje na način, ki je določen v pogodbi, velja pa pravilo, da se mora izvrševati tako, da je breme čim manjše. Če je na gospodujočem zemljišču zgrajena hiša, imajo vsi stanovalci pravico posluževati se poti, ki vodi do hiše. Položaj pa se lahko spremeni, na primer tako, da so zgradi druga pot. V takem primeru bi služnost prenehala, ker bi za uporabo gospodujoče stvari postala nepotrebnost. Nadaljnji obstoj služnosti namreč ni več upravičen, če odpade razlog, zaradi katerega je bila ustanovljena.

M. M. N. G. Ali imam kot invalid in borec pred 9. 9. 1943 pravico do olajšav pri plačevanju davkov od obrti?

Odgovor: V zakonu o davkih občanov niso predvidene davčne olajšave za borce NOV ali invalide, ki se ukvarjajo z obrtno dejavnostjo. Take olajšave so predvidene pri pridobivanju dohodka iz kmetijske dejavnosti.

I. S. Z. Ste invalidski upokojenec in preživljate hčerko, ki je zaradi bolezni postala popolnoma nezmožna za delo, ko je bila stara 30 let. Ali bo upravičena do družinske pokojnine za vami?

Odgovor: Otrok, ki je postal popolnoma in trajno nezmožen za delo po starosti, do katere je otrokom zagotovljena pravica do družinske pokojnine (pred dopolnjenim 15. letom starosti, če se redno šolajo pa tudi po tej starosti, vendar najdalj do dopolnjenega 26. leta starosti), vendar pa pred smrtjo zavarovanca oziroma upokojenca, pridobi pravico do družinske pokojnine, če ga je zavarovanec ali upokojenec do svoje smrti preživljal. Če boste torej svojo hčerko do svoje smrti preživljali, bo imela pravico do družinske pokojnine za vami.

PARTIZANSKO GOSPODARSTVO GORIŠKEGA VOJNEGA PODROČJA 9

Karel Kumše-Tomaž

Ko pa je potok začel prinašati dlako kož, je bilo tudi njim jasno, zakaj služi navidezni čebelnjak, vendar so o tem molčali. Sode za namakanje kož so pripeljali z bližnjega trga, kjer jih je pustil pobegli italijanski trgovec z vinom. Barako, korito in mizo so naredili domačini. Orodje, strgala in nože so dobili deloma iz Žirov, nekaj pa so ga napravili sami. Za namakanje kož so uporabljali apno, tega so žgali člani delavskega bataljona Novgrada. Za organizatorjem Grubarjem so kmalu prišli na delo poklicni strojarji, katere so nabrali iz vseh enot 9. korpusa in sicer: Viktor Purger iz Novakov, Jože Klemen iz Stražišča pri Kranju, Slavko Kavčič iz Dobrave pri Žireh, Francelj Grohar iz Jesenic; Nekaj časa sta strojila usnje tudi Dane Kos iz Ljubljane in Janko Kenda iz Cerkna. Vseh skupaj strojarjev-borcev je bilo devet. Strojarni je komanda mesta Cerkno dodelila za pomoč konja z vozom. Kože so vozili iz bližnje in daljnje okolice in celo iz Gorenjske. V navedeni strojarni so kože dodelali do najfinejšega usnja, zlasti še za potrebe borcev operativnih enot. Iz tega usnja so v Močilnikarjevem mlinu izdelovali imenitne partizanske čevlje in škornje, ki jih je vojska zelo potrebovala.

Kože so predelovali na partizanski način. Po dva dni so jih namakali v potoku ali v vodnjaku, nato so jih lužili v raztopljenem apnu. Vsak drugi dan so jih morali prelupati, kar je trajalo 14 dni. Ko so bile zlužene, so jim odstranili dlako, nato so jih sprali v vodi. Odstrgali so še ostanke mesa, ki so se držali z notranje strani, nato je sledilo ponovno spiranje in zatem strojenje. Strojili so jih v čreslovini, ki so jo dobili tako, da so suho in zmletu smrekovo lubje namakali v vreli vodi. To tekočino so nato zlili v kadi za strojenje, nametali nanje kože in dodali še malo lubja. Kože je bilo potrebno vsak dan dvakrat preložiti; strojili pa so jih približno dva meseca. Za podplate so uporabljali kostanjevo lubje. Po končanem strojenju so jih osušili, premazali z lojem in lanenim oljem. Usnje so nato še pogladili, da se je raztegnilo in zmehčalo. Usnjarna je obratovala vse do aprila 1945. leta, ko so jo Nemci v zadnji ofenzivi odkrili in požgali.

Čevlarske delavnice na Primorskem

Čevlarske delavnice so nastale že zelo zgodaj, saj so terenske organizacije OF zaradi okupatorjevega nasilja, predvsem pa zaradi potreb vedno številnejše partizanske vojske, vedno težje oskrbovale partizansko vojsko. V prvih dveh letih so obutev izdelovali in popravljali čevljarji-aktivisti. Septembra 1944. leta pa je glavni štab izdal navodila in naloge vojnim oblastem v zaledju, da se morajo povsod organizirati delavnice in tako zadostiti velikim potrebam operativnih enot. Delavnice so izdelovale nove čevlje in škornje ter popravljale iztrošeno obutev. Razširjene so bile po vsem Slovenskem Primorju in so bile poleg krojaških, šivilskih in kovaških najbolj množične.

Borcem operativnih enot je zima 1943-44 obutev zelo izničila, čeprav so se ti ob kapitulaciji Italije zadovoljivo obuli, zato je bilo treba proizvodnjo in popravilo čevljev nujno povečati. Tako je do začetka aprila 1944. leta delalo 8 delavnic s približno 29 čevljarji, po ustanovitvi področij in komande mest ter zalednje oblasti 9. korpusa pa so se delavnice hitro širile in kmalu podvojile. Tako je že sredi leta 1944 delalo še novih 19 delavnic, do konca leta, pa se je njih število povečalo še za novih 14 delavnic. Skupaj je delovalo: na Pivki, Krasu, Vipavski dolini, na Cerkljanskem, Čepovanjskem, Vojškem in drugod 41 delavnic z okoli 193 zaposlenimi. V navedenem sklopu je delalo tudi 5 sedlarskih delavnic in 6 usnjarn, ki so skupaj zaposlovale 42 borcev-delavcev. Tako so vse delavnice, ki so delale z usnjem, zaposlovale kar 253 delavcev. To pa je bila že močna delovna enota, ki jo je bilo treba opremiti z orodjem, stroji in drugim potrebnim materialom. Po orodje so mnogi čevljarji, ki so prišli v partizane, odšli domov. Veliko potrebnega orodja je bilo zbranega tudi po domovih, saj so si morali revnejši kmetje in bajtari popravljati in krpati čevlje sami. Material – dreto, sukanec, lesene žebličke in podobno – so čevljarji dobivali od trgovcev pa tudi iz postojank sovražnika so ga prinašale mladinke. Mnogo orodja, žeblje-hribovce in druge, kakih pet različnih vrst, so kovali za potrebe čevljarjev kovači iz Lokovca, kroparji v Trebenčah in drugi. Enako so kovali delali tudi šila, nože in drugo potrebno orodje. Iz padal, ki so jih odmetavali zavezniki, so iz njihovih vrvic delali dreto.

Sedlarske delavnice

Sedlarske delavnice so opremljale narodnoosvobodilno vojsko in civilno prebivalstvo predvsem s sedli, samarji, vprežnimi pribori, torbicami, nahrbtniki, komati, izdelovali so gonilne jermene, vajeti, gamaše, jermene za puške, opasače, torbice za sanžerje in drugo. Po kapitulaciji Italije, še posebej pa z ustanovitvijo zaledne oblasti komand mest, ki so imele nalogo, zbiranje različnega vojaškega materiala, kateremu so manjkali razni deli. Tako je bilo veliko pušk brez jermenov, ni bilo pasov, manjkali so nahrbtniki, tovorna sedla za tovrstne konje in mule. Da bi vse te potrebe le zadostili, je bila že oktobra 1943. leta ustanovljena sedlarska delavnica. Zaposlovala je celo 8 borcev, kasneje so bile ustanovljene še 4 delavnice. Delali so z vso vnemo, da bi zadovoljili vedno večje potrebe. Izdelali so veliko število torbic, za kurirje in komandni kader. Kasneje so delali tudi torbice za okvire z naboji za brzostrelke. Nema lookrat se je zgodilo, da so bile tudi brzostrelke in puške iz zavezniške pomoči brez jermenov. Za te so delali jermene iz vrvic pletenih jermenov padal. Izdelali so tudi več velikih usnjenih torb, v katerih so se prenašali važni dokumenti.

Problem obutve je bil vedno prisoten. Ta problem se ni rešil niti z ustanovitvijo izredno velikega števila čevljaric na Primorskem. Problem smo morali reševati celo z izdelavo lesenih podplatov. Čevlarske delavnice so več ali manj časa delale praktično v vsaki vasi. Pri dodeljevanju obutve so vsekakor imeli prednost borci NOV, le zelo majhen del je pripadal civilnemu prebivalstvu, zato je bil problem obutve prebivalstva zelo pereč, predvsem še po sovražnikovih požigih. Zgovoren je primer, da je Okrožna gospodarska komisija za severnoprimorsko okrožje organizirala nabiralno akcijo starih čevljev, iz katerih so izdelovali zgornje dele za cikle za šoloobvezne otroke.

V Trebenčah je delalo veliko število čevljarjev. Večinoma so prišli iz čevljarjskih Žirov. Prehrano so imeli zagotovljeno v poslopu bivše vaše mlekarne, kjer je za čevljarje »bunkeraše« in skladišnike kuhala Marica Sedej. Material in izdelke so shranjevali v veliko število bunkerjev. Po nekkih podatkih jih je bilo kar 22.

Se nadaljuje

Obisk v OK ZSMS Ilirska Bistrica Vse se vrti okoli priprav na kongres

Dve debeli uri sem čakala pred vrati OK ZSMS v Ilirski Bistrici na sekretarja Miroslava Tomiča. Čakala pa bi še dlje, ker se praznih rok nikakor nisem hotela vrniti v Ljubljano. Trma je včasih moja slaba lastnost, včasih pa: kdor čaka, dočaka. In ko mi je Miro dejal, da delo sekretarja pač ni samo za pisalno mizo, sem se kar strinjala z njim.

O čem sva se pogovarjala? Vse se vrti okoli priprav na mladinski kongres. Vse, kar je storjenega, načrtovanega, izrečenega, vse je v kongresnem duhu. Najprej pa sem si zabeležila nekaj osnovnih podatkov o mladinski orga-



Sekretar OK ZSMS Ilirska Bistrica Miroslav Tomič

nizaciji v občini Ilirska Bistrica. Občinsko konferenco tamkajšnje mladine vodi predsedstvo, ki ga sestavlja enajst članov. Hitro povejmo, da je med njimi le Miroslav profesionalni mladinski funkcionar, vsi ostali so volonterji. Člani predsedstva so obenem predsedniki posameznih komisij, in sicer delujejo: komisija za delo s pionirji, center za obveščanje in propagando, komisija za kulturo in prireditve, za idejno-politično delo, konferenca mladih delavcev, konferenca mladih v krajevni skupnosti, družbene organizacije in društva, center za mladinske delovne akcije, komisija za klubsko dejavnost ter komisija za splošni ljudski odpor in družbeno samozaščito. V okviru te zadnje pa deluje še podobor, sestavljen iz treh članov. Ta koordinira delo vseh mladinskih organizacij, ki so zadolžene skrbeti za spomenike NOB, poleg tega pa skrbi tudi za pohodno enoto vsakoletnega pohoda ob občinskem prazniku 4. juniju. Tisti dne se občani spominjajo krutega požiga brkinskih vasi in streljanja talcev, kot sovražnikovega odmeva na partizansko akcijo na progo, ki jo je vodil brkinski domačin in narodni heroj Karlo Maslo. Pohodniki na svoji poti obiskujejo spomenike NOB in partizanske mamice, spijo pa tam, kjer so med vojno spali partizani. Zadnji dve leti so se ustavili na Jagneževem vrhu pri domačiji Pinka Tomažiča. Pohodni enoti, ki nosi ime 3. prekomorske brigade, so se letos priključili še brigadirji z akciji Brkini '82.

Isto ime – 3. prekomorske brigade nosi tudi mladinska delovna brigada iz Ilirske Bistrice, ki sodeluje na brigadirskih delovskih drugod po Sloveniji. Žal letos niso zbra-

li dovolj brigadirjev in je tako njihova načrtovana »Bela krajina« padla v vodo. Kar malo razočaran se mi je zdel tovariš sekretar, ko je to povedal. Kako bi ne bil, če iz 62 osnovnih organizacij mladine v občini, od tega jih je 36 v delovnih organizacijah in 26 v krajevnih skupnostih, niso uspeli sestaviti brigade. Kje so vzroki? Nisva se spustila v razpravo o tem. Morda drugič. Tokrat so v ospredju priprave na kongres. Bodo tudi te padle v vodo? Nasprotno. Kar precej konkretnih pripomb so nanizali Bistričani in nakazali so tudi nekatere rešitve.

»Najprej so se v osnovnih organizacijah seznanili z osnutki programskih dokumentov in s predlogom statuta. Moram že reči, da so materiali pisani bolj za Ljubljano in ne za osnovne mladinske organizacije, da so preveč načelni, in obstaja vprašanje, če se bo na njihovi osnovi premaknilo kaj na bolje tudi po kongresu,« je resno izrazil dvom sekretar OK ZSMS Ilirska Bistrica. No, kakorkoli že; ko so jim iz občinskega predsedstva pomagali razvozlati zamotane definicije, so se v osnovnih mladinskih organizacijah začele razprave. Vse pripombe pa so zbirali na občinski konferenci.

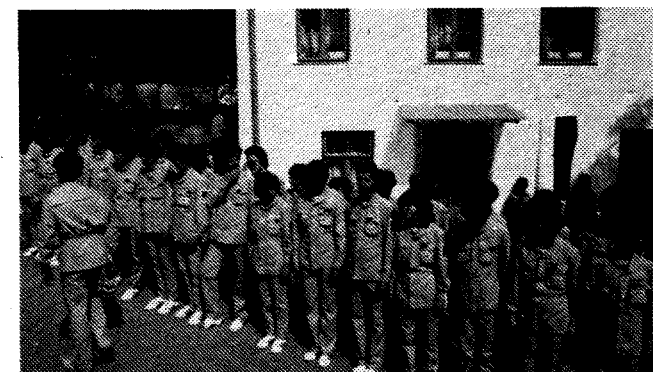
»Največ besed je bilo izrečenih o veliki nezaposlenosti mladih in o stanovanjski problematiki,« pripoveduje Miroslav. »S tem v zvezi mlad iz osnovnih organizacij predlagajo rešitve. V vseh delovnih organizacijah v občini bi morali ugotoviti, koliko je pogodbenega dela in koliko je to upravičeno. Zakaj ne bi ob pogodbenem de-

jo mladi sprejeli. Sklenili so, da preverijo, koliko je mladih v lesno-kemični industriji seznanjenih z družbeno samozaščito in koliko je res usposobljenih. Veliko jih namreč dela na obrambnih načrtih. In to so vsi tisti, ki so iz zdravstvenih razlogov opravičeni sluzenja vojaškega roka.«

Izgleda, da so Bistričani kar precej vojaško in obrambno nastrojeni, kakor da je čutiti vpliv bližnjih vojašnic in vojske v njihovem kraju, s katero odlično sodelujejo. Tudi tale pripomba, ki prihaja iz mladinskih aktivov v teritorialni obrambi, diši po vojski oziroma pravem čutu za vojaške zadeve: Predlagajo namreč, da bi se mladi usposabljali na tistem teritoriju, ki naj bi ga v dolocenem času tudi branili. To pa je kraj, kjer mladi ali vsak za obrambo sposoben občan živi.

»Med pripombami velja omeniti še eno bistveno, prihaja pa iz Lesonita,« je še dodal Miroslav. »Gre namreč za predlog spremembe organiziranosti mladih v delovni organizaciji. Po tozdihi naj bi imeli mladi svoje aktivne, v okviru celotne delovne organizacije pa naj bi jih združevala osnovna mladinska organizacija. Menijo, da se bodo tako lažje vključevali v različne aktivnosti na različnih področjih.«

Na problemski občinski konferenci, ki ji je prisostvovalo 89 odstotkov delegatov iz osnovnih organizacij, so torej zbrali pripombe. Dogovorili so se, da delegati izdelajo temo, ki jo bodo posredovali na kongresu, to je »Mladi v frontni sestavi SZDL«, kjer naj bi pred-



V spomin na partizansko akcijo na progo, ki jo je vodil Karlo Maslo, so ob letošnjem pohodu 4. junija odkrili spominsko ploščo. Pohodnikom so se pridružili tudi brigadirji z MDA Brkini '82.

lavcu, ki je že upokojen, zaposlili še mladega strokovnjaka, ki bi ob izkušnjah starejšega svoje šolsko znanje še izpopolnil in se tako usposobil?!

Druga stvar, ki nas tudi žuli, je tisti del v dokumentih, ki govori o splošnem ljudskem odporu, o pridobivanju mladih za vojaške poklice. Pri nas, pa verjetno tudi drugje, menimo, da bo treba le omiliti ostrost ocenjevanja, sicer med Slovenci ne bomo imeli vojaških starešin v zadovoljivem številu. Takšna pripomba je prispela iz osnovne organizacije mladine v KS Koritnice in iz osnovne šole Dragotina Ketteja. Iz Lesonita pa pripominjajo glede družbene samozaščite, na kakšen način so

vsem ocenili odnos v delu z družbenopolitičnimi organizacijami. Za kongres v Novem mestu so izbrali delegate: predsednico OK ZSMS Ilirska Bistrica Mirko Valenčič, predsednika konference mladih v KS Vojka Tomšiča, predsednico konference za delo s pionirji Heddo Vidmar in sekretarja OK ZSMS bistriške mladine Miroslava Tomiča. In še to: zaupanje v Miroslava, njegove sposobnosti in vsestransko angažiranost so mladi Bistričani potrdili še s tem, da so ga izbrali za delegata na kongresu mladine Jugoslavije.

Takšen sekretar pa res ne more sedeti samo v pisarni! Živa Drole

Pogovor z Anko Zorko

Še sedaj je rada med otroki

Nihče ji ne bi prisodil, da nosi že šest križev in nekaj čez. Njena postava je še vedno mladostna, njene kretanje so živahne, njeno razpoloženje je vedno vedro... Danka Zorko je to, ki je veliko let poučevala na šoli v Arti-
čah.

Člani novinarskega krožka smo jo povabili na svoj izlet, ki smo ga organizirali z namenom, da se malo poveselimo ob uspešno končanem lanskem delu v krožku in da si obenem nabereimo tudi novih moči za novo šolsko leto. Planinski čevlji, hlače, bluza, nahrbtnik... Vse ji je pristajalo. Še osivela priče-
ska in očala so ji dala mladostni videz. Ko sem sopihala za njo, sem razmišljala o njej in o tem, kje jemlje toliko moči pri svojih letih. Res, človek mora priznati, da je še pravi »korenjak« ta naša to-
varišica Anka.

Ko smo ji na Lisci razodeli svoj namen, se je samo nasmejala in bila takoj pripravljena ustreči naši »zvižaci«. Posedli smo v senco pod drevesom. Jesenski dan je bil prelep, pod nami pa so se bohotili pisani zmaji in njihovi lastniki, ki so nemirno čakali na svoj polet v dolino. Že se je ojunačil nekdo za debelom in me prehitel: »Predstavite se! Kaj bi, reci-
mo, sami povedali o sebi?«

Sledil je kratek molk, a kljub temu sem že slišala be-
sedje, ki so bile v začetku ne-
kam neodločne. »Kdo sem, že veste, saj se poznamo še iz

šole. Sedaj sem upokojena že tri leta. Lahko rečem, da mi je lepo, čeprav sem vedno zelo rada hodila v službo in učila. Učila sem v Globokem, na Bizelskem, najdlje pa v svojem rojstnem kraju v Artičah. Tu sem s svojim delom najbolj pripomogla k uspehom šole same in ob njeni gradnji. Morda kdo te-
ga ne razume, ampak res je, če nekaj rad delaš, da v tisto delo razdajaš tudi del sebe. Če me kdaj v kraju ali na šoli povabijo k sodelovanju ob kakšni akciji, se jim priklju-
čim z veseljem. Vsiljujem se pa ne... O, to pa ne, nikdar!«

Napeto smo prisluhnili njeni pripovedi. S prstom je odtrgala travo, jo zavrtela, jo nekaj trenutkov opazovala, se malo prikrito nasmehnila in dodala: »Otroke sem ime-
la vedno rada in še sedaj jim imam. Najbrž me tudi vi dru-
gače ne bi spravili na Lisco z nobeno zvižaco, če ne bi bilo to res. Rada sem med mladi-
mi, ker se mi zdi, da se med vami tudi sama počutim mlajša.«

Po vsem tem, kar smo slišali, je bilo popolnoma odveč vprašanje, če ji je žal, da je vsa delovno dobo preži-
vela med otroki. »Najraje se spominjam zadnjega razre-
da. Zdi se mi, da sem tisto leto poučevala z drugačnimi občutki. Vedno me je spre-
mljal občutek, da je pred mano konec... Se malo, še malo... in moram oditi... Vse je bilo tiho. Le kdaj pa kdaj je pole-
tel v zrak pisan zmaj, ki je

pritegnil našo pozornost.

»Ste bili v poklicu kdaj razočarani?«

Nasmeh ji je raztegnil usta skoraj do ušes. Očala so ji zdrsnila na konec nosu, ko je odgovorila: »O, to pa ne! Jaz že ne! Nikoli! Ko je prišla vojna, sem hodila v gimnazi-
jo. Po vojni sem videla edino možnost zaposlitve, če opravi-
m pedagoški tečaj in opravi-
la sem ga. Nikoli mi ni bilo žal zaradi te odločitve. Žalostna pa sem bila, če sem spoznala, da so otroci lagali. Laž sem vedno sovražila in jo še danes. Doživela pa sem nekoč tudi nekaj, kar mi bo ostalo vedno kot grenak spom-
nin na starše, ki vidijo samo svojega otroka, verjamejo samo njemu in ne učitelju, ki dela z njim tako, kot to za-
htevajo drugi od njega in po svoji vesti. No, pa to je bil samo en primer, ki ga ne ka-
že pcpšpševati.«

Nekdo se je ojunačil in vprašal, če nam mladim kaj zameri in kaj bi nam svetova-
vala. Oči so se ji nasmejale, spet je zavrtela travo, pogle-
dala v dolino za zmajem in za-
čela: »Pri nekaterih me zelo moti obnašanje. Danes ži-
vite vi veliko bolje kot smo mi v vaših letih. Danes je tekma za standardom tako hitra, da ljudje nimamo več časa drug za drugega. Lju-
dem pomeni več denar kot so-
sed, prijatelj... Ne čudim se, da je danes tudi mladina zaradi tega nekam čudna. Vsega ima dovolj in si dovoli včasih marsikaj, kar ji ne pri-
staja. Svetovala bi vam v prvi vrsti, da ste pošten in da postanete delovni ljudje.«

»Mislite, da je 35-letno de-
lo z otroki le prenaporno?«
»Vse to je odvisno od občut-
ka, kako se pač počutis pri

svojem delu in če delaš rad tisto, kar moraš. Samo delo v razredu me ni nikoli utruja-
lo, utrujale pa so me vse dru-
ge obveznosti ob tem delu: interesne dejavnosti, admini-
strativna dela, delo v druš-
tvih itd. Petnajst let sem opravljala tajniška dela Društva prijateljev mladine v Artičah. Rada sem delala v društvu in bila vesela ob vsa-
kem uspehu, ki smo ga dose-
gli. Za svoje delo sem prejela tudi zlato značko, za delo z mladino pa priznanje mla-
dinskega komiteja in srebrni znak zveze sindikatov. Vsa ta opravila človeka sčasoma utrudijo...«

Ker je naš razgovor trajal že dolgo in so se tekmovalci že razvrščali za start, smo to-
varišico Anko povprašali še, s čim se ukvarja sedaj. Hitela je s pripovedovanjem, da smo ji komaj sledili. Toliko lepih načrtov ima in tako malo časa, čeprav je upoko-
jena, da tudi njo vedno pre-
ganja čas. »Čeprav stanujem v Brežicah, se rada vracam v Artiče na svoj dom, kjer ure-
jam vrt, trenutno obiram sa-
dje, kuham žganje, obisku-
jem znance... Zelo rada ho-
dim v planine, moja največja strast pa so potovanja. Do se-
daj sem bila že v Maroku, na Češkem, v Španiji, na Portu-
galskem, v Italiji in Nemčiji. Če bom zdrava in če bo vse ostalo v redu, bi prihodnje leto rada šla v Sovjetsko zvezo.«

Tako smo preživeli prijet-
ne trenutke s svojo sogovor-
nico in nam je na koncu preostalo samo to, da ji zaže-
limo še veliko zdravja, dobre volje in srečo na vseh poto-
vanjih, ki so še pred njo.

MATEJA BOGOVIČ, 7. a
nov. krožek, OŠ Artiče

Pred ustaškimi noži

Pogovor z Mirkom Šavranom iz Pregare

Kako ste živeli med itali-
jansko okupacijo?

Takrat sem končal 5. raz-
red osnovne šole. Že v četr-
tem razredu so me hoteli vpi-
sati v »balilo«, pa se nisem dal. Z 18. letom sem šel na predvojaško. Tudi tam sem imel probleme: hoteli so me vpisati med fašiste. Nisem se vdal! Zaradi tega me je klica-
la italijanska policija v Bu-
zet. Pretepali so me in zasli-
ševali. Bil sem dva dni v zapo-
ru. Ko so spoznali, da iz mene ne bodo ničesar izvle-
kli, so me izpustili.

Ste služili italijanski vo-
jaški rok vedno na istem mestu?

Ne, 1. junija 1941 sem bil premeščen na francosko fronto, ker sem bil politično zavezen Slovenec. Potem so nas še enkrat premestili: v 42. delovni bataljon.

Kaj ste naredili po kapitu-
laciji Italije?

Odpravil sem se domov. Ste šli peš? Ne. Z vlakom! Toda že pri Vidmu sem opazil Nemce. Skočil sem z vlaka in skrivno nadaljeval pot. Devetega septembra 1943 sem se zna-
šel v Nabrežinah. Želja po domu me je gnala dalje. V Pridvoru so me čakali parti-
zani. Prosil sem jih, če bi me

pustili domov za dva dni.

Kaj ste bili med parti-
zani?

Bil sem rajonski obvešče-
valec. Delal sem s pokojnim Borisom iz Plavja.

Kako je sicer potekalo življenje v partizanskih vrstah?

Leta 1943 sem bil sprejet v SKOJ. Štiriindvajsetega juli-
ja 1944 smo zaradi izdajstva mnogo trpeli. Potem smo se vključili v istrsko 43. divizi-
jo. Petnajstega februarja 1944 sem bil sprejet v KPJ.

V katerih krajih ste delo-
vali?

Kamor so nas pač poslali. Bil sem tudi v 14. diviziji na Pohorju, pa v akciji za osvo-
boditev Trsta leta 1945. Boje-
val sem se tudi za Ilirsko Bi-
strico.

Katera akcija je bila naj-
nevarnejša?

Knin in Ilirska Bistrica. V Ilirski Bistrici sem skoraj iz-
gubil glavo. Skril sem se za mrtvega človeka. Podobno sem se rešil tudi v Sv. Katarini pri Reki.

Ste bili kdaj v ujetništvu?

Sam. To je tudi najstraš-
nejši dogodek, saj sem gle-
dal smrti v oči. Ni smrt, da te ustrelijo. Smrt je, da te muči-
jo. Takšne smrti se je bati.

Bilo je pozimi 1944. leta na Ravni gori. Triindvajseti diviziji so Angleži pošiljali orožje in obleko. Mi smo morali na določeno mesto, kjer so Angleži spuščali pomoč z letala. To smo delali dva me-
seca, dokler nismo bili izda-
ni. Nekega dne smo se spet odpravili. Ko smo prišli do predragocenih zakladov, je bilo po nas. Nekateri so uspeli pobegniti, mene in še dva druga pa so ujeli. Padli smo v roke ustašem. Zvezali so nas in peljali v Karlovac. Po snegu smo gazili in bili smo zelo utrujeni. Pustili so nas počivati; verjetno so bili še sami utrujeni. Vodili so nas trije ustaši. Eden od njih je vprašal tovariša: »Imaš ci-
garete?« Ta je odgovoril: »Nimam.« Ogledal sem se: »Imam jaz, gospodi!« Zaklel je in vprašal, kdo mi jih je dal. Jaz pa sem kar molčal,

kdo bi le povedal resnico. Prejšnji večer smo napadli Ogulin v bližini Karlovca in tam pobrali vse, kar je bilo mogoče. Jaz sem vzel neke-
mu Nemcu tri škatle. Ustaša je porinil roko v žep in mi vzel cigarete ter jih razdelil med tovariše. Tako so imeli ustaši vsak svojo škatlico. Vedel sem, v čigavih rokah sem, pa tudi, kaj me čaka – smrti sem gledal v obraz. Sklenil sem: poskusil se bom rešiti! Porodila se mi je ideja! Vprašal sem: »Bi lah-
ko dobili cigarete, da bi kadi-
li tudi mi?« Grdo me je po-
gledal in rekel: »Ajde, puši ti ovu cigareto, tak nečeš ni-
kad više pušiti!« Tako so dali vsakemu eno cigareto v usta in nam prižgali. Ko smo po-
kadili nekaj več kot četrt ci-
garete, sem rekel ustaškemu psu: »Gospodine, odveži nas, da barem ovu cigareto popušimo u miru.« Odvezali so nas, mi pa smo spretno zgrabili brzostrelke in jih po-
kosili. Urno smo jo ucvrtili proti diviziji. Za ta podvig sem dobil priznanje.

Bi nam opisali vaš najne-
varnejši dogodek?

Bilo je leta 1944. Ob nekem napadu sem bil ranjen v no-
go. Drugi so se umaknili, jaz pa sem ostal tam, ker nisem mogel hoditi. Skril sem se v leskov grm. Nemci so bili vse okrog mene in me niso našli. Čepel sem v grmu ne-
premično tri dni; žejen, lačen, okrog mene pa so Nemci prebadali z bataljoni in s kolji. Na srečo me niso našli. Čez čas so prišli partizani in me odpeljali v bolnišnico.

Kaj ste delali po osvo-
bitvi?

Leta 1946 sem šel v oficir-
sko šolo v Sarajevo. Šole ni-
sem končal zaradi očeta, ki je bil sam doma.

Imate kakšna odlikova-
nja?

Da, tri: dve za hrabrost in eno za zasluge za narod.

Kaj bi nam še povedali?

Res vam ne morem reči bolj tople in lepše besede, kot je: SVOBODA.

DANIJELA KOZLOVIČ
Gračiče

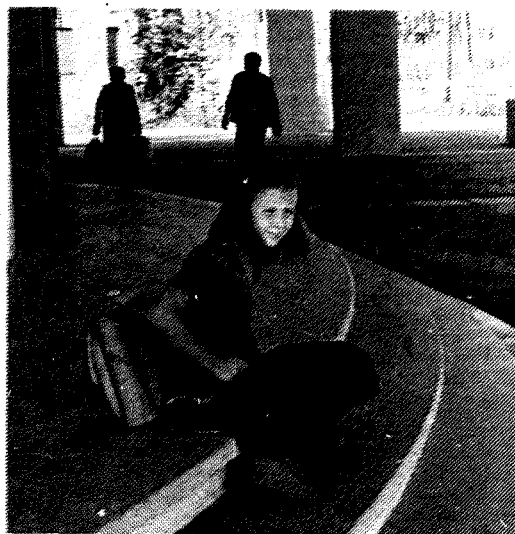
KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Pionirski dan – 29. september

Včerašnji dan je potekal v znamenju pionirskih problemskih konferenc. Ali je res? Povsod? To mi boste v naslednjih dneh sporočili vi, dragi naši mladi dopisniki. Moram reči, da mi je prišlo na ušesa tudi to, da je pionirski dan ponekod zato, da se pionirji lepo oblečejo, odrecitirajo in odpojejo, morda preberejo še poročilo o delu pionirskega odreda v lanskem letu, pa še ravnatelj kaj pove... in to je vse. Napačno! Devetindvajseti september je res pionirski praznik in k prazniku sodi tudi kulturna prireditev, brez dvoma. Toda smisel tega dne je v tem, da se pionirji delovno izkažete, da kot delegati na problemski konferenci dokažete svoje sposobnosti samoupravljanja. To je priložnost, da dokažete svoj odnos do pravic in dolžnosti, in predvsem priložnost, da se poglobite v svoje probleme, da sestavite pravilnik o življenju na šoli in tudi v šolskem okolišju. Ni dovolj, da je bila enkrat samkrat pionirska problemska konferenca v republiškem merilu na primer o pionirju v krajevni skupnosti ali pa še leto dni pred tem o ohranjanju in razvijanju revolucionarnih tradicij, potem pa tematika zaspi, razprave pa obležijo v predalih. Vedno lahko še kaj novega dodamo. Treba je pač s časom naprej. Kar včeraj ni bilo uredništvu, je danes že. Drugje je voz zaškripal in bo treba bolj poprijeti. Vem, vsak od vas ima kakšno pripombo, predlog, željo. Le na dan z njimi! Vse to sodi v pionirski dan, ki bo tako več kot zgolj praznik.

Boste rekli, da napeljujem vodo na svoj mlin. Nič ne zanam, med drugim tudi to. Predvidevam namreč, da se je kakšna beseda nanašala tudi na tradicije NOB. Tam, kjer ste se o tem pogovarjali na problemski konferenci, mi sporočite, kaj načrtujete, ker me zanima. Kjer pa se niste, storite to v prihodnjih dneh. Morda bomo v teh načrtih našli tudi kaj novega za našo mladinsko stran.

Živa



KRAMLJANJE KRAMLJANJE KRAM

Mir – največja vrednota človeštva

Mir! Kaj sploh pomeni beseda mir? Zame je to sreča, veselje, svobodno mišljenje, da lahko govorimo svoj jezik. Mir pa moramo tudi varovati, kajti vedno se najde kdo, ki ga poskuša uničiti.

Vedeti moramo, da so se morali naši narodi bojevati, da so dosegli to, kar imamo mi danes. Veliko je bilo žrtev in mi jih ne smemo pozabiti. Res moramo čuvati mir, zakaj to je velika stvar. Ponošni smo lahko, ker živimo v miru, sreči in svobodi.

Tudi sedaj po svetu še divjajo vojne, nesmiselne vojne, ki terjajo na tisoče človeških življenj. Nema loke, da so žrtve tudi otroci. Sprašujem se: »Zakaj?« Odgovoriti si ne znam. Vem le to, da so ti boji nesmiselni.

Moja največja želja je, da bi na svetu vladal mir in da bi bili vsi ljudje enaki.

NEVENKA OŠLAK, 7. a
OŠ Bratov Letonje
Smartno ob Paki

Gasilsko tekmovanje v Sromljah

V soboto, 18. septembra, je bilo v Sromljah tekmovanje gasilcev, na katerem je sode-
lovalo dvajset skupin. Pred začetkom pa je bila pred spomenikom slovesna proslava. Tekmovanje je bilo dobro or-

ganizirano, poskrbeli pa so tudi za jedajo in pijačo. Naša skupina iz Decmih sel je osvojila 4. mesto.

ANITA HERCEG, 7. a
nov. krožek, OŠ Artiče

Po poteh goriške fronte

Naše šolsko športno društvo Soča in taborniki so 17. septembra 1982 organizirali trimsko akcijo »Pot pod noge, krepimo srce«, ki je potekala v znamenju pohoda po poteh goriške fronte. Na pohod, katerega cilj je bila jasa pod Lemutovim spomenikom, smo povabili vse učence naše šole, starše in krajanje. Taborniki so pripravili kratek program, šolsko športno društvo pa igre in tekmovanja. Tovariš Bašin, ki je bil tudi sam nekoč partizan, je pripovedoval o goriški fronti in sploh o boju na Primorskem.

Povedati moram, da je bila udeležba zelo slaba. Akcija je bila v petek popoldne. Videti je bilo, da je učencem škoda žrtvovati svoj prosti čas. Seveda bi bilo popolnoma drugače, če bi bil pohod v času pouka. Od načrtovanih 150 udeležencev se jih je odzvalo le 70. Tokrat pa so nas razočarali tudi starši in krajanje, saj jih je prišlo »rekordno« malo.

MARTINA KRAMAR, 7. a
OŠ Solkan

Moj pradedek

Moj pradedek je bil komandant kurirske partizanske po-
staje TV-33. Bil je eden prvih borcev na Stranica. Njegovo partizansko ime je Zdravko. Pred vojno je bil rudar in zavezen Slovenec. Tudi po vojni je bil aktiven družbenopo-
litični delavec.

SERGEJA CVEFLER, 1. r
OŠ Stranice

Trdost življenja je porajala humor in satiro

Partizanska vojska, ta združba ljudi, ki so komaj pred dnevi zapustili topla ognjišča, kmetije in pisarne, ljubice in ljubezni, prepire in revščino, ni imela časa, da bi si ogledovala vsakega posameznika ob prihodu. Človeške lastnosti so prihajale na dan sproti; v boju, na pohodu, ob tabornem ognju. Prečudne stvari so se dogajale z ljudmi. Nekateri, še včeraj molčečniki, so postali družabni in klepetavi, drugi zopet so se iz prestrogih in resnih spreminjali v uspešne šaljivce. In kakor je bil izreden čas, tako so v njem postajali izredni tudi ljudje. Njihova skrita nagnjenja, značajske poteze so lezle na dan. Kolektiv pa je sproti presojal z ostrimi in pravičnimi merili.

O tem sva spregovorila z narodnim herojem Andrejem Cetinskim-Levom in še o tem, da partizansčina niso bili le hudi boji in nenehna žalost, kajti če ne bi bilo vmes drobnih isker šale in smeha, kulturnega življenja, pesmi in plesa, bi bila vsem ta vojna še mnogo daljša, morda celo nevzdržna. Tako pa danes ob številnih spominih (tudi na padle soborce in soborce) zasveti podoba človeške bližine, družinske skrbnosti in prijateljstva. Tovarištvo v boju in tovarištvo v veselju sta bila razporejena v zdravem sorazmerju. Skozi satiro in pikre zbadljivke je bilo marsikdaj lažje in manj boleče povedati prenekatero resnico, ki bi sicer bolela, hkrati pa je bil to ventil, skozi katerega sta uhajali napetost in nestrpnost.

Tudi Lev Cetinski ima v zalogi partizanskih spominov nekaj takih, ki izpričujejo tisto posebno vzdušje, ki ga je še danes, po tolikih letih in tolikih napisanih knjigah, v pisano besedo težko ujeti in še težje predstaviti novim generacijam, rastočim v drugem svetu, z drugačnimi nagibi.

Votel glas iz vodnjaka

Triinštiridesetega je bilo, na Hrvaškem. Borci prvega bataljona Cankarjeve brigade so razdirali železniško progo med Karlovcem in Jastrebarskim. Lev Cetinski je bil komandir čete, ki je varovala ostale borce v zasedi. Bilo je blizu neke vasi, ob progi je stala čuvajnica, v njej so bili domobranci. »Razporedili smo se in se pripravljali na boj z njimi, pa je nazadnje šlo brez strela. Pobegnili so in jo ucvrli kar počez proti bližnjemu naselju. V čuvajnici nas je pričakalo še toplo kosilo, nekaj orožja in oblačil. No, borci so se urejali, jaz pa sem s pomočnikom stopil malo naokrog, da bi si ogledal teren, kjer naj bi postavili novo zasedo. Saj se je morala naša četa pomikati naprej tako, kakor je delo ob tirih napredovalo. Stopiva tako s tovaršem do majhne lesene ute; zgrajena je bila približno tako kot pri nas vrtni utice. Zima je bila in prag utice prekrit z ledom. Nekako nerodno sem se naslonil, vrata so se odprla in – prekobil sem se prek roba. Pričakoval sem, da se bom z rokama ujel na tleh, tal pa ni bilo. Padal sem v globino in se znašel – v ledeno mrzli vodi. Kdo bi si bil mislil, da je tista hišica pokrit vodnjak. Takih v naših krajih nismo bili vajeni.«

Levov pomočnik se je prestrašil in stekel proti progi k borcem iz bataljona po pomoč. Ti pa so bili precej oddaljeni od čuvajnice. Lev je klical, klical, se z rokama in nogama opiral na stene vodnjaka in iskal lego, v kateri bi lahko čimdlje zdržal, kajti plavati ni znal.

Skoraj istočasno, ko se je zgodila nezgoda s pad-

cem v vodnjak, pa je Levova četa iz zasede začela užigati proti prihajajočemu oklopniku, da bi opo-



Narodni heroj Andrej Cetinski-Lev v vojnih dneh

zorila in zavarovala borce na progi. Tako so šele čez čas opazili, da komandirja Leva ni. Začeli so iskati naokoli, a mož kot da bi se bil v zemljo vdrl. Takrat je Jože Borštnar fantom zabičal: »Brez Leva ne gremo naprej,« in so iskali ter razmišljali, kaj nekise mu je utegnilo zgoditi.

V vodnjaku je Lev mlel svoje misli: ga bodo našli, ga bodo našli naši? Kaj storiti, če pridejo sovražniki? Vanj je lezla utrujenost in tudi strah pred temno vodo, ki bi ga lahko počasi pogoltnila.

Borci so že skoraj opustili upanje, da bodo našli svojega četnega komandirja, ko je nekdo od njih zaslišal slaboten votel glas, ki je odmeval iz vodnjaka.

»Gledal sem navzgor proti edini špranji, skozi katero je prodirala svetloba. Nekaj je zarožljalo in proti meni se je spustila rešilna vrh. Pravzaprav so bili pasovi, ki so jih tovariši pripeli enega na drugega in na koncu dodali še leseni kos za oprijemališče. Toda priprava ni zdržala moje teže in še teže z vodo prepojene obleke. Štrbunknil sem nazaj in čakal, da so mi poslali novo pomoč. Toda tudi drugi se je vse skupaj strgalo in tokrat so me že začele zapuščati moči.«

Dolgo potem ni bilo nikogar blizu. Borci so mo-

rali reševalno napravo temeljiteje pripraviti. Tako je bila že trda noč, ko so končno potegnili komandirja Leva na plano. Med curljajočo vodo so se pomešale solze olajšanja in obilica smeha, ki je prihajal vsem na obraze kot sprostitev.

»Hoditi nisem mogel. Izčrpanost je bila prehuda. Mraz je pritiskal, obleka je bila težka. Tovariši so me naložili na nosila in krenili smo proti Krašičem v Žumberku. Zame je bilo to ponovno rojstvo in še mnogokrat kasneje so mi prihajale v spomin misli, ki so se mi motale po glavi v vodnjaku.«

»Tam v neki vasi na Žumberškem so me odnesli v neko hišo, me položili v posteljo in dali na peč sušit obleko. Spil sem toplega čaja in bil deležen celo masaže. Ampak tistikrat je šlo že od prejšnjega jutra vse narobe in se je tako tudi nadaljevalo. Nisem se še naspal in obleka ne posušila, že je prišlo povelje: naprej! Sovražnik je bil že čisto blizu, meni pa še mokri škornji niso hoteli na noge. Tako sem oblekel tisto nesrečno vlažno obleko in vzel škornje pod pazduho, pa hajd na položaje...«

Dišave za Italijane

Takšno je bilo partizansko življenje. Niso se imeli časa dolgo žalostiti za padlim tovaršem, pa tudi smejali in zbadali so se mimogrede, med včerajšnjim in jutrišnjim bojem.

»Bilo je med napadom na Mozelj. Z nami je bil tudi moj velik prijatelj Milan Vukelič-Jaka. Bil je izreden veseljak, vedno kolovodja zbadanja in šaljk na račun sotovarišev. No, ob tistem napadu na Mozelj se mi je zgodilo, da sem se zvrnil v gnojno jamo. Potem ko smo se umikali, smo se pa Nace, Miloš in Pirnat (soborci) in jaz znašli še v apneni jami, da so se nam oblačila čisto pobelila. Ni treba ugihati, kako hvaležen dogodek za zbadljivko je bil to ob večernem tabornem ognju.

Šaljivec Jaka je zbranim tovaršim pripovedoval, kako je tovariš Lev ubral proti Italijanom posebno taktiko: najprej se je odšavil in tako odganjal sovražnika, potem se je pa še v apnenici primerno namaskiral, da bi jim lažje neopazen ušel...

Sala je šala. Zabavajo se vsi, le tisti, ki si ga ravno sposodijo, ponavadi kuha v sebi maščevanje do prve priložnosti...

»Ta se mi je nasmešnila v prvi akciji čete drugega bataljona Cankarjeve, ko smo postavili zasedo italijanskemu kamionu na cesti. Bilo je tako, da smo izvedeli za italijansko akcijo pobiranja krompirja

bodo v najkrajšem času dobili pomoč. Priganjal sem tovariše, naj vendar pohitijo. Jaka pa je mirno sedel poleg mrtvega Italijana in meril svojo nogo z njegovo. Tega ni počel dolgo, ker je sovražna okrepitev že užigala proti nam. Vsi smo se pognali v gozd, v kritje, Jaka pa si je oprtal mrtvega Italijana in z njim sopihal lep kos poti v hrib, preden je prišel dovolj daleč in na varno. Potem ga je odložil, si obul njegove škornje in mu položil svoje stare in močno oguljene čevlje k nogam. Opazoval sem ga, zatopljenega v nujno opravilo, in že koval večerno maščevanje. Zvečer smo res lepo sedeli ob ognju, Jaka si je spet privoščil tega in one-



Svečano uniformo generala Jugoslovanske ljudske armade z odlikovanji obleče le, če je nujno. Sicer pa je v družinskem krogu z vnučko na kolenih tak kot vsi dedki tega sveta.

in dobili nalogo, naj jih napademo, ko se bodo po opravljenem delu vračali v Mozelj. Pobirali so krompir na opučenih kočevskih njivah. Pet najst jih je bilo na vozilu in neka ženska, domačinka. Užgali smo tako iz zasede in že po nekaj streljih zaključili akcijo. Pet Italijanov je bilo mrtvih, pet ranjenih, pet smo jih pa ujeli. Hitro je bilo treba umakniti mrtve in ranjene, kajti vedeli smo, da

ga ter komentiral dnevno bitko. Potlej sem nastopil še jaz. Povedal sem, kako je Jaka v hrib nosil mrtvega Italijana, kako ga je v gozdu odložil in mu vzel škornje, kako se mu je spotoma opravičeval in kako je mrtvi nenadoma sedel in spregovoril: »Grazie, grazie signor bandito. Še moja mati me ni nikoli tako lepo nosila, kot ste me nosili vi...« Vsenaukoli je bil smeh, Jaka je bil pa hud name.

Kako zažgati kamion?

Andrej Cetinski-Lev o vsakem dogodku iz NOB, ki se ga spominja, premišljuje iz različnih zornih kotov. V prenekaterem dogodku, o katerem med boji ni bilo časa za premišljevanje, se zrcali najlahtnejše tovarištvo. Mnogokrat je nujna narekovala iznajdljivost in so borci improvizirali čudežne reči. Premnogokrat pa so se učili, saj je bilo med njimi bolj malo izurjenih vojakov.

»Danes je morda smešno slišati, toda takrat smo imeli prav veliko dela, preden smo zažgali sovražnikov kamion. Motovilili smo se s cunjami in vžigalicami okrog motorja, dokler ni stopil bliže borec, star vojak, in nas lepo nagnal. Vzel je daljšo palico, nanjo navezal cunjo, jo pomočil v lužo nafte na cesti, prižgal to bakljo in jo iz primerne oddaljenosti pritaknil k motorju kamiona...«

Učna leta človeške etike

»V tem boju smo se učili nenehoma – vsi! Učili smo se spoštovanja drug do drugega, učili smo se prenašati zbadanje in zbijanje šal, prav tako pa smo se učili spoštovanja in upoštevanja osnovnih etičnih načel. Če ostaneva pri zgodbi z italijanskim kamionom: kamion je bilo treba zažgati, vendar nismo mogli pustiti mrtvih Italijanov kar tam. Odvlekli smo jih proč. In ko sem gledal v oči tistih petih ranjenih sovražnikov, ki smo jim tudi pomagali v kritje, sem videl v njihovih očeh nejevero, osuplost nad dejstvom, da smo jih pustili živeti in jih nismo nemočnih pobili.«

Pravijo, da se je odlikoval po junaštvu. Da je bil med borci izredno priljubljen. Sam o tem ne spregovori niti besede. Skromen človek je, morda kar preskromen za današnji čas, ko ljudje tako radi hvalijo lastna dejanja in lastne uspehe. V kletni sobi stanovanja Cetinskih je naložen kup fotografij Cankarjeve, ki so že vse lepo oblepljene in pripravljene za razstavo v Kočevju. Še podpise bo treba nalepiti do kraja: »Tole in še nekaj stvari je treba dokončati,« mi kaže zavzeto in njegova vnema širi ozračje partizanske zagnanosti, tovarištva brez kančka vzvišene odmaknjenosti.

Bojana Žokalj-Jesih

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurtirsko postajo, ki je bila najdlje v vasi Občice v dolini med Dolenskim Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978 – Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaže; BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija; Lektor-redaktor: MILENA GLAVNIK; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 320-486 – Uprava in naročniški oddelki: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektore in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35